

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ PROGRAMI**

**BERTRAND RUSSELL'IN EĞİTİME İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Senanur BALÇIN

Danışman
Doç. Dr. Ferhat AKDEMİR

SAMSUN
2021

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ PROGRAMI**

**BERTRAND RUSSELL'IN EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Senanur BALÇIN

Danışman
Doç.Dr. Ferhat AKDEMİR

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Senanur BALÇIN tarafından, Doç. Dr. Ferhat AKDEMİR danışmanlığında hazırlanan “Bertrand Russell’ın Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 2.8.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Kemal BAKIR Erzurum Teknik Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Doç. Dr. Ferhat AKDEMİR Ondokuz Mayıs Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Yusuf Bahri GÜNDOĞDU Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Dönem Projesi tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza

23 /06 / 2021

Senanur BALÇIN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Bertrand Russell'ın Eğitime İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 23.06.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 13

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

İmza

23 /06 / 2021

Doç. Dr. Ferhat Akdemir

ÖZET

BERTRAND RUSSELL'IN EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ Senanur BALÇIN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri Programı

Yüksek Lisans, Haziran/2021
Danışman: Doç. Dr. Ferhat AKDEMİR

Eğitim, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir meseledir. Çünkü o, bir toplumun gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle sağlam temeller üzerine kurulu bir eğitim sistemi gereklidir. Böyle bir eğitim sistemi olmadıkça toplumsal huzurdan ve gelişmişlik düzeyinden bahsedilmesi zor olacaktır.

Bu tez çalışmasında 20. yüzyılın en ünlü filozoflarından biri olan İngiliz filozof Bertrand Russell'ın eğitime ilişkin görüşleri ele alınıp değerlendirilmeye çalışılmıştır. Russell, tüm eğitimin sevgi ve bilgi temelinde ele alınması durumunda toplumun değişeceğini ve gelişeceğini savunmaktadır.

Çalışmada ilk olarak Russell'ın hayatı ve genel felsefesi hakkında genel bir bilgi verildi. Ardından Russell'ın eğitimin amacını belirlemede nasıl bir yol izlediği ortaya konmaya çalışıldı. Bu amaç doğrultusunda Russell'ın yanıt aradığı sorunun “Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz?” sorusu olduğu söylenebilir. Çalışmamızın birinci ve ikinci bölümünde bu soru üzerinden yola çıkarak Russell'ın eğitim ile ilgili görüşleri ortaya konmaya çalışıldı. Birinci bölümde karakter eğitimi konu başlığı altında, ideal insanda bulunması gereken karakter özellikleri ele alındı. Eğitime başlamak için ilk yaşların öneminden bahsettikten sonra korku, oyun ve düş gücü, yapıcılık, eşitlik, doğruluk, disiplin ve ceza gibi kavramlar açıklandı. İkinci bölümde, temel eğitim çağındaki bir çocukta bulunması gereken özellikler incelendi. Ayrıca bu bölümde, ilk, orta ve yüksek öğretimde, eğitimin içeriğinin ve amaçlarının ne/nasıl olması gerektiği konusu araştırıldı. Üçüncü ve son bölümde ise, Russell'ın genel felsefi sisteminde önemli bir yer tutan dünya barışına ve dünya devletine ilişkin görüşleri ele alındı ve eğitimin bunlarla olan ya da olması gereken ilişkileri irdelendi.

Netice olarak, yapmış olduğumuz çalışmada, eğitimin Russell'ın felsefi sisteminin önemli bir ögesi olduğu ve onun, gerek eğitimin içeriğine gerek amaçlarına ilişkin görüşlerinin yer yer çağının sınırlarını aşan, günümüz insanı için ilham kaynağı olacak nitelikte yenilikçi ve ufuk açıcı olduğu sonucuna vardık. Russell'a göre, insanlığın bir bütün olarak evrilmesi ve gelişmesi isteniyorsa, eğitime gereken önem ve değer verilmelidir. Ama daha da önemlisi eğitim bu amaca uygun bir şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Bu yapılandırmanın temelini ise, bilimsellik, akılcılık, sevgi ve barış oluşturmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Karakter Eğitimi, Zihinsel Eğitim, Dünya Barışı

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF BERTRAND RUSSELL'S THOUGHT ON EDUCATION

Senanur BALÇIN

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Department of Educational Sciences Major Discipline
Philosophical, Social and Historical Foundations of Education Program

Master, June/2021

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ferhat AKDEMİR

Education is an issue that needs to be carefully considered. Because it has a significant place in the development and progress of a society. For this reason, an education system built on solid foundations is necessary. Unless there is such an education system, it will be challenging to talk about social tranquility and development.

In this thesis, the views of the British philosopher Bertrand Russell, one of the most famous philosophers of the 20th century, on education were discussed and evaluated. Russell argues that society will change and develop if education rises on the basis of love and knowledge.

The study firstly provided general knowledge of Russell's life and philosophy. It was attempted to explain how Russell followed the path of determining the purpose of education. For this purpose, the question Russell seeks to answer is "What kind of a person should we raise? In the first and second parts of our study, Russell's views on education were tried to be revealed based on this question. In the first chapter, under the title of character education, the character traits that should be found in an ideal person were discussed. After talking about the importance of initial years to start education, concepts such as fear, play and imagination, constructive, equality, truth, discipline and punishment were explained. In the second part, the characteristics that should be found in a child at the age of essential education were examined. In addition, in this section, the subject of what/how the content and aims of education should be in primary, secondary and higher education was investigated. In the third and last part, Russell's views on world peace and the world state, which have a significant place in his general philosophical system, were discussed and the relations of education with them or should be examined.

As a result, in our study, we concluded that education was an important element of Russell's philosophical system, and that his views on both the content and aims of education are innovative and visionary, which are sometimes beyond the limits of his era and will be a source of inspiration for today's people. According to Russell, education should be given the necessary importance and value if humanity as a whole is to evolve and develop. But more importantly, education should be restructured in accordance with this purpose. This structure should be established on the foundation of scientificity, rationality, love and peace.

Keywords: Education, Character Training, Mental Training, World Peace

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince danışmanlığımı üstlenerek bana her zaman bilgi ve deneyimlerini aktaran, tezin planlama aşamasından, yürütülmesine kadar tüm bu süreçte yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Ferhat AKDEMİR'e sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecinin en başından sonuna kadar, her durumda ve koşulda beni destekleyen, her daim yanımda olan Alp APAYDIN'a ve Merve Nur ÖZCAN'a çok teşekkür ederim.

Senanur BALÇIN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
GİRİŞ	1
1. Bertrand Russell’ın Hayatı.....	2
2. Bertrand Russell’ın Felsefesi	8
3. Bertrand Russell’ın Eğitim Anlayışı.....	12
1. KARAKTER EĞİTİMİ.....	17
1.1 Ahlak Eğitimi	20
1.1.1 Korku ve Cesaret	24
1.1.2. Oyun ve Düş Gücü.....	27
1.1.3. Yapıcılık	28
1.1.4. Eşitlik.....	29
1.1.5. Doğruluk ve Dürüstlük	30
1.1.6. Disiplin ve Ceza.....	32
1.2. Cinsellik Eğitimi.....	35
1.3. Akranın Önemi	39
1.4. Anaokulu	41
2. ZİHİNSEL EĞİTİM	44
2.1. Öğretimin Amacı	45
2.2. Zihinsel Beceriler (Zihinsel Erdemler).....	46
2.2.1. Merak.....	46
2.2.2. Açık Düşüncelilik	47
2.2.3. Dikkati Toplama Gücü	48
2.2.4. Sabır ve Çalışkanlık.....	49
2.2.5. Azim ve Kararlılık	49
2.2.6. Doğruluk	49
2.3. Temel Öğretim Programı (İlköğretim)	51
2.3.1. Matematik	53
2.3.2. Tarih ve Coğrafya	54
2.3.3. Dans ve Müzik	55
2.3.4. Edebiyat	56
2.3.5. Yabancı Dil	57
2.3.6. Fizik ve Kimya	58

2.3.7. Tarım ve Hayvancılık	58
2.4. Ortaöğretim Programı.....	59
2.4.1. Öğretim Yöntemleri.....	60
2.4.2. Çalışma Yöntemleri	61
2.5. Yükseköğretim	64
3. EĞİTİM VE DÜNYA BARIŞI.....	70
3.1. Dünya Barışı.....	72
3.2. Dünya Devleti Görüşü.....	77
3.3. Dünya Barışını Sağlamada Eğitimin Rolü	82
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA	91
ÖZ GEÇMİŞ.....	94

GİRİŞ

Soylu bir İngiliz ailesinde dünyaya gelmiş olan Bertrand Arthur William Russell (1872-1970) çağının en çok okunan ve en çok yorumlanan filozoflarından birisidir (Bochenski, 1997: 69). Felsefi literatürde, özellikle mantık ve matematik felsefesine yaptığı katkılarla dikkatleri çeken bir isim olsa ve Gottlob Frege ile birlikte Analitik felsefenin kurucuları arasında anılsa da, aslında o, ilgi alanları siyaset, eğitim, ahlak ve din gibi pratik felsefe problemlerini kapsayan ve bu alanlarda da ölümsüz eserler veren çok yönlü bir düşünürdür (Çüçen, 2016:17). Filozofların felsefelerini öz yaşam öykülerine indirgemek ya da –daha ılımlı bir ifadeyle- onların felsefelerini yaşam öyküleri üzerinden okumak genel bir ilke olarak doğru olmasa da bu durum sanırız Russell için geçerli değildir. İfade ettiğimiz üzere, içinde yaşadığı çağın ve felsefenin pratik sorunlarına da odaklandığı için, onun felsefesi yaşam öyküsünden ve yaşadığı çağın koşullarından bağımsız olarak anlaşılabilir nitelikte değildir. Hegel'in, her filozofun yaşadığı çağın çocuğu olduğu ve döneminin ruhunu yansıttığı şeklindeki saptamasını hatırladığımızda, sanırız bu tespitimiz daha anlaşılır bir hal alabilir. Dolayısıyla, bu noktada, onun genel felsefesine ve çalışmamızın ana konusunu oluşturan eğitime ilişkin görüşlerine geçmeden önce, hayat hikâyesine, bu hikâyedeki olay ve olgulara, hayatındaki temel kırılma noktalarına işaret etmek yerinde olacaktır.

Ancak bu noktada, düşünürümüzün hayat hikâyesine değinmeden önce tez çalışmamızın yöntemi ile ilgili bir şeyler söylememiz de gerekebilir. Çalışmamızda genel olarak doküman inceleme ve metin analizi yöntemi kullanılacaktır. Bu bağlamda çalışmamızın, konuyla ilgili kaynakların toplanması, okunması ve değerlendirilmesi şeklinde nitel bir araştırma mahiyetinde olduğu söylenebilir. Çalışmamız Russell'ın konuyla ilgili düşüncelerini sınıflandırma, anlama, açıklama, yorumlamayı içermektedir. Doküman analizini yaparken birincil kaynaklar olarak Russell'ın eğitimle ilgili *Eğitim Üzerine*, *Eğitim ve Toplum Düzeni*, *İnsanlığın Geleceği ve Toplumsal Yeniden İnsanın İlkeleri* adlı eserlerine müracaat edilecektir. Bunların dışında Russell'ın eğitime ilişkin görüş ve düşünceleri hakkında kaleme alınmış makaleler ve yapılmış tez çalışmaları da araştırmamızın ikincil kaynakları olarak incelenecektir. Ardından, ulaşılan sonuçlar eleştirel bir değerlendirmenin konusu yapılarak, felsefi düşüncenin temel özelliği olan açıklık, netlik, tutarlılık açısından analiz edilmeye çalışılacaktır.

1. Bertrand Russell'in Hayatı

Russell'in yaşı, düşünsel hayatını oldukça etkilemiştir. Yetiştirdiği aile yapısı ve sosyal çevresi Russell'in fikirlerinin oluşumunda önemli bir etkidir. Russell 18 Mayıs 1872 yılında Ravenscroft'ta İngiliz aristokrasisinin bir üyesi olarak doğdu. Resmi unvanı III. Earl Russell'dır. 2 yaşında iken annesini, 3 yaşında da babasını kaybetmiştir. Küçük yaşta aile üyelerini kaybettiği için büyükbabası Lord John Russell'in evinde yaşamaya devam etmiştir (Tuncay, 1982: 14). Lord John Russell altıncı Bedford Dükü'nün oğlu olarak doğmuştur ve Kraliçe Victoria döneminde iki kez devlet başkanlığı yapmıştır. Büyükbabası torunlarını yanına aldıktan kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Çocuklar büyükannesi Lady Frances Elliot Russell'in eğitimi ve gözetimi altına girmişlerdir. Russell kendi görüşlerinin genellikle büyükannesinin görüşleriyle uyuşmadığını, fakat onun kendi gelişimi üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu kabul eder (Gottschalk, 1984: 11-14). Russell'in büyükannesi hakkındaki şu sözleri, onun kendisi üzerindeki etkisini gözler önüne serer niteliktedir:

Büyükannem Anlaşmacıların¹ ahlak katılığı taşıyan bir Puritandı. Evde rahatlığı küçümser, yemeğe düşkünlük göstermez, şaraptan nefret eder ve bütün içmeyi günah sayardı. Dedemin 1866 yılında emekli olmasına kadar bütün yaşamımı büyükler dünyasında geçirdiği halde, tamamıyla bu dünyadan uzak bir kadındı... Çocuklarının ve torunlarının faydalı ve erdemli yaşamlar sürdürmelerini isterdi, fakat onların başkalarının başarı sayılacak şeylere ulaşmaları yahut "iyi" evlenmeler yapmaları yolunda herhangi bir arzusu yoktur. Tam Protestancı bir tutumla, özel yargıya ve bireysel vicdanın özgürlüğüne inanırdı. On ikinci doğum günümde bana (hala sakladığım) bir Kutsal Kitap verdi; başındaki boş sayfaya kitaptan en çok beğendiği sözleri yazmıştı. Bu sözlerden biri "Bir kötülük işlemek için bir kalabalığın ardına düşmeyeceksin" idi. Bir başkası da "Güçlü ve cesaretli ol, korkma ve umutsuzluğa kapılma; çünkü Rabbin Tanrı nereye gidersen git seninle." Bu sözler yaşamımı derinliğine etkilemiş, Tanrı'ya inanmayı bıraktıktan sonra da bana hala anlamlı görünmeye devam etmiştir. (Akt.Tuncay, 1982: 17)

Matematik ve felsefe Russell'in erkenden ilgilenmeye başladığı iki alandı. Fakat bu iki alan büyükannesine göre yasaklar dizesi içindeydi. Çünkü büyükannesi için onların ahlaksal bir içeriği yoktu. Büyükannesinin tüm derdi çocukları doğru yolda, yararlı ve etkili bir yaşama yöneltmekti (Gottschalk, 1984: 15). Büyükannesi sağlık, mutluluk ve düşünsel özgürlük pahasına da olsa yalnızca erdeme değer verirdi. Russell bu baskıya düşünsel özgürlük yönünden başkaldırmıştır. Ailesinin

¹ Anlaşmacılar, 1638 tarihli İskoç Ulusal Anlaşmasını tutanlardır.

dinsel düşüncelerine katılmıyordu. Yaşı ilerledikçe onların hiç iyi gözle bakmadıkları felsefeye karşı daha çok ilgisi uyanmaya başlamıştır (Russell, 1965: 7).

Büyükannesinin evinde onu en çok etkileyen şey büyükbabasının kitaplığıydı. Burada çok eski tarih kitapları vardı. Büyükbabasının ölümünden sonra kitaplık onun çalışma odası olmuştur. Neredeyse bütün zamanını eski kitapları okumakla geçirmiştir. Bu kitapların hiçbirini okumasına izin yoktu; fakat kitapların yasak olması onun gözünde kitapları daha cazip kılıyordu. Bunları okuması sonucunda Russell'ın ilgisi tarih konusuna yönelir, özellikle kendi ailesinin 16. yüzyılın başlarından bu yana İngiliz tarihinde önemli bir yeri olması onu tarih kitaplarına iyice bağlar (Tuncay 1982: 19). Russell o kadar çok okuyordu ki bu durum henüz 16 yaşında iken görme yetisinin bozulmasına sebep olmuştu. Bu sıralar din sorunlarıyla ilgilenmeye ve özgür irade, ölümsüzlük ve Tanrı sorunları üzerinde düşünmeye başlar. Russell'ın bu ilgisini körükleyen kendisine atanan özel bir vâsidir. Ne var ki, vasiinin işine bir süre sonra son verilmiştir. Nedeni ise, bu vasiinin, küçük Russell'ın inançlarını yıkacağından endişe duyulmasıdır. Oysa Russell'ın düşünce dünyasına çoktan şüphe tohumları ekilmiştir. Russell, düşüncelerini bir günlüğe yazmakta ve özel olarak Yunan alfabesi kullanmaktaydı. Bunun nedeni düşüncelerini başkalarının okumasını engellemektir. Tam bu zamanlarda özgür irade ve ölümsüzlükten şüphelenmeye başlamıştır. Russell'ın, yaşadığı dönemin önemli liberallerinden ve laik düşünürlerinden birisi olan John Stuart Mill'i okuması da bu süreci tamamlar (Gottschalk, 1984: 17-18).

Mill'in Russell üzerindeki etkisi öylesine belirleyici olmuştur ki, Warburton'ın deyimiyle, Mill, Russell'ın manevi babası olarak kabul edilebilir. Mill'in Russell üzerindeki en büyük etkisi dinsel inançlar alanında olmuştur. Öyle ki, Mill'in otobiyografisini okuması Russell'ın Tanrı'yı reddetmesine neden olmuştur (Warburton, 2015: 271). Mill'in etkisi sadece Russell üzerinde değildir. Onun özellikle kadın hakları ve doğum kontrolü konusundaki görüşlerinin, Russell'ın babası Lord Amberley ve annesi Lady Amberley üzerinde de etkili olduğu söylenebilir (Gottschalk, 1984: 14).

Russell'ın babası Lord Amberley'in, ailenin gelenekleri uyarınca siyasal bir mesleğe yönelmesi beklenmiştir. Parlamento üyeliği yapmıştır; fakat görüşleri siyasette başarılı olmasını olanaklı kılacak türden değildir. 1868 genel seçimi sırasında, yaptığı konuşmadan dolayı hakkında kötüleme kampanyası başlatılmıştır

ve bu durum onun seçimi kaybetmesine sebep olmuştur. Russell babasını şöyle tarif etmiştir: “Utangaç, çalışkan ve aşırı vicdanlı bir adammış - belki onun ukalanın biri olduğu söylenebilir, ama muhakkak ki sefihin tam karşıtı” (Tuncay, 1982: 14-15). Lady Amberley kocasının görüşlerini bağlılıkla savunmaktadır ve kadın haklarının destekleyicilerinden birisi olmuştur. Russell’ın *Zihinsel Gelişmem* adlı bir öz yaşam öyküsü vardır. Yazının bir bölümünde küçük bir çocukken nasıl atalarının evinde yaşadığını ve orada bulunduğu süre zarfında annesi ve babası hakkında hiçbir şey söylenmediğini anlatır. 21 yaşında babasının kendisinininkine çok benzeyen zihinsel gelişmeler geçirdiğini suskunluğun örtüsü kalktığında öğrenmiştir (Gottschalk 1984: 13).

Büyükannesi devlet okullarını beğenmediği için Russell okula gönderilmemişti ve eğitime evde özel öğretmenler ile devam etmişti. Üniversite yıllarına geldiğinde Russell Cambridge’e gitmeye karar vermişti. Büyükannesi bu duruma uzun süre karşı çıkmamıştır; fakat bir burs kazanmasını sağlayacak düzeyde hazırlanması için direnmiştir. Giriş bursu sınavını yapan kişi Alfred North Whitehead’ti. Whitehead Russell’ın yeteneğini görmüş ve onun Cambridge’de dostlar edinmesine vesile olmuştur (Gottschalk, 1984: 18-19). Russell düşünmesini engelleyen bir çevreden geldiği için üniversitedeki ilk yıllarını şöyle anlatır:

18 yaşında Cambridge’e gittiğim zaman birden kendimi doğal gelen bir dille konuşan insanlar arasında buldum. Bu beni çok sevindirmişti. Onlara düşüncelerimi açıkladığım zaman bana ne deli gözüyle bakıyorlar, ne de bir suç işlemişim gibi benden yüz çeviriyorlardı. Zararlı bir törel kaygının düşünsel canlılığı söndürdüğü dar görüşlü bir çevrede geçirmiştım çocukluğumu. Şimdi kendimi aklın ve mantıklı düşüncenin değerlendirildiği bir ortamda bana sınırsız bir kıvanç veriyordu. Normal bir eğitim ve öğrenim görmemiş olanların genellikle toplum hayatına uymakta güçlük çektikleri söylenir. Oysa ben bir güçlükle karşılaşmadım. Cambridge’de kendimi uzun süre özlemini duyduğum tam bana göre bir çevre içinde bulmuştum. (Russell, 1965: 8)

Russell Cambridge’in ona sonsuz zevkli yeni bir dünya açtığını ve düşündüklerini söyleyince, bu söylediklerinin üzerinde durulmaya değer şeyler olarak karşılandığını söyler. Kendisine yetenekli, ciddi, çalışkan dostlar edinmiştir. Bu dostlarıyla birlikte, öğrencilik faaliyetleri dışında; şiir, felsefe, siyaset, ahlak gibi düşünsel macera dünyası diyebileceği şeylerle de ilgileniyordu (Tuncay, 1982: 21-22). Bu dönemde Russell’ın temel ilgi alanını matematik oluşturuyordu. Bu ilginin nedenini ise daha çok bilginin kaynağı ve doğruluğunun ölçütüne ilişkin düşünceleri oluşturmuştur. Bu durumu o, *Denemeler* isimli eserinde şöyle ifade eder: “Özellikle

matematiğin temelleri konusundaki sorunlar ilgimi çekiyordu. Doğru, kesin bir bilginin varlığına inanmak istiyor, bunu da matematikle bulacağımı umuyordum.” (Russell, 1965: 8). Ne var ki matematik onun bu beklentilerini karşılamaz ve Cambridge’deki dördüncü yılında felsefeye yönelir (Gottschalk, 1984: 20-21). Doğrusu, felsefeye yönelmesindeki amaç da, matematiğe duyduğu ilgi ve matematikte aradığı kesinlik fikri ile yakından ilişkilidir. Yani o, matematikte bulamadığı kesinlik fikrini felsefede bulabileceğini düşünmüştür. Onun felsefeye yönelmesindeki bir diğer amaç da ruhunun derinliklerinde hissettiği dinsel sorunlara bir çözüm bulma arzusudur. (Russell, 1965: 16-18). Ayrıca o dönemlerde, Cambridge, yetiştirdiği Alfred North Whitehead, Frank Plumpton Ramsey, John Maynard Keynes, Ludwig Wittgenstein, George Edward Moore, Ernest Rutherford ve W.E. Johnson gibi birçok büyük bilim adamı ve felsefeci nedeniyle, Oxford karşısında bir üstünlüğe sahipti. Bu nedenle, Cambridge’in doğa bilimleri temelinde yapılan bir felsefe için Russell’a uygun bir ortam oluşturduğu da ifade edilebilir (Gottschalk, 1984:21).

Cambridge’deki öğrenimini tamamladıktan sonra, üniversitenin ilk yıllarında tanıştığı Alys Pearsall Smith ile evlenme düşüncesini ailesine açar. Ne var ki ailesi, özellikle de büyük annesi bu evliliğe pek sıcak bakmaz ve belki evlilik fikrinden vazgeçer düşüncesiyle İngiliz Elçiliği Ataşesi olarak Paris’e gönderilir. Russell bu görevinin ardından İngiltere’ye geri döner ve 13 Aralık 1894’te evliliğini gerçekleştirir. Bu arada da –deyim yerindeyse- aile mesleği olan siyaset ile felsefe arasında bir seçim yapmak durumunda kalır. Tercihini felsefeden yana kullanır. Söz konusu bu iki karar yani evlilik ve felsefede kılmış olduğu kararlar Russell’ın ailesinden ilk gerçek kopuşu temsil eder (Russell, 1965: 8-9; Gottschalk, 1984: 22).

Evliliğinin ardından Russell kendisini tümüyle felsefeye adar ve 1895’te geometrinin temelleri üzerine yazdığı tez ile Cambridge’de öğretim üyesi olur. Ward ve Whitehead tarafından bu çalışması çok beğenilir. Ardından Paris’teki *Uluslararası Felsefe Kongresi*’ne katılır. Bu kongrede İtalyan Peano ile tanışması onun felsefi kariyerinde önemli bir kırılma anını oluşturur. Çünkü Peano, matematiğin, mantığın çok gelişmiş bir biçiminden başka bir şey olmadığını savunur. Oysa ki o güne değin, mantık hep felsefenin alanı içinde görülmüştür, bu nedenle de matematikçiler için hep yasaklı bir bölge olarak kabul edilmiştir. Böylece yıllarca aradığı mantıksal çözümleme yöntemini bulan Russell, bu yöntemi ve hedeflerini, felsefe kongresine

birlikte katıldığı Whitehead ile paylaşır. Ardından da Whitehead ile birlikte *Principia Mathematica*'yı yazmaya başlar. 10 yıllık, uzunca bir emeğin ürünü olan ve matematiğin mantığa indirgenmesini hedefleyen bu çalışma 3 cilt halinde yayınlanır (Gottschalk, 1984: 28-31).

Russell, 1910'dan itibaren Cambridge'de matematik ve mantık dersleri vermeye başlamıştır. Dersleri dinleyenlerin çoğu, kendisi gibi bilimsel alanda çalışan kişilerdi. Bu dersleri takip edenlerden biri de Wittgenstein'dır. Russell'ın matematik ilkelerinin önde gelen bir temsilcisi olarak yaptığı ün, Wittgenstein'ın Cambridge'e gelmesini sağlar. (Gottschalk, 1984: 46-47). Bu açıdan Russell'ın Wittgenstein üzerinde de ciddi bir etkisi olduğu söylenebilir. Doğrusu aralarındaki ilişki de biraz tuhaf bir ilişkidir. Çünkü Russell, onun gerçekten garip biri olduğunu düşünmektedir. Russell'ın Wittgenstein ile ilgili bizimle paylaştığı bir anekdot hem aralarındaki ilişkinin tuhaflığı hem de Russell'ın Wittgenstein üzerindeki etkisini gözler önüne serer niteliktedir. Bir gün Wittgenstein, Russell'ın yanına gelir ve ona “ben acaba aptal mıyım, yoksa değil miyim” diye sorar. Russell bunu bilmediğini ve bunu neden sorduğunu sorar. Wittgenstein “soruyorum, çünkü eğer kafasızsam gidip havacı, değilsem bir düşünür olmak istiyorum” der. Bunun üzerine Russell ona felsefi bir konu üstüne bir yazı hazırlaması şeklinde bir ödev verir ve bu ödevin sonucuna göre sorusunu yanıtlayacağını söyler. Russell ödevin ilk cümlesini okuduğunda ona “sen havacı olmamalısın” der (Russell, 1965: 25).

Russell'ın felsefesinin şekillenmesinde, yaşadığı çağda meydana gelen kimi tarihsel olay ve olguların da belirleyici olduğunu ifade etmiş idik. Bu olay ve olgulardan bir tanesi de, hem tanıklık ettiği, hem mağduru olduğu ve hem de takındığı tavır ve giriştiği eylemler nedeniyle onu önemli bir savaş karşıtı figür haline getiren Birinci Dünya Savaşı'dır. Doğrusu o savaşın, insanlık üzerindeki yıkıcı etkilerini gözlemlemiş, onun nasıl bir budalalık olduğuna ve hiçbir sorunun çözüm aracı olmadığına tanıklık etmiş; bunun neticesinde de bir yandan hapse girmek pahasına askere gitmeyi, savaşa katılmayı reddetmiş, diğer yandan ulusal ve uluslararası ölçekte savaş karşıtı kampanyalar düzenlemiştir (Russell, 1965: 31). Birinci Dünya Savaşı ile birlikte teorik felsefeye olan ilgisini tamamen sonlandırmasa da daha çok pratik felsefe problemlerine odaklanan Russell bu alanlarda çalışmanın hem gerekliliğine hem de zorluğuna şu sözleri ile işaret eder: “Bu alandaki çalışmalarım matematiksel mantık konusundaki çalışmalarımın daha

zor ve başarısız oluyordu. Toplumsal ve politik alandaki çalışmalar inandırıcılık esasına dayanır. Oysa benim ne yetiştirilme tarzım ne de geçmişteki yaşantılarım inandırıcılık yeteneklerimi geliştirmeme yardımcı olmuştu” der (Russell, 1965: 33).

Russell aynı zamanda bir “gezgin filozof” örneğidir. Doğduğu İngiltere ve uzun yıllar yaşadığı Amerika dışında Rusya ve Çin’e de seyahatler düzenlemiştir. Bu seyahatlerinin ve izlenimlerinin de onun düşünceleri üzerinde bir takım belirleyici etkileri olmuştur. Örneğin, 1920’de bir işçi partisi heyeti ile özel bir gözlemci olarak Sovyet Rusya’ya yaptığı seyahatte, komünizmle ilgili kanaatlerinin değiştiğine tanıklık ederiz. Bu seyahatte o, Sovyet Rusya’ında insanların korkunç yoksullukları ve mutsuzlukları ile karşılaşır. Buradaki izlenimlerine göre bütün sevinçler, güzellikler ve insanların özgürlükleri bu dünyadan koparılmıştır. İnsanlar açlığa ve mutsuzluğa mahkum edilmiştir. Dolayısıyla böylesi bir siyasal rejimin ve toplumsal yapının insan bilgeliliğine bir katkısının olamayacağı sonucuna varır (Gottschalk, 1984: 63-64). Rusya’dan sonra Çin’e bir seyahat düzenler. Bu seyahatte ona, ikinci evliliğini yapacak olduğu eşi Miss Dora Black de eşlik eder. Çin’deki deneyimleri Rusya’ya göre daha olumlu olmuştur. Çünkü çöküşte olan bir ülke olsa da Çin ona göre, hem komünist Rusya’ya kıyasla bireysel özgürlüğü daha fazla önemsemekte hem de diğer toplumlara kıyasla herhangi bir dogmatik dinin etkisinde değildir. Doğrusu, Russell’ın Çin hakkındaki düşünceleri görece de olsa olumlu olduğu gibi, Çin’in Russell’a verdiği tepki de olumludur. Örneğin Pekin Üniversitesi’nde bir dizi konferans verir ve üniversite onun düşüncelerini yaymak için *Bertrand Russell Dergisi* adıyla bir dergi yayımlar (Gottschalk, 1984: 67-68). Çin’de ağır bir zatürre geçiren Russell, 1921’de İngiltere’ye geri döner ve aynı yıl içerisinde ilk eşinden boşanarak altı aylık hamile olan sevgilisi Dora Black ile ikinci evliliğini gerçekleştirir (Russell, 1970: 16-18).

Bu evlilikten ilki 1921 ikincisi 1923 doğumlu iki çocuğu dünyaya gelir. Doğrusu çocuklarının doğumu Russell’ın hem gündelik yaşantısının hem de genel felsefesinin seyri üzerinde etkili olur. Russell’ın bundan sonraki hayatına baktığımızda, daha çok bir aile babası olarak karşımıza çıkar. Felsefesi de bundan etkilenir ve eğitim sorunlarına odaklanır. Örneğin, *Toplumsal Yeniden İnsanın Temelleri ve Eğitim Üzerine* adlı eserleri bu dönemin ürünleri arasında sayılabilir. *Eğitim Üzerine* isimli eserinde dile getirdiği düşünceleri daha sonra değişen Russell, bu çalışmasında küçük çocuklar için çok sert ve çok haksız şeyler yazdığını daha

sonradan itiraf edecektir (Russell, 1970: 31-32). Bu dönemde Russell eğitimle ilgili sadece teorik çalışmalar yapmakla yetinmez, eşiyle birlikte, kuramsal düşüncelerini eğitimde uygulayabilmek üzere *Beacon Hill* adında bir okul açar. Çiftin iki çocukları vardı ve anne baba olarak çocuklarını, geleneksel eğitimin olumsuz gördükleri etkilerinden korumaya çalışıyorlardı. Russell daha sonra bütün çocuklar için aynı eğitimin doğru olmadığı düşüncesiyle 1932’de okulla olan bağını koparmıştır. 1932’de çocukların eğitimi için *Eğitim ve Toplum Düzeni* adlı kitabını yayınlar. Bu çalışmasında, bütün çocukların aynı tür okula gönderilmesinin ve aynı tür eğitim almalarının yanlış olduğu düşüncesini dile getirir (Gottschalk, 1984: 76-82).

Russell’ın hayat hikâyesine ve bu hikâye içerisinde eğitim sorununun nerede durduğuna bu şekilde kısa bir değinide bulunduktan sonra, şimdi de eğitim konusundaki görüşlerinin detaylarına eğilmeden önce, konunun belli bir bütünlük içerisinde kavranabilmesi için onun genel felsefesini ele alabiliriz.

2. Bertrand Russell’ın Felsefesi

Russell, kendisini felsefeye iten gücün, kesin olarak doğruluğuna inanılabilecek nitelikte bir bilgiye ulaşmak olduğunu ifade eder (Russell, 1965: 17). Bunun içindir ki Russell’ın felsefeye yüklemiş olduğu anlam onun düşüncelerinin çıkış noktasını oluşturur. Russell felsefeyi, üzerlerinde henüz belirli bir bilginin var olmadığı konularda kurgular yapmak olarak tanımlar. Bilim bildiğimiz şeyler iken felsefe bilmediklerimizdir. Bu nedenle insan bilgisi ilerledikçe, bilmediklerinin büyüklüğünü ve derinliğini daha iyi anlayacağı için sorunlar, felsefe alanından bilime geçer (Russell, 1962: 33-34). Bu saptamadan hareketel diyebiliriz ki, Russell’a göre, felsefe bilimin bilmediği şeyler hakkında düşündürmektir. Dolayısıyla da, felsefe ona göre, bilime açılan bir kapıdır.

Russell’ın felsefesinde en merkezi kavramlardan birisi kuşkuculuktur. Diyebiliriz ki, kuşku felsefi düşüncenin en ayırt edici özelliğidir. Dolayısıyla, felsefenin tanımı yapılırken, ona göre, bu kuşkuculuk özelliği hep dikkate alınmalıdır. Yani felsefeye konu olan olay ve olgulara hep kuşkuyla bakılmalıdır (Russell, 1977: 5-6). Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Russell’ın kuşkuculuğu varoluşsal bir kuşkuculuk değildir, doğru sonuçlara varmamıza sağlayacak yöntemsel, metodik bir kuşkuculuktur. Russell’ın, felsefeye yönelmesindeki en önemli etkenin kesin olarak doğruluğuna inanılabilecek nitelikte bilgiye ulaşmak olduğu hatırlanacak olursa, bu kuşkuculuğun onun felsefi düşüncesinde ne ölçüde

önemli bir rol oynadığı daha rahat anlaşılabilir (Russell, 1965: 17). Bu sebeple de doğru bilgiye ulaşmak için şüphe Russell'ın hareket noktası olur.

Russell'ın felsefeye olan en önemli katkılarına bakacak olursak bu katkıların mantık ve matematik felsefesinde ve bilgi teorisine ilişkin olduğunu söyleyebiliriz. Bu konular doğrudan tez çalışmamızın ilgi alanına girmediği için, şimdilik burada bir değini niteliğinde ifade edecek olursa, söz konusu alanlardaki katkılarının hem onun felsefesinin alt yapısını oluşturduğunu hem de her tür kuşkudan arınık bir felsefe yapma yönündeki çabalarını gözler önüne serdiğini söyleyebiliriz. Russell'ın mantık, matematik ve bilgi teorisi alanlarındaki çalışmaları döneminde öylesine belirleyici ve etkin olmuştur ki, bu alanlardaki çalışmalarıyla, Frege ile birlikte analitik felsefenin kurucuları arasında sayılır. Bilindiği üzere, analitik felsefe Anglosakson düşünce geleneğinde benimsenmiş bir felsefi anlayıştır. Analitik felsefenin kullandığı yöntemler kısmen bilimsel yöntemleri andırır. Analitik felsefenin en temel amacı dilsel anlam bulanıklığından arınmış bir şekilde felsefe yapmaktır ve gündelik dilin belirsizliğinden kurtulmuş bir dil oluşturmak ve nesnel bir anlama ulaşmaktır (Güçlü vd, 2008: 1231; Çelebi, 2016: 70).

Russell, gündelik dilin birçok kusurunun olduğunu ve bu kusurların mantıksal çözümlemeyle giderilebileceğini savunmaktadır. Bunun için de mantıksal atomculuğu ortaya koyar. Mantıksal atomculuk Russell'ın felsefe anlayışının temelinde yer alır. Russell bu yaklaşımı 1918 yılında verdiği, *The Philosophy of Logical Atomism* başlıklı derste sunar. Mantıksal atomculuk öğretisinde dildeki mantıksal atomların dünyadaki atomsal olgulara karşılık geldiğini öne sürmektedir. Atomsal önermeler kendinden başka hiçbir önermeye indirgenemeyen ve doğrudan kendisine karşılık gelen olgulara dayanan önermelerdir (Çelebi, 2016: 70). Russell olgulardan ne anlamamız gerektiğini şöyle açıklar:

Şunu anlamanızı isterim ki ben bir olgu hakkında konuşurken, Sokrates gibi ya da yağmur veya güneş gibi, var olan tikel bir şeyi kastetmiyorum. Sokrates'in kendisi de bir ifadeyi doğru veya yanlış kılmaz. Sokrates'in kendisinin "Sokrates yaşamıştı" ifadesine doğruluk verebileceğini farz etmeye eğilimli olabilirsiniz, fakat aslına bakılırsa bu bir hatadır... Sokrates'in kendisi veya herhangi tikel bir şeyin kendisi, bir önermeyi doğru ya da yanlış yapmaz. "Sokrates ölüdür" ve Sokrates hayattadır," her iki ifade de Sokrates'le ilgili ifadelerdir. Biri doğru diğeri yanlıştır. Olgu olarak adlandırdığımız şey, "Sokrates" gibi tek bir kelimeyle ifade edilen değil, tam bir cümleyle ifade edilen şeydir. (Russell, 2015a: 47)

Russell olgulardan, tam anlamıyla zamanda ve mekanda var olan şeyleri anlamaktadır. Mesela, “yağmur yağıyor”, “güneş parlıyor” gibi önermeler birer olgusal önerme örnekleridir. Russell, olguların, nesnel dünyaya ait olduklarını ve bunların bizim düşüncelerimizle veya inançlarımızla yaratılmadıklarını dile getirir. Yani olgular bize dış dünyanın bilgisini verir. Sonuç olarak mantıksal atomculuk önermeleri, olgular yoluyla doğruluğu ya da yanlışlığı saptanabilecek önermeler olarak görür.

Russell’ın mantık çözümlemesiyle felsefeye yaptığı katkıların en önemlilerinden biri de gönderimi olan ifadeleri, gönderimi olmayanlardan ayırabilmek için ortaya koyduğu *Betimler Kuramı*’dır. Bu kurama getirdiği çözüm felsefe tarihinde çokça işlenmiştir. Betimlemeleri içeren önermelerin çözümlenmesinde temel ilke, anlayabileceğimiz her önermenin, tümüyle bizim içeriğini bildiğimiz, yani olgulardan oluşan önermeler olması gerektiğidir. Yani, belli bir konuda belli bir şey söylüyorsak söylediğimiz şeyin bir anlamının olabilmesi için onun doğrulanabilir olması gerekir. Doğrulanabilmesi için de onun olgusal bir içeriğinin olması gerekir (Russell, 2017b: 73). Eğer bir ifadeyi doğru ya da yanlış yapan şeyi çözersek bunun insan bilgisine önemli bir katkı olacağını düşünür Russell. Bu nedenle de o, dili daha kesin terimlere döndürmeyi amaçlar. Örneğin “Altın dağ yoktur” cümlesini ele almak gerekirse şüphesiz herkes bu cümlemin doğru olduğu konusunda hemfikirdir. Dünyanın hiçbir yerinde altın dağ yoktur. Altın dağ ifadesi bize gerçek bir şeyden bahsediyor gibi durur ama biz onun olmadığını biliriz. Sanki var olan bir nesnenin adıymış gibi kullanılması betimsel bir sorundur (Warburton, 2015: 274-275). Russell’ın bu sorunlu olan betimsel önerme için önerdiği mantıksal açılım, bu sorunu ortadan kaldırır. “Altın dağ vardır ancak ve ancak bir x vardır, o x altındır, dağdır ve herhangi bir y hem altın hem de dağ ise o y x ile bir ve aynı şeydir.” Bu ifade de hem altın hem de dağ olmayan bir şey olmadığında yanlıştır (Güçlü vd, 2008: 1232).

Russell, betimleme yoluyla bilgi ve tanıma yoluyla bilgi olarak iki ayrı bilgi türünden bahseder. Betimleme yoluyla bilgiye Russell daha çok önem verir. Tanıma yoluyla bilgide, doğru bilgi herhangi bir akıl yürütmeye ve mantıksal ya da deneysel çıkarıma gereksinim duyulmaksızın, sadece duyu organlarıyla yaptığımız algılamalara dayanır. Örneğin bir masayı gördüğümüzde onun rengi, sertliği, pürüzsüzlüğü hakkında edindiğimiz bilgi sadece duyu organlarımızın algılamasına

dayandığı için tanıma yoluyla bilgiye bir örnek olarak verilebilir. Ne var ki, masa örneğinde olduğu gibi fiziksel bir nesneye ilişkin, duyu organlarımız aracılığıyla edindiğimiz deneyim, nihayetinde çevredeki başka nesnelerin duyu verileriyle birlikteliği belli bir dolayım içerisinde şekillenir. Örneğin masa, belirli duyu verilerinin işlenmesi doğrultusunda elde edilen fiziksel bir nesne olarak karşımıza çıkar. Yani, çeşitli duyu verilerinin işlenmesi doğrultusunda fizik nesneyi kurarız. Bir başka söyleyişle, herhangi bir fizik nesneyle ilgili bilgiye sahip olmak için, tanıma yoluyla edindiğimiz bilgilerden hareketle, onun diğer nesnelerle bağlantısını kurarız. Bu bağlamda fizik nesnenin bilgisi, dolaysız bir şekilde ulaşılabilen bir bilgi değildir. Fizik nesneye dair bilgimiz, deneyimlerimize dayanmaktadır. Bu nedenle Russell, fizik nesnenin “gerçekte” ne olduğunu bilemeyeceğimizi ancak betimleme bilgisine sahip olduğumuzu dile getirmektedir. Bu durumda betimleme bilgisi, fizik nesneye yönelik dolaylı bilgiyi ifade etmektedir.

Russell bilgi, mantık ve matematik felsefesi dışında pratik felsefeyle de ilgilenmiştir. Pratik felsefeye yönelme amacı, yaşadığı dönemin toplumsal ve politik sorunlarıdır. Russell, Birinci Dünya Savaşı’nın kendisini birçok ön yargıdan kurtardığını ve kendisine insanlığın önemli bir çok sorununa farklı açılardan bakılması gerektiğini öğrettiğini ifade eder. Bu savaştan sonra Russell bakış açısını değiştirmiştir ve felsefesinde teorik felsefi problemler yerine toplumsal ve politik sorunları öncelermiştir. Gerçi felsefesinde mantık, matematik gibi teorik sorunları tamamıyla terk ettiği de söylenemez; sadece siyaset, eğitim, kadın erkek eşitliği ve savaş ve barış gibi pratik sorunlara daha fazla odaklandığı söylenebilir (Russell, 1965: 33).

Russell’ın nihayetinde amacının daha yaşanılabilir bir dünya kurmak olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, belki de uzunca yaşamında tanıklık ettiği savaşlar ve toplumsal sorunlar nedeniyle sorunsuz ve savaşırsız, barışçıl bir dünya kurmak ister. Bunun için de öncelikli olarak yapılması gereken şey, ona göre, insan zihnindeki kötücül tutkuları, şüphe ve korkuları, nefret ve hoşgörüsüzlüğü ortadan kaldırmaktır. Bunun yolu da büyük ölçüde ve oranda eğitimden geçmektedir. Çünkü ona göre, eğitim bizi biz yapan şeydir. Gelecekte, insanı daha özgür ve mutlu kılmak, dünyayı da daha yaşanılabilir bir yer haline getirmek istiyorsak eğitimi de bu doğrultuda yeniden yapılandırmamız gerekmektedir. Dolayısıyla, tez çalışmamızın detaylarına eğilmeden önce bu aşamada Russell’ın eğitime ilişkin görüşlerine kısa bir giriş

yapmamız yerinde olacaktır. Burada onun, eğitimden ne anladığı, onu nasıl tanımladığı, içerik ve amaçlarını nasıl saptadığı üzerinde duracağız ve dünyadaki farklı eğitim modelleri üzerindeki değerlendirmelerine kısaca değineceğiz.

3. Bertrand Russell’ın Eğitim Anlayışı

Russell’ın eğitime olan katkısı, matematik veya felsefeye yaptığı katkılar kadar büyük olmasa da teori ve pratikte eğitim konusundaki görüşleri oldukça etkili olmuştur. Öncelikli olarak o, eğitimin mevcut bir birikimin üzerine inşa edilmesini reddeder. Ona göre eğitim yeni bilimsel gelişmeler üzerine kurulmalı ve bilimsel sorgulama yöntemini esas almalıdır. Yani eğitim geleneksel yöntem ve kabuller yerine modern ve bilimsel esaslar üzerine kurulmalıdır.

Russell’ın eğitimle ilgili görüşleri daha çok kendi hayatından edindiği deneyimlere dayanmaktadır. Evde almış olduğu özel dersler, düzenli bir okul hayatının olmaması, klasiklere dayalı bir eğitimden geçmiş olması eğitim hakkındaki görüşlerini oldukça etkilemiştir. Russell, hayatı boyunca kesin ve gerçek bilgidен yana olmuştur. Bu durum onu tartışmaya açık, özgürce düşünen ve insan doğasına ters düşmeyen bir eğitim sistemini savunmaya yöneltmiştir (Küken, 1996: 181).

Russell, eğitim konusunda geniş bir tecrübeye sahiptir. 1927-1932 yılları arasında, eşi Dora Black ile birlikte küçük çocuklar için deneysel bir okulun faaliyetlerini yürütmüştür. Ayrıca 1900 yılından itibaren İngiltere, Amerika ve Uzak Doğu’nun birçok ülkesinde eğitime ilişkin gözlemlerde bulunmuş, araştırmalar yapmıştır. İngiltere’de Cambridge Üniversitesi’nde, Amerika’da Chicago ve Kaliforniya Üniversitelerinde dersler vermiştir (Russell, 2012: 65).

Aristokrat bir ailede ayrıcalıklı bir eğitim almasına rağmen Russell, eğitimde aristokratik ayrımcılığa ve kibar bir sınıf yetiştirilmesine karşı çıkar. O eğitimde herkes için eşit olanakların olması gerektiğini savunur. Eğitim üzerine eski dönemlerde yazılmış ve yazıldığı dönemin en önemli kitapları olan John Locke’un *Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler* ve Jean Jacques Rousseau’nun *Emile* adlı kitaplarını okurken Russell, eğitim kuramında bir takım değişiklikler olduğunun farkına varır. İkisi de özgürlükçü ve demokratik bir eğitimi savunmalarına rağmen, eserlerinde aristokratik bir çocuğun eğitimini konu edinirler. Kitapta ele aldıkları çocuğun erkek olması ve özel bir öğretmenin tüm zamanını bu çocuk için ayırması gerekmektedir. Russell, bu durumun ayrıcalıklı bir sınıf tarafından kullanılabilir olduğunu ve

adaletin egemen olduğu bir toplumda böyle bir eğitim anlayışının var olmaması gerektiğini dile getirir. Locke ve Rousseau'nun ele aldığı bu eğitim anlayışı, kuramsal olarak eğitim sorununu çözmüş olamaz. Russell'ın yaratmaya çalıştığı sistem her çocuğun mevcut olan eğitimden en iyi şekilde yararlanmasını amaçlamaktadır (Russell, 2018a: 17-18). Russell, Locke ve Rousseau'yu eleştirirken kendi görüşünü de ifade eder. Ona göre eğitim demokratik olmalıdır. Russell bahsettiği bu demokratik olmayı da şöyle açıklar:

Demokrasi ve eğitim sorunu aydınlatılması önemli olan bir sorundur. Dümdüz bir eşitlik üzerine ısrar etmek bir felaket olur. Bazı erkek ve kız çocuklar diğerlerinden daha zekidir ve yükseköğrenimden daha çok yararlanabilirler. Bazı öğretmenler diğerlerinden daha iyi yetişmişler veya doğuştan daha yeteneklidirler ama herkesin, sayısı az olan en iyi öğretmenlerden ders alması olanaksızdır. Yükseköğrenim herkes için istense bile –ki bundan kuşkuluyum– bugün bu maddeten olanaksızdır. Bunun için demokratik ilkelerin kaba bir biçimde uygulanması ve bunu kimsenin yapmaması gerektiği sonucuna vardırabilir. Böyle bir düşünce, kabul edilirse bilimsel ilerlemeyi durdurur ve gelecek yüzyıl içinde genel eğitim düzeyini gereksiz yere düşürür. Bugünkü durumda ilerlemeyi mekanik bir eşitliğe feda etmemeliyiz, eğitimde demokrasiyi büyük bir dikkatle ele almalıyız ve bunu yaparken de toplumsal haksızlıkla rastlantısal olarak birleşmiş olan değerli ürünlere mümkün olduğu kadar az hasar vermeliyiz. (Russell, 2018a: 18)

Alıntıladığımız pasajda da ifade edildiği üzere, Russell, öncelikli olarak Locke ve Rousseau tarafından dillendirilen Aristokratik eğitimi eleştirmekte ve eğitimin demokratik olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak buradaki demokrasiyi, Aristokrasinin teorik bir eleştirisi ve mutlak bir eşitlik savunusu olarak anlamamak gerekmektedir. Çünkü, kendisinin de işaret ettiği gibi gerek öğrenciler gerekse öğretmenler hem ilgi, istek ve ihtiyaçları hem de bilgi ve beceri düzeyleri açısından farklı seviyededirler. Dolayısıyla eğitimde mutlak bir eşitliği savunmak teorik olarak tutarlı olsa bile, pratikte pek mümkün değildir. Ayrıca, toplumlarda istisnai olarak yüksek veya düşük zeka seviyelerine sahip öğrencilerin bulunduğu da bir gerçektir. Bu durum da eğitimin birey temelinde yapılandırılması gerekliliğini açığa çıkartmaktadır.

Diğer bir konuya değinecek isek Russell, ilgilerini öncelikle, eğitimin nasıl tanımlanması ve amaçlarının nasıl belirlenmesi gerektiği sorununa yönlendirir. Bu sorulara cevap vermeden önce eğitimin hangi anlamda kullanıldığına bakar. Russell eğitimi iki ayrı anlamda ele alır: “Geniş anlamda eğitim, yalnızca öğretimle öğrendiğimizi değil, kişisel denemelerimizle tüm öğrendiklerimizi de kapsar. Yaşam

eğitimiyle kişiliğin oluşmasıdır bu. Eğitimin bu yönünden, çok önemli de olsa, söz etmeyeceğim; incelediğimiz sorunlara oldukça yabancı konular getirir çünkü” demektedir (Russell, 1972: 57). Dar anlamda eğitim, daha çok öğretimle sınırlandırılabilir. Bu anlamıyla eğitimde, kesin ve belirgin bilgiler verilmektedir. Russell, “Böyle bilgi, kendi için ve kendi içinde, günlük yaşantıda yararlıdır. İlk eğitim -okuma, yazma ve aritmetik- hemen tümüyle bu türdedir” demektedir (Russell, 1972: 57). Daha sonra Russell kendi aldığı anlamda eğitimi “Öğretim yolu ile belirli akıl alışkanlıklarının oluşturulması, yaşama ve dünyaya belirli bir bakışın biçimlendirilmesi” olarak tanımlar (Russell, 1972: 57). Bu tarifile eğitimin amacının sadece eğitilmemiş kişilerde bulunmayan ilk etkiyi yaratmak olmadığını, gözetici düşüncelerin sayı ve türlerini arttırıp en kalıcı doyumun nerede bulunabileceğini göstererek insanoğlunun yaradılışındaki etkinlik alanlarının genişletilmesi şeklinde olduğu ifade edilir (Russell, 1972: 59).

Russell, eğitim felsefesinde “Nasıl bir insan yetiştirmek gerekir?” sorusuna öncelik verir. Bunun için de farklı eğitim sistemleri üzerine düşünmeye başlar. Çin, Japon, Cizvit ve Amerikan okullarının siyasetini yöneten kimseleri ele alır. Bütün bunlar alanlarında başarılı olmuşlardır ve hedefleri farklı olsa da önemli sonuçlar elde etmişlerdir (Russell, 2018a: 35-36).

İlk olarak geleneksel Çin eğitimi ile Antik Yunanlılarının eğitim anlayışlarını karşılaştırır. Atinalılar Homeros’u Çinliler ise Konfüçyüs klasiklerini aynı biçimde öğreniyorlardı. Her iki millet de atalarına karşı saygı gösteriyorlardı. Bu iki toplumun farklılıkları onların mizaçlarında saklıydı. Atinalılar enerjik ve aktif, Çinliler ise atıl ve pasif idi. Atinalılar enerjilerini sanat, bilim ve de –maalesef- savaş için harcamışlardır. Çinliler ise, eğitimde toplumsal yapıya ve istikara vurgu yaparak belirli bir gelenek inşa etmişler, bu gelenek içerisinde önemli ve büyük devletler kurmuşlardır. Ama geleneğin dar ve katı sınırlarını aşamadıkları için bilimde ve sanatta büyük bir ilerleme kaydedememişlerdir (Russell, 2018a: 36-37). Benzer bir sosyopolitik kültürün ürünü olan Japonlarda da eğitimde bireyden çok toplum ön plandadır. Japon eğitiminin amacı, tarihsel süreç içerisinde hep bireyin tutkularını eğiterek devlete bağlı ve yararlı vatandaşlar yetiştirmek olmuştur (Russell, 2018a: 37). Bu nedenle de Japonya’nın eğitimi Russell’a göre, daha çok ideolojik bir içerik ve karakterdedir. Japon eğitim anlayışına yakın diyebileceğimiz bir diğer eğitim ise Cizvitler’in eğitimidir. Cizvitler, öğrencileri kendi ilgi, istek ve ihtiyaçları

doğrultusunda değil, daha çok kilisenin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitmeyi temel misyon olarak kabul etmişlerdir (Russell, 2018a: 38). Evet bu okullarda ciddi bir eğitim verilmekteydi ve dolayısıyla eğitim tarihinde önemli kurumlar olarak kabul edilmelidirler ama verilen eğitim nihayetinde bireyi ve bireysel çıkarları değil, toplumu ve toplumsal çıkarları esas almakta idi. Bu açıdan Cizvit eğitiminin büyük ölçüde Japon eğitimine benzediğini söylemek mümkündür, tek farkla ki Japonlar devlete adanmış bir eğitim verirken Cizvitler dine adanmış bir eğitim vermişlerdir.

Russell'ın üzerinde durduğu bir diğer eğitim modeli de üyesi olduğu ve içerisinden geldiği İngiliz eğitim modelidir. O, ilkin, İngiliz eğitiminde uzun dönem varlığını sürdüren aristokratik eğitim anlayışına dikkat çeker. Ona göre bu eğitimin amacı, yurttan ve imparatorluğun uzak yerlerinde gücü elinde bulunduracak ve yetkiyi kullanacak bireyler yetiştirmektir. Şayet bir soylu yetişecekse onun bazı erdemlere sahip olması gerekir. Enerjik, bedenen sağlam, acılara dayanıklı, değişmeyen inançlara sahip olan, yüksek doğruluk seviyesine ulaşmış ve dünyada önemli bir görevi olduğuna inanmış olmalıdır. Ancak Russell İngiliz eğitim modelinde, andığımız tarzdaki erdemlerin gereğinden fazla ön plana çıkartıldığını ve bunun da zekanın geri plana itilmesi gibi olumsuz bir sonuç ürettiğini düşünür. Oysa ki ona göre, çağdaş dünyada zekaya, düş gücüne ve düşünce inceliğine daha fazla ihtiyaç vardır (Russell, 2018a: 39-40). Ayrıca İngiliz eğitim modelinin bir diğer karakteristik özelliği olan aristokratik eğitim de Russell'ın eleştirilerinden payına düşeni alır. Çünkü, aristokratik eğitim doğası gereği eğitimde fırsat eşitliğine aykırıdır. Bu da eşitliksiz bir toplum üretmektedir.

Russell son olarak Amerikan eğitim modelini ele alır. Bu eğitim modelini Russell, bir yandan olumlarken diğer bir yandan da eleştirmektedir. Russell'ın olumladığı taraf, Amerikan eğitim modelinin, bir ulus oluşturma konusundaki başarısıdır. Amerikan devlet okulları şimdiye kadar büyük ölçüde girililmeyen bir işi birbirinden farklı birçok insanı bir ulus haline getirme işini çok iyi bir biçimde başarmıştır (Russell, 2018a: 40). Russell bunun çok yararlı olduğunu ve övülmeye layık olduğunu ifade eder. Eleştirdiği taraf ise, öğrencilerin birer amaç olarak değil araç olarak görülmesi ve özgürlüğün sınırlandırılmasıdır (Russell, 2018a: 41). Russell, eserlerinde, burada kısaca işaret etmekle yetindiğimiz farklı ulusların ve geleneklerin eğitim anlayışları üzerinde detaylıca durur. Onların eğitim anlayışlarını ve uygulamalarını analiz ederek sonuçlarını değerlendirir. Bu sonuçların olumlu ve

olumsuz taraflarını gözler önüne sermeye çalışır. Ardından kendi eğitim anlayışını, burada andığımız farklı eğitim anlayışları ile ilişki içerisinde kurmaya yönelir. Russell'ın, dünyanın farklı bölgelerindeki ve uluslarındaki değişik eğitim anlayışlarına yönelik değerlendirmelerine bu şekilde kısaca değindikten sonra, şimdi onun eğitim anlayışının detaylarına odaklanabiliriz. O, eğitimi temelde ikiye ayırır: Karakter (değerler) eğitimi ve zihinsel (bilişsel) eğitim. Şimdi sırasıyla bunları inceleyebiliriz.

1. KARAKTER EĞİTİMİ

İnsanların toplum kurallarına uymaları, sorumluluklarını yerine getirmeleri ve iyi bir karaktere sahip olmaları gibi temel ahlaki değerleri kazanması ve içselleştirmesi önemlidir. Bunun yolu da karakter eğitiminden geçmektedir. Antik Yunan'dan itibaren çocukların temel karakter özelliklerini kazanmaları ve bunları uzun vadede sürdürebilmeleri için aile, dini kurumlar ve daha sonraları da okullar, çocukların karakter gelişimini sağlayabilmek için önemli görevler üstlenmişlerdir (Turan, 2014: 76). Russell da bu açıdan eğitimin ilk evrelerinde karakter eğitime özel bir önem ve değer atfeder. Russell'ın karakter eğitime ilişkin görüşlerinin detaylarına girişmeden önce, karakter eğitiminin ne olduğuna ve tanımına bakacak olursak literatürde, karakter eğitiminin “öğrencilerde belli bir ahlak anlayışı ve ölçüsüne göre birtakım özellikler geliştirme amacını güden eğitim olarak” (Oğuzkan, 1974) tanımlandığını görürüz. Bir başka ifadeyle, karakter eğitimi, çocukların “temel ahlaki ve insani değerleri anlama, onlara karşı hassas olma ve onlarla birlikte yaşamalarına yardımcı olma amacıyla gerçekleştirilen “kasıtlı” bir takım etkinlikler repertuvarıdır.”(Ekşi, 2003: 184). Bu tanımlara bakıldığında, karakter eğitiminde asıl olan şeyin çocuğa doğruluk, adalet, dürüstlük ve çalışkanlık gibi temel ahlaki değerlerin öğretilmesi olduğunu görürüz.

İfade ettiğimiz gibi, Russell için eğitimin, özellikle de erken dönem eğitimin en önemli amaçlarından biri iyi bir karakter gelişimidir. Karakter gelişiminin de ona göre, en önemli dört amacı vardır. Bunlar, eğitilmek durumunda olan çocukta; canlılık, cesaret, duyarlılık ve zekanın geliştirilmesidir (Rokler, 1993: 20). Basitçe “yaşama sevinci” olarak tanımlayabileceğimiz canlılık Russell'a göre, zihinsel olmaktan çok fizyolojik bir içeriğe sahiptir. Yani sağlıkları yerinde olan kimselerin canlılıkların da güçlü olduğunu düşünür. Ona göre canlılık zevklerin derecesini yükseltir, acılarını ise azaltır. Canlılık olaylara karşı ilgili olmayı kolaylaştırır. Dış dünyaya ilgiyi arttırır ve çalışma gücünü çoğaltır. Ayrıca canlılık kıskançlığa karşı da bir koruyucu görevi görür. Çünkü insanın yaşamına zevk, renk ve tat katar. Russell için bu, canlılığın bir meziyetidir. Ona göre, birçok kötü özellik canlılıkla birlikte yok olduğu gibi, yine aynı şekilde birçok kötü özellik de insandaki canlılık seviyesinin yani yaşam sevincinin düşmesi ile birlikte açığa çıkar. (Russell, 2018a: 43-44). Buna örnek olarak Russell şunu verir:

Örneğin Newton ve Locke'ta çok az canlılık vardı... ikisi de sinirli, kıskançtı ve daha iyi bir sağlık onları bunlardan kurtarabilirdi. Büyük olasılıkla Newton'un İngiliz matematiğini yüz yıldan fazla kötürümleştiren Leibniz'le tüm tartışması, eğer Newton gürbüz ve sıradan zevklerden yararlanacak kadar güçlü olsaydı, hiç ortaya çıkmazdı. (Russell, 2018a: 44)

İkinci özellik ise cesarettir. En genel tanımıyla cesaret, kişinin güç ya da tehlikeli bir işe girerken kendisinde bulduğu ya da kendisine duyduğu güvendir. Russell cesareti daha çok onun karşıtı olan korku kavramı ile ilişkilendirerek anlatmaya çalışır. Ona göre korkularımız kendi içerisinde iki türe ayrılırlar. Akıl dışı olan ve olmayan korkularımız. Akla uygun olan korkularımız, yüksek sesten ve gürültüden korkma gibi, insanın içgüdüsel yapısının gereği olan korkulardır. Akıl dışı korkular ise fareden ve benzeri şeylerden korkma gibi daha çok öğrenilmiş, ama akla yatkın bir nedeni olmayan korkularımızdır. Ona göre mantığa uygun ve akla yatkın olan korkularımız aslında hayatımızda olumlu bir rol oynarlar, en azından tehlikelere karşı bizi koruyarak hayatta kalmamıza yardımcı olurlar. Oysa ki akıldışı korkularımızın böylesi bir işlevinden söz etmemiz pek mümkün değildir (Russell, 2018a: 44-45). Ayrıca akıl dışı korkularımızın büyük bir çoğunluğu ona göre cehaletimizin bir ürünüdür. Yani korku cehaletin çocuğudur. Bu nedenle de eğitilmek durumunda olan gençler korkulara karşı ama özellikle de akıl dışı korkulara karşı bilinçlendirilmeli ve cesaret erdemi ile donatılmalıdır. Korkusuz yaşayabilmek bu şekilde eğitilmekle mümkündür. İlaveten şunu da söylemek gerekir ki, geleneksel eğitimde çocuklara düşünmeden boyun eğmek öğretilmektedir. Çocuklar da büyüdüklerinde aynı şeyi başkalarından istemektedirler. Sadece boyun eğmeyi öğrenmiş olanlar, pasif kişiliklerdir. Russell buna karşılık şöyle bir öneride bulunur: Kimse boyun eğmeyi öğrenmemeli, kimse de emir vermeye kalkışmamalıdır. Gerçi bu sözüyle o, bir toplumda, o topluma rehberlik ve kılavuzluk edecek önderlerin olmaması gerektiğini söylememektedir. O sadece, bu önderliğin baskıcı ve buyurgan bir tarzda olmaması gerektiğini söylemektedir. Ona göre, bir toplumdaki lider ve önderlerin rolü, aynı bir futbol takımındaki kaptanın rolü gibi olmalıdır. Yani amaçlarımız herhangi bir dış otoritenin tercih ve kararlarına göre değil, kendi isteklerimize ve bilinçli tercihlerimize göre belirlenmelidir. Toplumdaki otoritelerin rolü de bize sadece kılavuzluk ve rehberlik etmek şeklinde olmalıdır (Russell, 2018a: 46-48).

Eğitimde amaçlanan üçüncü özellik ise duyarlılığın geliştirilmesidir. Duyarlılık bir bakıma cesareti düzeltici bir öğedir. Çünkü bazen cesaretle cüretkarlık karıştırılabilir. Tehlikeleri anlamayan bir kimsenin yüreklice davranışı belki cesurca olabilir ama aslında o, bir cesaret göstergesi değil, cüretkarlıktır. Bu da Russell’a göre, özünde aptallıktır. Önemli olan, cesarete bilgi ve duyarlılığın eşlik etmesidir (Russell, 2018a: 49). Bilme ve anlama burada zeka başlığı altında ele alınabilir ama Russell’ın kullandığı duyarlılık daha çok duygusallık ile alakalıdır. Russell duygusallığı şöyle tanımlar: “...bir kişi, birçok uyarıcılar onda duygular yarattığında duygusaldır ama böyle geniş bir biçimde anlaşıldığı zaman bu özellik mutlaka iyi bir özellik olmayabilir. Duyarlılığın iyi olması için duygusal tepkinin belli bir anlamda uygun olması gerekir. İstenilen yalnızca duygu yoğunluğu değildir. Benim anlatmak istediğim özellik, çok sayıda şeyden doğru nedenlerle zevk alacak ya da tepki duyacak şekilde etkilenmektir” (Russell, 2018a: 49). İstenilen duyarlılık biçimini geliştirmenin ikinci aşaması empatidir. Russell, empatiye örnek olarak küçük bir çocuğun kardeşi ağladığı için ağlamasını verir. Hemen hemen herkes sevdiği insanın acı çekmesinden üzüntü duyar. Kendisini onun yerine koyar ve onun için üzülür. İşte bu duygu, yani kendimizi diğerlerinin de yerine koyabilme duygu ve becerisi geliştirilmelidir. Aksi durumda ortaya bencil ve acımasız insanlar çıkmaktadır. Bu durumun en belirgin örneği ona göre savaşlar ve savaşlarda yaşanan acılardır. Örneğin, bir kişi, kardeşinin yaralanmasını ya da sakatlanmasını korkunç bir durum olarak görürken, savaşlarda binlerce kişinin ölmesini normal ve olağan bir durum olarak görebilir.

Tüm kişisel işlerinde sevecen olan bir kimse bütün gelirini savaşa teşvikten ya da “geri kalmış” ülkelerdeki insanlara işkenceden kazanabilir. Bütün bu alışık olduğumuz olaylar sempatinin, çok kimselerde, yalnızca soyut bir tembihle uyandırılmamasından ileri gelir. Buna çare bulunsa, çağdaş dünyadaki kötülüklerin büyük bir kısmı, ortadan kalkardı. Bilim uzak diyarlardaki kimselerin yaşamlarına etki etme gücümüzü, onlar için duyduğumuz sevgiyi arttırmaksızın, son derece arttırmıştır. (Russell, 2018a: 50)

Russell, endüstrinin bu kadar acımasız olmasını, diğer uluslara yönelik baskıları bu duygunun gelişmemiş olmasında görür ve duyarlılığın arttırılmasının doğru bir eğitimle mümkün olduğunu düşünür.

Son özellik olarak zekâyı ele alan Russell, klasik eğitimin zekâyı yeterince değer vermediğini söyler. Kilise, erdemden başka hiçbir şeyin önemli olmadığını

söylemektedir. Erdemi de günah diye nitelediği birtakım hareketlerden kaçınmak olarak tanımlamıştır. Bu tanım doğru kabul edildiği sürece, insanlara zekânın erdemden daha değerli bir şey olduğunu anlatmak zor olacaktır. Russell cahil insanlara hiçbir şey öğretilmeyeceğini söyler. Bu kişilerin düşünsel alışkanlıklarını değiştirmek zorunda bırakılmadığı için davranışları değişmez bir hal almıştır (Russell, 2018a: 51).

Hiç kuşkusuz ki “zekâ” sözcüğü edinilmiş bilgiden daha çok bilgi edinme yeteneğini ifade eder ama ben bu yeteneğin alıştırmadan başka bir yolla edinilebileceğini sanmıyorum, tıpkı bir piyanistin veya cambazın yeteneği gibi. Doğal zekâyı işletmeden bilgi vermek de mümkündür, bu yalnızca mümkün değil, kolaydır ve sık sık da yapılmaktadır ama bilgi vermeksizin veya hiç olmazsa bilgi edinmesine neden olmaksızın zekâyı eğitmenin mümkün olmadığına inanıyorum. (Russell, 2018a: 52)

Zekâyı eğitecek şekilde bilgi verilmesi gerekir. Çünkü zekâ olmadan çağdaş dünyada ilerleme pek mümkün değildir. Bundan dolayı zekanın işlenmesi ve geliştirilmesi Russell için eğitimin başlıca amaçlarından birisi olmalıdır (Russell, 2018a: 52). Zeka ile bağlantılı olan diğer bir kavram ise ilgidir. Russell zihinsel yaşamın temelini bu kavramda bulur. Üzerinde durduğu ilgi kavramı gündelik meselelere karşı duyduğumuz ilgiden ziyade bilgiye duyulan ilgidir. Ona göre “genel sorunlara ilişkin ilgi özel olaylara karşı ilgiden daha yüksek bir zeka düzeyi gösterir; genellik derecesi ne kadar yüksekse zeka o kadar büyüktür” (Russell, 2018a: 53). Görüldüğü gibi Russell, ideal bir karakter eğitimi için, insanda mevcut olan dört özelliğin/yetinin geliştirilmesini gerekli ve önemli görmektedir. Ona göre, sözünü ettiği bu özelliklerini geliştirmiş olan bireylerden kurulu bir toplum, günümüz toplumlarından oldukça farklı olacaktır. Böylesi bir toplumda insanlar mutluluklarının da mutsuzluklarının da bilgisine sahip olmaları nedeniyle mutsuzluklarını azaltmak, mutluluklarını da artırmak için ellerinden geleni yapacaklar ve böylece dünya daha yaşanılır bir yer haline gelecektir (Russell, 2018a: 57). Dolayısıyla burada müracaat etmemiz gereken ana enstrüman eğitimidir. Çünkü eğitim yeni bir dünyanın ve yaşanılabilir bir hayatın anahtarıdır.

1.1. Ahlak Eğitimi

Russell için eğitimin her zaman iki amacı vardır. Bunlar bilgi verme ve iyi davranış oluşturmaktır. Davranışın bilgi boyutu olmasına rağmen nihayetinde eylemlerimizle ilişkili olduğu ve dolayısıyla alışkanlıklar çerçevesinde şekillendiği hatırlanacak olursa bu durumda iyi bir davranış oluşturmak için eğitimin ne denli

erken yaşlarda başlaması gerektiği kendiliğinden anlaşılabilir (Russell, 2017a: 48). Bu nedenle Russell çocuğun iyi davranışlar edinebilmesi için onun eğitimine doğduğu andan itibaren başlanması gerektiğini düşünür.

Russell’a göre geleneksel ve klasik eğitimde erken çocukluk dönemi eğitim açısından hep ihmal edilmiştir. Görmezlikten gelinmiştir. Oysaki ona göre, bu yanlış bir bakış açısidir. Çünkü, onun ifadeleriyle, “bebeklerin alışkanlık edinme konusunda gösterdikleri çabukluk şaşırtıcıdır. Edinilen her kötü alışkanlık daha sonra iyi alışkanlıklara bir engeldir. İşte bunun içindir ki küçük yaşlarda ilk alışkanlıkların oluşturulması çok önemlidir” (Russell, 2018a: 62). Bu nedenle de iyi bir alışkanlık edinmesi için çocuğun eğitimine doğduğu andan itibaren başlanmalıdır.

Alışkanlık denildiğinde de iki şey akla gelmektedir. Bunların birincisi sağlık ikincisi ise karakterdir. Aileler çocuğun beğenilen ve hayatta başarılı bir kişi olmasını ister. Russell bunun için sağlık ve karakteri birbiri ile ilişkili görmektedir (Russell, 2018a: 62). Özellikle, ilgisinin odağına karakter eğitimi yerleştirse de, sağlıklı olmayan bir bireyde karakter eğitiminin de düzgün bir şekilde gelişmeyeceğinin farkındadır. Bu nedenle karakter eğitimi ile sağlıklı gelişim arasında yakın bir ilişki görmektedir. Çocuğun eğitiminde sağlık faktörünün önemine Russell’dan çok daha önce Locke da işaret etmiştir. Locke, eğitim konusundaki düşüncelerini yoğun bir şekilde ele aldığı *Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler* adlı çalışmasında başarılı bireyler yetiştirmek için gereken ilkelerin neler olduğuna değinir. İşe ilk olarak sağlık konusuyla başlar. “Ruhu bilge olmayan, hiçbir zaman doğru yolu bulamaz. Bedeni zayıf ve hastalıklara yatkın olan o bedenle asla fazla ilerleyemez” demektedir (Locke, 2003: 15). Zihnin sağlıklı işleyebilmesi için beden sağlığı önemlidir. Nitekim sağlığı yerinde olmayan kişiler zihinsel yeterliliğe tam anlamıyla ulaşamazlar. Bu yüzden örnek bir bireyde olması gereken karakter özelliklerine sahip olamazlar.

Russell sağlık ve eğitim arasındaki ilişki hakkında şu örneği verir: Çocukları her ağladığı zaman değil de düzenli aralıklarla emzirmenin normal olduğunu çoğu anne bilmektedir. Düzenli aralıklarla emzirme sindirim sistemi yani sağlıklı gelişim için iyi bir şey olduğu gibi, ahlaki gelişim için de iyi bir şeydir. Şöyle ki bir çocuğun her ağladığında istediği şeylere ulaşabileceğini bilmesi onun ahlak gelişimini de olumsuz etkileyecektir. Bu tür çocuklar yetişkin olduklarında da ya istekleri

karşılanmadığında dünyaya küsen ya da her istediğine ulaşmaya çalışan açgözlü, doyumsuz kişiler olurlar (Russell, 2018a: 62-63).

Russell ahlak ile eğitim arasında yakın bir ilişki görmektedir ve ahlakın eğitimin temel bir konusu, ahlaklı yaşamın da eğitimin temel hedefi olması gerektiğini söylemektedir. Burada ana sorun, ahlak eğitiminin ne zaman ve nasıl verileceği sorunudur. Ona göre, ahlak eğitimine çocuğun doğumundan itibaren başlanmalıdır. Bu noktada, 0-6 yaş arası ahlak eğitimi için en kritik yaş aralığıdır. 6 yaşına değin iyi bir ahlak eğitimi alan çocuklar ileriki yaşlarında karşılaştıkları sorunları çözme becerilerini büyük ölçüde kazanmış olacaklardır. “İstediğimiz ahlaki eğitime başlamanın en doğru zamanı bir çocuğun doğduğu andır; çünkü o zaman boşa gidecek umutlar olmaksızın başlanabilir. Daha sonraki yaşlarda eğitime ve kötü alışkanlıklara karşı mücadele etmek zorunda kalacak, sonuç olarak öfke ve dargınlıkla karşılaşılacaktır” (Russell, 2018a: 63). Russell, ilk ahlak eğitimi ihmal edilmiş olursa yahut kötü bir biçimde verilirse daha sonraki yaşlarda eğitime daha fazla ihtiyaç olacağını düşünür.

Küçük çocukların eğitiminde dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar vardır. Bu nedenle de ebeveynlerin çocuklarının eğitiminde hassas olması gerekir. Örneğin evde aşırı sevgi gören bir çocuk ileride başkaları tarafından aynı şekilde sevgi görmezse bu durumun onda hayal kırıklığı yaratacağını ve başkaları tarafından yeterince sevildiğini düşünmeyen bir çocuğun kendisini değersiz hissedeceğini söyler (Russell, 2018a: 64).

Eski dönemlerde çocuklar sarılıp sarmalanır, bütün aile üzerine titrerdi. Elleri, ayakları serbest bırakılmaz, çok sıcak tutulur, kendiliğinden etkinlikte bulunmasına engel olunurdu. Okşanır, ninni söylenir, sallanır, hoplatılırdı. Bu tümüyle yanlıştı, çünkü çocukları beceriksiz, şımarık asalaklar haline getiriyordu. Doğru kural şudur: onu kendi etkinliklerine özendirin, başkalarına yük olmasına engel olun. Çocuğa kendisi için ne kadar çalıştığınızı, ne sıkıntılara katlandığınızı göstermeyin. Onu olanak olduğu zaman, büyükleri zorlayarak değil kendi çabalarıyla elde ettiği başarının tadını almaya bırakın. (Russell, 2018a: 64)

Russell’ın ifade etmiş olduğu bu eğitim çocuğun yaşamının ilk yıllarında daha kolay elde edilebilir. Örnek verecek olursak çocuğun uyku zamanı geldiğinde onu kucakta ya da sallayarak uyutmaya çalışılmaması gerekir. Bu zamanla alışkanlık haline gelecektir. Çocuğa uygun koşul sağlandığında ilk zamanlar ağlayabilir ama

çok geçmeden susup uykuya dalacaktır. Bu gibi alışkanlıklar edinmesi karakter gelişimi açısından önemlidir.

Yetişkinler çocukların belirli sınırlar dâhilinde, kendi etkinliklerinde bulunmasına olanak sağlamalıdır. İlk günlerinden itibaren çocuğun bacaklarını istediği gibi hareket ettirme fırsatı verilmelidir. Russell eskilerin kundak geleneğine bu kadar ısrarcı olmalarının sebebini anlamsız bulur (Russell, 2018a: 66). Rousseau da eğitim üzerine düşüncelerini kaleme aldığı *Emile* adlı eserinde bu konuya yer verir. Anne karnından ayrılan çocuğun özgürlüğe kavuştuğu anda tekrar bağlanarak özgürlüğünün elinden alınmasını Rousseau şu sözlerle eleştirir:

Çocuk annesinin karnından çıkar çıkmaz ve hareket edip kollarını bacaklarını uzatma özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz yeni bağlarla kuşatılır. Kundaklanır, başı kımıldamayacak şekilde ve bacakları uzatılmış, kolları iki yana sarkıtılmış olarak yatırılır; konum değiştirmesine olanak vermeyen her çeşit bez ve sargılarla çevrilir. (Rousseau, 2017: 14)

Rousseau bu sözü ile kundaklama yönteminin çocuğun beden gelişimini engellediğine ve sağlıksız bir fiziksel görünüme neden olduğuna işaret eder. Bu durumun aynı zamanda psikolojik yansımaları vardır. Ayrıca çocuğun karakteri üzerinde etki yapmaması da mümkün değildir (Rousseau, 2017: 15). Russell bu tutumu annelerin tembelliğine yormaktadır. Ne de olsa kolları ve bacakları hareket halinde olan çocuk bakıma daha fazla muhtaçtır. Sürekli çocuğa göz kulak olmak gerekir. Bu durum anneler ve bakıcılar için can sıkıcıdır. Oysaki el ve ayaklarını kımıldatması ilk başlarda refleks eseri olsa da bunu iradi olarak yapabildiğini keşfedince durum çocuk için eğlenceye dönüşür. Bu eğlenceler çocuk eğitimi için gereklidir (Russell, 2018a: 66).

Çocukların ilk yaşlarından itibaren korumacı sevgi ortamında hareketlerini kısıtlamaya çalışmak sadece bedensel gelişimlerini değil aynı zamanda zihinsel gelişimlerini de sekteye uğratacaktır. Çocuğun zihinsel gelişimi büyük ölçüde yaşadığı ve geliştiği çevreye bağlıdır. Çocuğun kendisini tanıması, yeteneklerinin farkına varması ve yeni kavramlar öğrenmesi için çevre koşullarının iyi bir şekilde düzenlenmesi gerekir (Aydoğan, 2006: 28). Russell, çocukların öğrenme isteğinin güçlü olduğunu, bu nedenle ailenin çocuğa olanak sağlaması gerektiğini düşünür (Russell, 2018a: 67). Dolayısıyla çocuğa daha ilk yaşlarından itibaren uygun

ortamlar hazırlanmalıdır. Ayrıca çocuklar gelişimlerine uygun bir hızla öğrenirler bunun için onları zorlamamak gerekir.

Bu şekilde, yeni doğan bir bebeğe ilk yılında nasıl yaklaşılması gerektiğini anlatan Russell, ardından 2-6 yaş arasındaki çocuğun eğitimini kendisine konu edinir ve bu dönemde verilmesi gereken eğitimin kavramsal bir çözümlemesini yapar. Bu dönem eğitiminde Russell'ın üzerinde durduğu kavramlar ise korku ve cesaret, yapıcılık, oyun, eşitlik, doğruluk ve dürüstlük, disiplin ve ceza eşit gibi kavramlardır. Şimdi sırasıyla onun üzerinde durduğu bu kavramların çözümlemesine geçebiliriz.

1.1.1. Korku ve Cesaret

Korku, Russell'ın ahlak eğitiminde üzerinde önemle durduğu bir konudur. Onun korku meselesine odaklanmasının nedeni, bu kavramın, ideal karakter özellikleri arasında saydığı cesaretle yakından ilişkili olmasıdır. Russell daha önce de değindiğimiz gibi korkusuz, cesur nesiller yetiştirilmesini istemektedir. Çünkü kimsenin korkarak bir şey öğrenemeyeceğini düşünür.

Çocuğun yaşamının ikinci yılının Russell, büyük bir mutluluk yılı olması gerektiğini söyler. Artık çocuk ikinci yaşından itibaren yürümeye ve konuşmaya başlar, özgürlüğünü hisseder, kendisine mutluluk ve güç getiren şeyleri keşfetmeye başlar. Kuşlar, çiçekler, nehirler, denizler, otomobiller, trenler, vapurlar, hepsi çocukta ilgi uyandırır. Aynı zamanda sınırsız bir merak içine girer. “Görmek istiyorum” cümlesi çocuktan en fazla duyulan cümledir. Yürüme ve koşmanın verdiği özgürlükle birlikte yeni bir korkaklığın uyanması büyük bir olasılıktır. Kendi başlarına ortalıkta koşabilen çocukların, yürüyemeyen bebeklerden daha fazla korkmaları normal kabul edilir. Korkuların ne kadarı öğrenilme sonucu, ne kadarı da içgüdüsel olduğu tartışma konusudur. Russell korkunun içgüdüsel bir temelini olduğunu onaylamaktadır ama onun zamanla ve koşullara göre ortaya çıktığını düşünmektedir. Bu da şu anlama gelmektedir: Şayet çocuklara bu konuda iyi bir eğitim verilirse onlar nelerden korkup nelerden korkmamaları gerektiği konusunda bir farkındalığa sahip olabilirler (Russell, 2018a: 71).

Ayrıca Russell'a göre, korkularımızın ancak çok küçük bir kısmı içgüdüsel; çok büyük bir kısmı ise sonradan öğrenilmiştir. Örneğin, karanlıktan korkma, karanlığın kötü ve tehlikeli bir şey olduğu telkinine uğramış çocuklarda görülür. Russell, tüm korkuların içgüdüsel olmadığı düşüncesine kendi çocukları üzerinde

yaptığı gözlemler sonucunda erişmiştir. Ona göre, çocukluğun ilk yıllarındaki korkular içgüdüselidir ama özellikle de ikinci yıldan itibaren çocuk korkuyu öğrenmeye başlar (Russell, 2018a: 72-73). Russell'a göre korkularımızın da mantıksal ve rasyonel bir temeli olmalıdır. Yani çocuklara korkmaları ve uzak durmaları gereken şeyler gerekçeleri ile birlikte anlatılmalıdır. Örneğin, iki buçuk yaşındaki bir çocuğa uçurumun tehlikeli bir şey olduğu anlatılacaksa bunun gerekçesi ile birlikte anlatılması, yani uçurumdan düşersek öleceğimiz, yere atılan bir tabağın kırılıp parçalanması örneğinde olduğu gibi somutlaştırılarak anlatılmalıdır. Çocuk tehlikeyi korku unsuru olmaksızın anlayamayacaktır. Russell bir çocuğu eğitmek görevini üzerine alan bir yetişkinin asla korku duymaması gerektiğini, bu nedenle kadınların da erkekler kadar cesur yetiştirilmeleri gerektiğini söyler (Russell, 2018a: 75).

Russell, gerek doğuştan gelsin gerekse sonradan kazanılmış olsun, her türlü korkuyla mücadele edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Belki bütün korkularımız tamamen ortadan kaldırılamaz ama en azından minimize edilebilir ve edilmelidir de. Bunun yolu ise uygulamaya dayalı eğitimidir. Yani, alıştırmalardır. Dolayısıyla, çocuklara, alışkanlık kazandırma yoluyla korkunun üzerine gidilmelidir. Russell'ın bu konuda verdiği örnek şudur: Üzerine oturunca ya da bastırılınca ses çıkaran minderden çocuğu uzun bir süre korkmuştur. Bunun üzerine Russell onu direk kaldırmak yerine çocuğun biraz daha uzağına konumlandırmıştır. Böylece çocuğun korkusu azalmış ve zamanla tamamen yok olmuştur. (Russell, 2018a: 73-74). Locke ve Rousseau da korku konusunda benzer şeyleri söylemektedir. Locke çocukları korktukları şeye yavaş yavaş alıştırmaya çalışılması gerektiğini ve bu hususta aceleci olmamak gerektiğini söylemektedir. Çocuklar ancak belli bir hazırbulunmuşluk durumuna geldiklerinde korkularını yenebilirler (Locke, 2003: 133). Rousseau ise çocuklara gösterilen nesnelerin çocuğu cesur ya da çekingen kıldığını söyler. Buna örnek olarak Rousseau şunu verir, yeni nesneler ile çocuğa çirkin ya da tuhaf hayvanları göstermeye alıştırılmalıdır. Bu alıştırma süreci yavaş yavaş ve ilk başlarda uzaktan olmalıdır. Başkalarının o nesneye dokunduğunu gören çocuk zamanla o nesnelere dokunmaya başlayacaktır. Eğer çocukluğunda yılan, kurbağa gibi hayvanlar görmekten korkmamışsa büyüdüğünde ise hangi hayvan olursa olsun ondan korkmayacaktır. (Rousseau, 2017: 45-46). Görüldüğü gibi hem Russell hem

Locke hem de Rousseau'ye göre, çocuklar belli bir eğitim ve deneyim aracılığıyla öğrenilmiş korkularından kurtulabilirler.

Korkuyu yenmek için Russell'ın değindiği diğer bir husus ise çocuğu cesaretlendirmektir. Korkak bir çocuk, korkuları nedeniyle arkadaşları tarafından alaya alındığında bundan rahatsızlık duyar. Bu durum da onun korkularını aşmasının önünde ekstra bir engel oluşturur. Bunun için çocuğun korktuğu şeylere karşı cesaretlendirilmesi önemlidir (Russell, 2018a: 77). Russell, korkunun uygun bir eğitimle önlenebileceğini düşünmektedir. Bunun da bedensel cesareti öğretmekle mümkün olabildiğini söyler.

Yavaş yavaş korkudan beceriye geçmek özsaygıyı ve çabalamayı çoğaltan değerli bir deneyimdir. Bisiklet binmeyi öğrenmek gibi basit bir iş bile bu deneyimi hafif olarak bize verecektir. Ben bedensel cesaretin eğitimin mümkün olduğu kadar diğer insanlarla bedensel yarışmalar aracılığıyla değil, makine yönetiminde ve kontrolünde beceri öğretmek verilmesini öneriyorum. Dağcılıkta, uçak kullanmakta veya bir fırtınada küçük bir gemiyi yönetmede gereken cesaret, savaşta gereken cesareten çok daha hayran olunmaya layıktır. Bu nedenle öğrenciler olarak ölçüsünde, futbol gibi şeylerle değil, az çok tehlikeli beceriler isteyen şeylerle yetiştirilmelidir. (Russell, 2018a: 79-80)

Russell bilinmeyen şeylere karşı duyulan korkuya da değinmektedir. Bu korkuların büyük bir kısmı içgüdüsel, ne var ki batıl inançların da temel nedenidir. Batıl inançlarımızın çoğu, içgüdüsel korkularımızdan doğmuştur. Örneğin, doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi tabii olaylar insanların bilgisizliğinden dolayı korkuya sebep olmaktadır. Russell bu tür korkuların kökünü gençken kazımamız gerektiğini söyler. Bu durumun tek çaresi ise bilimsel açıklamadır. Olayların bir kaçı açıklandıktan sonra çocuk diğer şeylerin de izah edilebilir olacağını varsayacak ve böylece korkumuzun içgüdüsel zemini ortadan kalkacaktır. Burada önemli olan şey çocuklara erken yaşlarda bu gibi korkuların bilgisizlikten ileri geldiğinin ve bu gizemlerin çözülebilecek nitelikte olduğunun öğretilmesidir (Russell, 2018a: 80-81). Russell çocuğa, korkularının, nedenleriyle birlikte açıklanması gerektiğini düşünmektedir. Bu aynı zamanda çocukta bilimsel bir ilgi oluşmasına da yardımcı olacaktır.

Özetleyecek olursak Russell, çocukların korkusuz olması için onları eğitenlerin de korkusuz olması gerektiğini söylemektedir. Çocuğu eğiten kişi hastalıktan endişe duyacak olursa çocuk da bu durumdan endişe duyacaktır. Eğer korku duymamak elde değilse bile çocuğun bundan kuşklanmasını önlemeye

çalışmak gerekir. Felaketlere karşı alınacak olan mantıklı önlemler, korkudan başka şeylerdir. Çocuklara, kişisel felaket olasılıkları üzerinde uzunca düşünmeyi önleyecek görüşler ve ilgiyi canlı tutacak şeyler verilmelidir. Russell ancak böylece çocuğun dünyanın özgür bir vatandaşı yapabileceğini düşünür (Russell, 2018a: 83).

1.1.2. Oyun ve Düş Gücü

Erken çocukluk döneminde, gelişimsel olarak çocukların sağlıklı olabilmesi için beslenme, uyku gibi gereksinimleri ne kadar önemliyse oyun da o kadar önemlidir (Erbay ve Durmuşoğlu Saltalı, 2012: 250). Oyun çocuğu eğlendiren bir faaliyet olmasının yanı sıra bedensel, duygusal, sosyal, bilişsel ve dil gelişimine de önemli yararlar sağlamaktadır (Yavuzer 2005: 85).

Russell çocuğun yetişkin ile kurduğu ilişkinin duygusal kucaklaşmalarla değil, oyun ve fiziksel işleri kolaylaştıran eylemlerle yürümesi gerektiğini söyler. Çocukla birlikte oyun oynamak hem etkin bir öğrenme hem de çocukla daha iyi bir iletişim kurma olanağı sağlar. Russell, oyunu ebeveynlerle çocuk arasında kurulacak olan iyi bir ilişkinin en temel unsuru olduğunu düşünmektedir. (Russell, 2017a: 53). Oyun ve taklidin çocuğun yaşamsal ihtiyacı olduğunu ve çocuğun mutlu olması isteniyorsa bu ihtiyacın karşılanması için ona olanaklar sağlanması gerektiğini vurgular. Çocuklar seyrettikleri her şeyi, örneğin yer kazmayı, yapı yapmayı taklit etmekten hoşlanırlar. İş ne kadar önemli görünürse oynamayı o kadar çok severler. Çocuklar, kendilerine kas becerisi kazandıran her şeyden örneğin atlama, tırmanma, zıplama gibi her türlü fiziksel etkinliklerden zevk alırlar (Russell, 2018a: 84).

Birçok çağdaş eğitimci oyunun yapmacılıktan ibaret olan çeşidine kuşku ile yaklaşmaktadır. Çünkü bu durum çocukların düş ve gerçek ayrımını ayırt edemediklerini düşünmelerinden kaynaklanır. Russell da bu düşünceye katılmaktadır. Gerçekle kurguyu karıştırmayı tehlikeli bir hata olarak görür. “Yaşamımıza yalnızca olaylar değil umutlar da egemendir. Olaylardan başka bir şey göremeyen doğruluk insan ruhu için bir hapisliktir. Düşler ancak gerçekliği değiştirmeye yönelik çabaların yerini alacak bir tembellik bahanesi oldukları zaman kötüdür” (Russell, 2018a: 88). Gördüğümüz gibi, Russell çocukların bir yandan düşsel bir dünyada yaşamalarına karşıdır; çünkü bu durum onların gerçekle kurguyu birbirinden ayırmalarını zorlaştırmaktadır. Ama diğer yandan çocukların dünyalarından düşsel olanın tamamıyla çıkarılmasına ve onların reel bir dünyanın

sınırlarına hapsedilmesine de karşıdır çünkü düş kurmanın çocuğun hem duygusal hem de zihinsel gelişiminde çok önemli bir etkisi vardır.

Oyunun eğitimsel bir gücü vardır ve bu eğitim içgüdülerin baskıyla etkinliklerinden alıkoyulması değil, onların işlenilmesidir. İnsanın içgüdülerini belirli yollardan tatmin edilebilir ama bunların birçoğunun tatmin edilmesi için becerilere ihtiyaç vardır. İnsan, karakterine uygun içgüdülerini yararlı bir biçimde yönlendirecek beceriler kazanmalıdır. Bir insanın tek bildiği şey dövüşmekse onun güçlü olma isteği ona savaştan zevk aldıracaktır. Başka türlü becerilere sahip ise başka türlü zevkler almış olacaktır. Russell böyle bir şeye dünyanın ihtiyacı olmadığını ve çocuğa böyle bir eğitimin verilmemesi gerektiğini savunur (Russell, 2018a: 88-89).

1.1.3. Yapıcılık

Russell'ın çocukların ahlak eğitiminde üzerinde durduğu bir diğer kavram da yapıcılıktır. Yapıcılıkla Russell'ın kastettiği aslında, içgüdülerin eğitilmesidir. Çünkü ona göre, insan bir takım içgüdülerle dünyaya gelir; ancak bu içgüdüler nötr durumdadır ve çevrenin etkisiyle iyi ya da kötü yönde şekillenebilir. Bir benzetme ile ifade edecek olursak içgüdüler toprağın altındaki işlenmemiş maden, beceri de bu madenin işletilmiş halidir. Yani, içgüdünün işletilmesinde en önemli öge beceridir. Anlaşıldığı üzere, Russell'a göre, içgüdüsel isteklerimiz belirsiz bir niteliğe sahiptir. Eğitim, koşullar ve olanaklar bu içgüdüsel istekleri türlü türlü yerlere yönleltebilir. Bu açıdan söylenebilir ki Russell için ne insanların temelden günahkâr oldukları hakkındaki eski inanış ne de Rousseau'nun doğal erdemlerin doğuştan geldiği şeklindeki düşüncesi gerçeklere uygundur. Ona göre, içgüdüye eğitim ve telkin aracılığıyla iyi veya kötü bir şekil verilebilir (Russell, 2018a: 93).

Russell'a göre çocuklar doğal olarak ne “iyi”dir ne de “kötü”dürler. O, konuya şu şekilde açıklık getirmektedir:

Onlar yalnız reflekslerle ve birkaç içgüdü ile doğarlar; çevrenin etkisiyle bunlardan alışkanlıklar oluşur. Bu alışkanlıklar ya sağlam ya da hastalıklı olabilir. Hangisinin olacağı asıl olarak anneler veya dadıların anlayışına bağlıdır, çünkü çocuk doğası, önce, hemen hemen inanılmayacak kadar istenilen biçimi almaya uygundur. Çocukların çok büyük bir kısmında iyi bir yurttaş olmak için ya da cani olmak için gerekli hammadde vardır. (Russell, 2018a: 31)

Russell çoğu insanın içgüdülerinin iyi biçimler almaya uygun olduğunu söyler ve bunu şöyle açıklar:

İlk yaşlarda akıl ve beden sağlam tutulursa hastalıklı durumlar çok azalır. Doğru bir eğitim içgüdüye uygun yaşamayı mümkün kılar ama bu doğanın sağladığı ham ve gelişmemiş bir içtepi değil, işlenmiş ve eğitilmiş bir içgüdü olacaktır. İçgüdünün büyük işleyicisi beceridir; bazı tür içgüdüleri tatmin eden ama bazılarını da etmeyen bir beceri. Bir insana doğru türlerden birer beceri kazandırılırsa o erdemli olacaktır; yanlış türlerden beceriler kazandırılırsa veya hiç kazandırmazsanız erdemsiz olacaktır. (Russell, 2018a: 93)

Eğitilmemiş içgüdüğü ise Russell hiçbir yapıcı becerisi olmayan, bundan dolayı da güçlü olma isteğini herhangi bir şekilde ifade edemeyen insan davranışı olarak görmektedir. Bu insan tipine örneği şöyle vermektedir:

Hemen her çocuk, yeterli derecede büyür büyümez, sinekleri ve diğer böcekleri öldürmek ister, bu onu daha büyük hayvanları, sonunda insanları öldürmeye kadar götürür. Yüksek sınıftan bir İngiliz ailesi kuşları öldürmeyi son derece iyi bir şey olarak sayar, insanları savaşta öldürmek ise mesleklerin en soylusu olarak görülür. (Russell, 2018a: 95)

Bu nedenle Russell'a göre çocuklar yapıcı olarak eğitilmelidir, yıkıcı olarak değil. Doğrusu çocuklar her ikisini de potansiyel olarak ruhlarında taşırlar. Bir çocuğun hayata ve diğer insanlara karşı yapıcı mı yoksa yıkıcı mı olacağı alacağı eğitimle belirlenir.

1.1.4. Eşitlik

Russell, eşitlik kavramını çocuğun düşünce ve alışkanlıklarıyla uyumlu olacak şekilde ele alınması gereken bir kavram olarak görür. Tek başına eşitliği öğretmek zor olacaktır. Bunun için eşitlik eğitiminin, çocukların kıyaslama yapabilecekleri bir ortamda verilmesinin daha uygun olacağını düşünür. Belki de bu nedenle, ailede tek çocuk fikrine de sempatiyle yaklaşmaz. Aileler çocuklarına arkadaş bulmak için ellerinden geleni yapmalıdırlar. Tek çocuk ona göre ya bencil olur ya da aşırı bir özen ve ihtimam altında ezilir (Russell, 2018a: 101-102).

Russell eşitlik ve mülkiyet duygularının birbiriyle yakından ilişkili olduğunu düşünür. Çocuklarda mülkiyet duygusu çok güçlüdür. Ellerinde tuttıkları şeyler onlarındır ve ellerinden alındığı zaman kızarlar. Bu aşamada çocuk için mülkiyet "ele alma"dır (Russell, 2018a: 103). O yaşlarda çocuk için sahip olmak o nesneyi elinde tutmaktır. Çocuğun kendine ait olduğunu düşündüğü ve paylaşmak istemediği oyuncakları olacaktır. Bu durum, karşısındaki çocuğu kırma eğilimi göstermesine sebep olacaktır. Bunun için oyuncakların ortak olması gerekir (Russell, 2018a: 104). Russell bir çocuğun oyuncaklarını diğer çocuklarla paylaşmak istememesine ve

başkalarının aidiyetinde olan şeylere izinsizce müdahale etmesine izin verilmemesi gerektiğini şöyle ifade eder:

Ona hiçbir zaman keyfi olarak başka bir çocuğun elinden eşya kapmasına, böyle yapmak onun meşru hakkı bile olsa izin vermeyin. Büyük bir çocuk daha küçük bir çocuğa karşı bir haksızlık yaparsa büyüğe ona benzer bir haksızlık yapın ve hemen niçin böyle yaptığınızı açıklayın. Bu gibi yöntemlerle çocukların birbiriyle sürekli kavga etmesini ve gözyaşlarını önlemek için, gerekli inceliği ve şefkati uyandırmak zor olmaz. Ara sıra, hafif ceza biçimine varan biraz sertlik gerekebilir ama hiçbir biçimde zayıflara karşı zulüm alışkanlığının gelişmesine izin verilmemelidir. (Russell, 2018a: 105)

Russell'ın vermiş olduğu tüm bu örnekler çocuğun eşitlik duygusuna sahip olabilmesi içindir. İleride daha kötü sorunlarla karşılaşmaması adına karakter eğitiminde bu konu önemlidir. Çocuğa yeteri kadar eşya vermemek onun ileride eşyaları aşırı sahiplenmesine hatta cimri olmasına neden olabilir. Ayrıca Russell, çocuğa alınacak olan bir eşyanın –bu kitap olabilir- iyi bir şeye teşvik ediyorsa çocuğun kendi malı olmasına izin verilmesi gerektiğini ifade eder. Aileler çocukların eşyalarını başka bir çocukla paylaşmaya teşvik etmelidirler. Bu paylaşım duygusu çocukta cömert olmayı uyandıracaktır. Son olarak Russell, çocuklara acı çektirerek değil, mutluluk ve sağlıkla erdemin öğretebileceğini vurgular (Russell, 2018a: 106).

1.1.5. Doğruluk ve Dürüstlük

Doğruluk çocukta olması gereken önemli kişilik özelliklerinden birisidir. Gelecekte sağlam karakterli bireyler yetiştirilmek isteniyorsa çocuğu eğitecek olan kişinin ona doğruluk alışkanlığını kazandırması gerekir. Doğruluktan anlamamız gerekense insan düşüncesinin gerçeğe uyuşmasıdır. Yani, doğruyu söylemek gerçeklere uygun olanı söylemektir. Bu noktada Russell, doğruyu çift anlamda kullanmaktadır. İlk anlamıyla o, doğruyu söylemektir yani yalanın karşıtıdır. İkinci anlamıyla ise doğru düşündürmektir yani yanlışın karşıtıdır. Bu konuda şöyle demektedir:

Doğruluk alışkanlığı yaratmak ahlak eğitimin başlıca amaçlarından biri olmalıdır. Ben bundan yalnız doğru söylemeyi değil, doğru düşünmeyi de kastediyorum; gerçekte, ikincisi bana daha önemli görünüyor. Ben ne yaptığımı iyice bilerek yalan söyleyen kimseyi, bilmeyerek önce kendini aldatan sonra da erdemli ve doğru sanan kimseye yeğlerim. Gerçekten düşünen hiçbir kimse doğru söylememenin daima yanlış olduğuna inanmaz. (Russell, 2018a: 107)

Russell doğruluğu hem yalan karşıtlığı hem de yanlış karşıtlığı olarak görmektedir. Ama daha çok yalan karşıtlığı üzerinde durmaktadır. Bu noktada

dürüstlük önemli bir ahlaki değer olarak karşımızda durmaktadır. Ona göre, insanlar bazen istisnai olarak yalan söyleyebilir. Bu da savaş gibi durumlarda mazur görülebilir (Russell, 2018a: 107). Esas ve asıl olan doğruluktur. Doğruluktan ayrılmamadır. Bu noktada eğitime de önemli bir görev düşmektedir. Eğitim, bize elden geldiğince doğruya yakınlaşma yeteneği ve dürüstlük alışkanlığı kazandırmalıdır (Russell, 2018b: 193). Dürüstlüğün öğretildiği bir toplumsal sistemde yalan söylemek, gitgide azalacaktır.

Russell, doğruyu söyleme alışkanlığı kazanmamız ile korkularımız arasında da yakın bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Ona göre, yalan ya da yanlış konuşmamızın temel nedenlerinden birisi korkularımızdır. Özellikle çocuklar gerçeklerden ne kadar korkar ya da kaçma gereği duyarlarsa yalana da o kadar sığınma ihtiyacı duyarlar. Dolayısıyla korkusuz büyütölmüş çocuklar genellikle “doğrucu Davut” olurlar. Russell şefkatle davranılan çocukların yabancılara karşı bile korkusuz olduklarını söyler. Oysa azarlanmış ve sert davranış gösterilmiş çocuklar azarlanacaklarını düşündükleri için daima korkaklık göstereceklerdir. Çocuk ne zaman doğal bir şekilde hareket etse bir kurala uymadığını sanarak korku içine girer. Yalan söyleme olasılığı ilk başlarda aklına gelmez. Çocuklar birçok şeyi olduğu gibi yalan söylemeyi de büyüklerinden öğrenirler. Eğer büyükler çocukların yanında yalan konuşuyorsa çocuklar da bunun zamanla normal bir şey olduğunu düşünmeye başlar ve ihtiyaç duydukları zamanlarda yalana müracaat edebilirler. Ya da çocuklar bazı durumlarda doğru söyledikleri takdirde cezalandırılacaklarını düşünürlerse yine yalana müracaat edebilirler. Dolayısıyla bir çocuk yalan söylediğinde bunun nedenini anne baba önce kendisinde aramalıdır (Russell, 2018a: 107-108). Russell bu konuda şöyle demektedir:

Bir çocuk yalan söylediği zaman, anne ve baba çocuğu değil, kendilerini kabahatli bulmalıdır. Bunu önlemek için nedenlerini ortadan kaldırmalı, çocuğa yavaş ve mantıklı bir biçimde yalan söylememenin niçin daha iyi olduğunu açıklamalıdır. Yalana karşılık ceza vermek doğru değildir. Bu yalnızca korkuyu ve sonuç olarak yalan söylemenin nedenlerini arttırır. (Russell, 2018a: 109)

Çocukların yalan söylemeleri istenmiyorsa yetişkinlerin de doğru sözlü olmaları gerekmektedir. Çocuklara, yalan söylemenin kötü ve zararlı bir şey olduğu anlatılırken Russell’a göre, dine müracaat edilmemelidir (Russell, 2018a: 109). Yani, yalanın dini gerekçelerle kötü bir şey olduğu çocuklara anlatılmamalıdır. Çünkü Russell’a göre, din ve ahlak farklı şeylerdir. Evet, dinler de ahlaki buyruklarda

bulunurlar ama onlar aslında dinsel buyruklardır. Dinsel buyruklar ise genellikle nedensiz buyruklar yığını olduğu için dinler, ona göre, ancak bir tabu ahlakı üretirler.

Çocuklar için son derece kötü olan diğer bir yalan biçimi de uygulamak niyetinde olunmayan cezalarla çocukları tehdit etmektir. Dr. Ballard, *Değişen Okul* adlı kitabında şöyle der: “tehdit etmeyin, ederseniz hiçbir şey sizi tehdidinizi yapmaktan alıkoymasın. Bir çocuğa bunu yaparsan seni öldürürüm, dersiniz ve o da bunu yaparsa onu öldürmelisiniz. Öldürmezseniz, o size karşı bütün saygısını yitirecektir (Akt: Russell, 2018a: 110). Eğer çocuk bir cezayla tehdit edilecekse bu genelde hemen uygulanabilir bir ceza olmalıdır. Çocuğa korkunç tehditler savurmak daha kötü sonuçların doğmasına neden olacaktır (Russell, 2018a: 110).

Russell çocukların sayısız olarak sorduğu çoğu kez usandırıcı sorulara, anne babaların mümkün oldukça doğru cevap vermeleri gerektiğini söyler. Çocuklar bu cevapları anlamayacak seviyede olsalar, örneğin elektrik ışığı nasıl yapılır gibi zor bilimsel sorularda bile “sen bunu anlayamazsın” diyerek baştan savmamak gerekir. Çocuğun anlayabileceğinden daha fazlasını söylemek çocukta merak uyandıracaktır (Russell, 2018a: 111). Russell, bir çocuğa doğru söylemenin tek ödülünün, çocuğun anne babaya duyduğu güven olduğunu düşünür. Ayrıca çocukların düşüncelerinde ve sözlerinde doğru olmalarını istemektedir. Bu durum onların maddi zararlarına neden olsa bile. Çünkü Russell doğruluğu, zenginlikten ve yüksek mevkiden daha önemli görmektedir (Russell, 2018a: 112).

1.1.6. Disiplin ve Ceza

Russell bir çocukta –hatta bir hayvanda- belli bir davranış tarzının yerleştirilmek isteniyorsa burada izlenecek olan yöntemin ödül ve ceza olduğunu düşünmektedir. Ödül ve ceza ile asıl amaç disiplini sağlamaktır. Disiplin daha çok kurallara uygun olarak davranış sergilememizle mümkün olacaktır. Russell ödül ve cezanın uygun bir biçimde kullanılmasıyla gözle görülen davranışların büyük bölümünün denetlenebilir olabileceğini belirtir (Russell, 2017a: 49).

Eski dönemlerden yakın zamanlara değin çocukların disipline edilebilmesi amacıyla cezalandırılması doğal karşılanmıştır. Hatta ceza zorunlu bir eğitim aracı olarak kabul görmüştür. Russell eski disiplin anlayışı ile ilgili şunları söyler: “Eski disiplin düşüncesi basitti. Bir çocuğa sevmediği bir şeyi yapması veya sevdiği bir şeyi yapmaması emredilirdi. Buna uymazsa bedensel cezaya çaptırılır veya bazen

ekmek ve sudan başka bir şey verilmeyecek şekilde hapsedilirdi” (Russell, 2018a: 27). Oysaki Russell bunu sakıncalı ve tehlikeli bulmaktadır. Çünkü ona göre, çocukların ceza adı altında fiziksel ve duygusal zulümlere uğraması ileriki neslin fiziksel ve ruhsal sağlığının bozulması anlamına gelir. Ancak bu durum Russell’ın eğitimde disiplini reddettiği şeklide yorumlanmamalıdır. Russell geleneksel eğitimde olduğu gibi modern eğitimde de disiplinin önemli bir eğitim aracı olduğunu kabul etmektedir. Ne var ki, ona göre, modern eğitimde disiplinin içeriği ve şekli belli ölçüde değişime uğramıştır. Modern eğitim artık disiplinden büyük ölçüde bir öz disiplini anlamaktadır. Bunun en güzel örnekleri ve uygulamaları ile biz, ona göre, Montessori² eğitim modelinde karşılaşmaktayız. Russell kendi çocuklarını Montessori okuluna gönderdiğini ve çocuklarının çok geçmeden daha disiplinli bir insan olduğunu ve kurallara severek uyduğunu belirtir (Russell, 2018a: 28). Montessori yönteminde, özgürlük ve disiplin bir arada ele alınmıştır. Montessori kendi disiplin anlayışı ile eski tip disiplin anlayışı arasındaki farklılığa şöyle işaret eder:

Çocuğun etkin bir şekilde disiplinli olabilmesi için edinmesi gereken ilk düşünce doğru ile yanlışın ayrımıdır; eski disiplin tarzında olduğu gibi çocuğun hareketsizliği iyi bir şey, etkinliği kötü bir şey sanmamasını sağlamak da öğretmenin görevidir. Bizim amacımız çocuğa etkinlik, çalışma, iyi şeyler yapma eğitimi vermektir, hareketsizlik ya da edilgenlik eğitimi değil. Sınıfta kabaca ya da terbiyesizce bir şeyler yapmaktansa, faydalı, zekice ve özgürce hareket edebildiğinde çocukların çok iyi bir disiplin edineceğini düşünüyordum. (Montessori, 2016: 69)

Çocuklar Montessori yönteminde istedikleri şeyleri yaparken doğal olarak hiçbir dış disipline ihtiyaç duymayacaklardır. Bir çocuk, başka bir çocuğun oyununa karışmaması gerektiği gibi basit bir kuralı anlamada ve uygulamada zorluk çekmeyecektir (Russell, 2018a: 28). Montessori yönteminde disiplini sağlayan şey özgürlüktür. Doğru disiplin, dışarıdan herhangi bir baskı olmadan, kendi istemesiyle etkinliklere yönelen zihin alışkanlıklarıdır. Russell, Montessori’nin bu disiplin anlayışını eğitimde bir başarı olarak görmektedir (Russell, 2018a: 29).

Russell’a göre, nasıl bir disiplin olursa olsun bu disiplinin çocuk için mümkün oldukça az duygusal bir kısıtlama içermesi son derece önemlidir. Çünkü kendisini engellenmiş hisseden bir çocuk, arzu edilmeyen çeşitli karakter özellikleri

² Eğitimde çocuk merkezli eğitim anlayışını benimsemiş yaklaşımlardan biri olan Montessori yaklaşımı Dr. Maria Montessori (1870-1952) tarafından geliştirilmiştir.

geliştirme eğilimi gösterecek ve bu özelliklerin doğası da onun karakterinin gücüne bağlı olacaktır. Eğer karakteri güçlüyse asi, zayıfsa sürekli sızlanan biri olacaktır. Bunun için bir çocuğu disipline ederken verilecek ceza veya ödüller makul ölçüde olmalıdır (Russell, 2017a: 35).

Russell'ın ceza hakkında görüşlerine bakacak olursak o eğitimde cezayı kategorik olarak reddetmemektedir. Eğitimde, sınırlı ölçekte de olsa cezaya yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca, fiziksel ve maddi cezalar yerine, sözel ve manevi cezaları yeğlemektedir. Örneğin ona göre, yeri geldiğinde, çocuklara karşı sert bir dil kullanmak ve onları azarlamak bile, bir ceza olarak işlev görebilir. Onun için çocuğa gereken en ağır ceza doğal ve kendiliğinden gelen öfkedir (Russell, 2018a: 114). Russell hafif suçlara hafif cezalar vermenin, eğitimle ilgili durumlarda çok yararlı olduğunu söyler. Övme ve ayıplama çocuğa saygı duyulan biri tarafından yapılırsa küçük çocuklar için olduğu kadar büyük çocuklar için de bu önemli bir ödül ceza yöntemi olacaktır. Russell övme ve ayıplama olmadan eğitmenin mümkün olamayacağını söyler (Russell, 2018a: 117).

Bu yöntemle doğaları gereği çekingen olan çocuklar fiziksel cesaret kazanabilirler ve acıya karşı hassas çocuklar da metanet kazanıp acıya dayanıklı hale gelebilirler. Eğer daha erken yaşlarda öğretilmişse iyi davranışlar, ergenlikte küçümseyici bir kaş kaldırma ile öğrenebilirler. “İyi davranış” kendisine öyle davranılan herkes tarafından, sırf bunu ihlal etmenin doğuracağı eleştirilerin korkusuyla kolaylıkla edinilebilir. (Russell, 2017a: 49)

Russell övme ve ayıplama konusunda biraz tedbirli olmak gerektiğini söyler. Bir çocuğu ayıplarken başka bir çocukla kıyaslama yapılması çocuğun küçük görülmesine ve çocukta kin duygusunun oluşmasına sebep olabilir. Diğer bir şey ise ayıplama, övmeden daha az yapılmalıdır. İyi davranıştan beklenmedik bir sapma olduğu zaman verilen bir ceza olmalıdır. Cezanın etkisi oluştuğundan sonra da cezaya devam etmemek gerekir. (Russell, 2018a: 117). Russell, çocuklara verilen normal cezalara olumlu olarak baksa da fiziksel cezalar konusunda tavrını net olarak ortaya koymaktadır. Ona göre fiziksel cezalar çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir ve bu etkiler hiçbir iyiliğe sebep olmazlar. Verilen fiziksel cezaları Russell zulüm ve gaddarlık olarak görür. Çocuklar şiddet gördükleri kişilere karşı kimi zaman kin ve öfke duymasalar da bu doğru bir davranış değildir (Russell, 2018a: 119).

Locke da Russell gibi cezalarda sertliğin pek faydasının olmayacağını, hatta tersine büyük zararlara sebep olacağını düşünmektedir. Locke’a göre, sürekli ezilerek, dövülerek ve cezalandırılarak eğitime çalışılan çocuklar nadiren iyi insan olurlar. Locke fiziksel/bedensel cezalarla ilgili şunları söylemektedir: “Bu ceza türünün hiçbir şekilde fiziksel ve anlık zevklere kapılmak ve isteksizlikten kaçınmak gibi doğal eğilimleri kontrol etmeye katkısı olmaz, aksine onları teşvik eder, içimizdeki bütün insani eylemlerin ve işten kaçınarak eğlenceye düşkünlüğün başlangıcının köklerini güçlendirir” (Locke, 2003: 51).

Buraya kadar anlattıklarımızı özetleyecek olursak Russell bir ilke olarak eğitimde ödül ve cezayı olumlamaktadır. Ancak her ikisinde de aşırıya kaçılmasını sakıncalı ve tehlikeli bulur. Uyarıları daha çok cezaya yöneliktir. Cezanın, suçla orantılı olması, cezanın hemen suçun ardından verilmesi, cezanın nedenlerinin çocuğa anlayacağı şekilde anlatılması gerektiğini düşünür ve cezada mümkün olduğunca maddi/fiziksel cezalardan sakınılarak manevi/sözel cezaların uygulanması gerektiğini söyler.

1.2. Cinsellik Eğitimi

Geçmişten günümüze cinselliği konuşmak hiçbir zaman kolay olmamıştır. Cinsellikle ilgili konular hâlâ kaçınılan, konuşulmaması tercih edilen konular arasındadır. Töreler ve gelenekler, cinsel yaşamı, ayıplar ve yasaklar olarak çevrelemiştir. Cinsel eğilim ve davranışlar sanki yokmuş gibi davranılır ve büyük bir giz içindedir. Böyle bir ortamda çocukların sormuş oldukları sorular ya duymazdan gelinmektedir ya da “Sen daha küçüksün, büyüyünce anlarsın!” diye geçiştirilmektedir (Yörükoğlu, 1987: 174). Russell, çocukların sorularının bu şekilde geçiştirilmesini doğru bulmaz. Konuşurken gerçeği onlardan saklamayı gerektirecek hiçbir ayıp şey yoktur. Çocuğun bilmek istediği çocuğa anlatılmalıdır. Russell bu durumu şu sözlerle ifade eder:

Resmi bilgisizlik içinde yetişen çocuklar, bu konuyu başka herhangi bir konuyu gibi tartışıldığını duymuş bulunan çocuklardan çok daha fazla cinsiyet üstüne konuşmaktadır. Resmi bilgisizlik ve gerçekte bildikleri onların anne-babalarına karşı aldatici, ikiyüzlü bir tutumu olmasına neden olmaktadır. Öte yandan, gerçek bilgisizlik sağlanabildi mi, bunun bir şok ve kaygı kaynağı olması muhtemeldir, gerçek hayata sonradan uyması çok güçleşir. Her türlü bilgisizlik kötüdür, ama cinsiyet gibi bir konuda bilgisizlik ciddi bir tehlikedir. (Russell, 1996: 153)

Cinsellik konusu bilgiye dayalı olmayıp boş inançlarla ve tabularla çevrelenmiştir. Bu yüzden Russell cinsellik eğitimini ele alırken bu konuda yanlış anlaşılmaktan korktuğunu ifade eder (Russell, 2018a: 141). Pek çok insan çocukların cinselliği hakkında sessiz kalınmasının daha iyi olacağını düşünür ve bu konuyu uzak durulması gereken bir konu olarak görür. Cinsellikle ilgili her tür soruda çocuk susturulur. Fakat bu susturulma, çocukta anne ve babasının kendilerinin bile utandığı kötü şeyler yaptığı düşüncesini uyandırır (Russell, 2014: 70). Bu gibi durumların olmaması için Russell cinsellik konusunda çocukların açık bir şekilde bilgilendirilmesi gerektiğini söyler. Bu nedenle de cinsellik eğitimini genel eğitimin bir parçası olarak kabul eder ve onu önemser.

Russell psikanalistlerin, çocukluk çağındaki cinsellik ile ilgili görüşlerini gerçeklikten uzak ve abartılı bulur. Çocukta cinsellik içgüdüğü yok değildir ama onun ondaki belirtileri yetişkininkinden farklıdır. Bir çocuğun bu içgüdüye yetişkinler gibi bağlı olması biyolojik bakımdan olanaksızdır (Russell, 2018a: 141). Freud, kişiliğin temellerinin önemli bir kısmın çocukluk çağında atıldığını ve çocukluk çağındaki cinsel duygu ve eğilimlerin de kişilik gelişiminde önemli bir rol oynadığını düşünür (Yörükoğlu, 1987: 174). Russell birçok konuda psikanalistlerden ve Freud'dan ayrı düşünse de ona göre Freud, cinsellikle ilgili konularda çocuklara yanlış davranmanın ve onları farklı yönlendirmelerin daha sonraki yıllarda ortaya çıkan nörolojik rahatsızlıklarda ve psikiyatrik hastalıklarda önemli bir rol oynadığını göstermekle değerli bir hizmette bulunmuştur (Russell, 2018a: 141).

Russell için cinsellik eğitimi ile ilgili en kritik dönem, ergenlik öncesi dönemdir ve bu döneme ilişkin en temel sorun da cinsellik ile ilgili sorunlara nasıl yaklaşılacağıdır. Ona göre, ergenlik öncesi dönemde cinsellikle ilgili doğru ve sağlıklı bir eğitim almayan çocuklar ergenlik dönemine girdiklerinde bir takım bedensel ve duygusal değişimler nedeniyle cinselliğe hazırlıksız yakalanmaktadırlar (Russell, 2017a: 104). Bu nedenle ergenlik öncesi dönem cinsellik eğitimi için önemlidir. Ergenlik öncesi dönemde de cinsellik konusuna normal ve olağan yaklaşılmalı, cinsellik bir tabu ve yasak olarak görülmemeli, diğer konular hakkında nasıl konuşuyorsak cinsellik hakkında da öyle konuşmalıyız. Bunun için Russell cinsellik eğitiminin erken yaşlarda verilmesi gerektiğini söyler. Çünkü, erkek ya da kız olsun farketmez, bir çocuğu hazırlıksız olarak ergenlik çağına bedensel ve

duygusal değişmeleriyle karşı karşıya bırakmak zalimlik olacaktır (Russell, 2018a: 145).

Russell sorunları kronolojik olarak ele aldığında annelerin ve dadıların ilk karşılaştıkları sorunun mastürbasyon olduğunu düşünmektedir. Bu durum iki veya üç yaşında olan çocuklar arasında genel bir durumdur ve bir süre sonra kendiliğinden kaybolur (Russell, 2018a: 142). Pek çok çocuk iki yaşına geldiğinde, bedenlerinin cinsellikle ilgili bölgelerini inançların etkisi altında kalarak gizemli ve korkunç ve de çok farklı düşünülmesi gereken bölümler olarak öğrenmiş olur. Çocuk bedenine dokununca sert bir şekilde cezalandırılır. Yaşamın daha sonraki yıllarında görülen sinir hastalıklarının kökeninin çocukken mastürbasyon sonucu maruz kalınan tehditlerde bulunabileceğini söyler Russell. Yani bu anlamda nörolojik rahatsızlıkların temelinde yatan faktör, mastürbasyon değil, mastürbasyon nedeniyle çocuğun muhatabı ve mağduru olduğu tehditlerdir (Russell, 2017a: 102). Mastürbasyonu tüyler ürpertici bir durum olarak anlamak ve vazgeçirmek amacıyla çocuğa korkunç tehditler savurmak alışkanlık olmuştur. Bu durum çocuğun bilinçaltına geçerek kalır, karabasanlar, sinirlilik, hayaller ve delice korkular başlatır. Ayrıca Russell mastürbasyonun sağlığa zararlı bir yanı olmadığı gibi karakter üzerine bir etkisinin bulunmadığını dile getirir. Russell, yine de mastürbasyonun önüne geçmek için, ailelerin, çocuklarını uykuları gelmeden yatmaya mecbur etmemek ya da yatağa gittiklerinde dikkatlerini başka taraflara kanalize etmek için yataklarında oyuncak bulundurmak gibi tedbirler alabileceğini söyler. Bu gibi yöntemlerin hiçbir sakıncası olmayacaktır. Çocuk kendi kendine bırakılırsa bir süre sonra bundan vazgececektir (Russell, 2018a: 142-143).

Russell çocuklarda cinsel merakın üçüncü yıl itibari ile başladığını söyler. Çocuklar genellikle soru ve davranışlarıyla cinsel konulara ilgilerini ifade ederler. Erkeklerle kadınlar arasında ve yetişkinlerle çocuklar arasındaki bedensel farklılıklara karşı ilgi duyarlar. Çocukların bu ilgisi genel bir meraktır (Russell, 2018a: 143). Çocuğun bu dönemde cinsellikle ilgili soracağı sorulara, diğer sorulardan farksız bir şekilde cevap verilmesi gerekir.

Soruları cevaplandırma cinsellik eğitiminin asıl kısmıdır. İki kural amacımız için yeterlidir. Birincisi, bir soruya daima doğru cevap verin; ikincisi, cinsellik bilgisini herhangi bir bilgiden farksız sayın. Eğer çocuk güneş, ay veya bulutlar hakkında, ya da otomobiller veya çeşitli makineler hakkında akıllıca sorarsa, hoşunuza gider, anlayabileceği dille bunları ona anlatırsınız. İlk yaşlarda

eğitimin büyük bir kısmı bu soruları cevaplandırmakla yapılır ama cinsellikle ilgili bir soru sorulursa, canınız “Sus!” demek ister. Bunu yapmamayı öğrenmişseniz yine, belki biraz sıkılmış bir tavırla kısa, kuru bir cevap verirsiniz. Çocuk aradaki ince farkı hemen sezer, böylece hastalıklı bir merakın temeli atılmış olur. (Russell, 2018a: 143-144).

Yani yanıtsız kalan sorular, çocuğun ilgisini ve dikkatini daha fazla çekecektir. Ayrıca, Russell, çocuğun, cinselliğin kötü ve iğrenç bir şey olduğu şeklindeki bir duyguya kapılmasına da izin verilmemesi gerektiğini düşünür. Çünkü, buna izin verilirse, bu takdirde de çocuk, anne babasının ilişkisinde çirkin bir şeyler olduğu çıkarımını yapacaktır (Russell, 2018a: 144). Çocuğun ilk başlarda soracağı sorular doğumla ilgilidir. Dünyaya nasıl ve nereden geldiğini merak edecektir. “Seni leylekler getirdi” ya da “Seni denizden bulduk” gibi cevaplarla çocuk geçiştirilmeye çalışılmamalıdır. Bu gibi yanıtlar çocuğa inandırıcı gelmeyecektir (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004: 93). Bunun yerine Russell doğum hakkında sorulmuş sorulara şöyle yanıt vermeyi önerir:

Örneğin 3 yaşındayken bir kardeşi doğmuşsa, ona bebeğin annesinin karnında büyüdüğünü, kendisinin de aynı biçimde büyüdüğünü söyleyin. Annesinin bebeği emzirdiğini görsün ve kendisine aynı şeyin yapıldığı anlatılsın. Bütün bunlar, cinsellikle ilgili başka her şey gibi, fazla resmi bir tavır takınılmadan, sırf bilimsel bir ruhla anlatılmalıdır. Çocuğa “anneliğin gizemli ve kutsal işlevlerinden” söz edilmemeli; olay olduğu gibi anlatılmalıdır. (Russell, 2018a: 144)

Çocuk üreme meselesinde babasının rolüyle de ilgili sorular sorabilir. Bu konuda, çocuğa, lafı dolandırmadan ya da geçiştirmeden, anlayacağı dilden gerçekler anlatılmalıdır. Çocuklara üreme konusunda babanın rolü anlatılmadan sadece annenin rolü anlatılırsa bu, çocuğa haksızlık olacaktır. Ayrıca, bu konuda doğru bilgi vermek, anneleri ile olduğu kadar babalarıyla da biyolojik bir bağlarının olduğunu bilmeleri anlamına geleceği için özellikle de babalarına düşkün olan çocuklarda bir mutluluk kaynağı olacaktır. Kısacası, kız çocuklarının gebelikte annelerinin rolünü bilmeleri ne kadar önemliyse, erkek çocukların da üreme olayında babalarının rolünü bilmeleri o kadar önemlidir (Russell, 2017a: 103).

Russell cinsel eğitimin, çocuklara özellikle de aileleri tarafından verilmesi gerektiği düşünür. Çünkü, çocukların, sorularının cevaplarını kötü eğitimin, kötü düşünceli yaptığı akranlarından değil de anne ve babalarından öğrenmesi onların daha doğru ve sağlıklı bilgilenmesi anlamına gelecektir. Cinselliğin, kaba bir üslupla ya da müstehcen şakalarla çocuğa anlatılması, daha sonraki yıllarda o çocukta

cinselliğin komik ya da iğrenç bir şey olduğu düşüncesini uyandıracaktır (Russell, 2018a: 145). Çocukların cinsellik ile ilgili bilgileri ilkin anne ve babalarından almaları gerektiğine ilişkin Russell şöyle demektedir:

Cinselliğin en iyi biçimi birbirini ve çocuklarını seven bir babayla anne arasındadır. Çocukların cinsellik hakkında ilk bilgiyi babalarının ve annelerinin ilişkilerinden edinmeleri, ilk izlenimlerini bayağı konuşmalardan edinmelerinden daha iyidir. Cinselliğin anneleri ve babaları arasında gizli bir suç gibi kendilerinden saklandığını anlamaları ise özellikle kötüdür. (Russell, 2018a: 145)

Russell, çocukların, ergenlik öncesinde cinsellikle ilgili olan hastalıkları da bilmelerinin önemli olduğunu düşünmektedir. Her şeyden önce bu, sağlığı korumak için gerekli ve önemlidir. Gençler hem bu hastalıklardan sakınmalı hem de nasıl korunmaları gerektiğini bilmelidir (Russell, 2018a: 146). Diğer bir konu ise kız çocuklarının gebelik hakkında cahil bırakılmasıdır. Russell gebelikle ilgili bilgi sahibi olmayan kızların, kendilerini erkeklerden daha aşağı gördüklerini ve erkek olmayı dilediklerini belirtir.

Gebelikle ilgili bilgi sahibi olmadıkları sürece, onlara erkekler hemen hemen her şeyde kızlardan daha iyilermiş gibi gelir. Kız çocuklarının, çocuğun dünyaya gelmesinde kadının rolünü anlar anlamaz kendi cinsiyetlerine saygı duymaya başladıklarını ve kız olmakla ilgili önceden sahip olmadıkları bir memnuniyet duygusuna sahip olduklarını gördüm. Fakat çocuklara babanın rolü anlatılmadan sadece annenin rolü anlatılırsa bu sefer de tıpkı kız çocukları söz konusu olduğunda takınılan sessizliğe benzer bir haksızlık da erkek çocuklarına yapılmış olur. Ayrıca babalarına düşkün olan çocuklar anneleri ile olduğu kadar babalarıyla da fiziksel bir bağlarının olduğunu bilmekten dolayı mutlu olurlar. (Russell, 2017a: 103)

Russell son olarak insanların aile sevgisi olmadan iyi bir anne veya baba olamayacağını düşünür. Ancak aile sevgisi tek başına yeterli değildir, bunun yanında bilgiye de ihtiyaç vardır (Russell, 2018a: 148). Bu nedenle, sadece çocukların değil anne babaların da çocuğun cinsel gelişimi ile ilgili bir eğitim almaları gereklidir. Anne ve babanın çocuğa zamanında ve doğru bir biçimde cinsel eğitim vermesi çocukların yanlış ya da tehlikeli başka kaynaklara yönelmesini engelleyecektir. Bunun sonucunda çocuk kendi gelişim dönemini daha sağlıklı yaşayacaktır.

1.3. Akranın Önemi

Russell çocuğun karakter eğitiminde etkili bir faktör olarak akranlarının önemi üzerinde de durmaktadır. Çocuklar, başka çocukları yetişkinlere nazaran kendilerine daha yakın bulurlar. Bu yüzden tutkuları da akranlarının yaptıklarıyla

daha fazla kamçılanır. Yaşamının ilk yıllarında değilse de ilerleyen yaşlarda akranların önemi artmaktadır (Russell, 2018a: 121). Russell'a göre diğer çocukların önemi, özellikle çocuğun sosyalleşme de denilen diğer insanlarla ilişkilerinin arttığı - konuşma ve yürüme konusunda mesafeler aldığı- yaklaşık dört yaşlarından itibaren artış göstermektedir. Okul yıllarında diğer çocuklardan öğrenilecekler ise zirve noktasına ulaşmaktadır.

Pekala diğer çocukları eğitim konusunda, özellikle karakter eğitiminde bu kadar önemli kılan nedir? Russell'a göre örneğin, ailedeki ilk çocuk yürümeyi ve konuşmayı sonraki çocuklara göre daha geç öğrenmektedir. O, yetişkinlerin bu işleri çocuğa göre mükemmel yaptıklarını, bu sebeple de yetişkinleri taklit etmesinin zor olduğunu düşünmektedir. Fakat diğer çocukların -özellikle abi ve ablaların- daha fazla taklit edilmesinin bir realite olduğunu, dolayısıyla çocuğun tutum ve davranışlarının şekillenmesinde etkili olduğunu düşünmektedir (Russell, 2018a: 122).

Russell çocuklara seçme olanağı verildiğinde onların daha çok kendilerinden büyük çocuklarla oynamak istediklerini, çünkü bunun onların gururunu okşadığını söyler. Bir çocuk büyük bir çocuğun oyununa layık olabilmek için büyük bir çaba harcar. Bir çocuk ağabeyine ya da ablasına severek itaat eder. Böyle bir itaat yetişkine karşı, aşırı disiplin sonucu olarak gösterilmez. Russell çocukların işbirliği, paylaşma, dayanışma, rekabet ve mücadele gibi temel insani duyguları, en iyi şekilde diğer çocuklarla kurmuş oldukları ilişki aracılığıyla öğrendiklerini düşünür. Yetişkinler bazı durumlarda çocuklara karşı acımasız ya da samimiyetsiz olabilir. Çocuklar arasında oluşan doğallık, yetişkinler arasında bulunmayabilir. (Russell, 2018a: 121- 122). Dolayısıyla, çocuklar arkadaşlarından ve akranlarından öğrenebileceği birçok şeyi anne ve babasından öğrenemez. Ancak, çocuklar arası iletişim ve etkileşimde bazen bir takım sorunlar da yaşanabilir. Bu, genellikle büyük çocuğun küçük çocuğa haksızlık etmesi şeklinde gerçekleşir. Örneğin, büyük çocuklar, küçüklerin elinden zorla eşyasını alabilir, kendi eşyasını saklayarak ona kardeşinin ulaşmasını engelleyebilir ya da kardeşinin oyununu bozabilir. Bu durumda da çocuklara yaptıkları şeylerin yanlış olduğu uygulamalı olarak ve uygun bir dille anlatılmalıdır. Russell, özellikle de soyut düşünce yeteneğinin gelişmediği çocuklarda, temel ahlaki erdem ve değerlerin spekülâtif olarak anlatılmasına karşıdır. Çocuğa soyut ahlak dersi vermek boş bir çabadır. Yaptığı hatalar çocuğa somut

örneklerle anlatılmalıdır (Russell, 2018a: 123). Russell'ın ele almış olduğu diğer bir konu ise yaşlılar arası ilişkidir. Russell yaşlılar arasındaki ilişkiye de özel bir önem atfetmektedir. Çünkü ona göre, her türlü oyun en yüksek zevki ancak yaşlılar arasında oynandığında verir. Ayrıca çocuklar eşitlik fikrini en iyi yaşlıları aracılığıyla kavrarlar. Mücadele, rekabet ve işbirliği en iyi yaşlılar arası ilişkide açığa çıkar. Çocuklar zalim olmadan onurlu olmayı, köle olmadan başkalarına karşı düşünceli olmayı, en iyi yaşlılarıyla girmiş olduğu ilişki ve etkileşim aracılığıyla öğrenirler (Russell, 2018a: 124-125).

Nihayetinde, yaşlı olsun olmasın, çocuğun akranlarıyla birlikte olması, onlarla zaman geçirmesi, oyunlar oynaması, gerekirse kavgalar etmesi çocuğun hem bedensel hem duygusal gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan o, kendi eğitime şekliyle de şikayet edebilir, çocukların arkadaş ve akranlarından yalıtılmalarını, tek başlarına bırakılmalarını şiddetle eleştirir ve reddeder (Russell, 2018a: 124-125).

1.4. Anaokulu

Russell belli bir yaştan sonra çocukların okula gönderilmesi gerektiğini ifade eder. Bu okulların en başında ise anaokulları vardır. Anaokulu Russell'ın eğitim anlayışında 2-6 yaş aralığında yer etmesi gereken bir dönemdir. Yalnız anne babaları yoksul olan çocuklar için değil; bilgisiz, çalışmaktan yıpranmış, kentlerde yaşayan ailelerin çocukları için de anaokulları gereklidir (Russell, 2018a: 149).

İlk çocukluk dönemi hem tıbbi hem de psikolojik bakımdan son derece önemli görülmektedir. Bu iki yön birbirine sıkıca bağlıdır. Örnek vermek gerekirse korku çocuğun nefes almasını zorlaştırır, nefes alamaması ise çocuğu bir sürü hastalığa yakalanmasına uygun hale getirebilir. Sağlıklı bir çocuk yetiştirmek için biraz tıbbi biraz da psikolojik bilgiye sahip olmak gerekir. Bu iki yönde de istenilen bilgi yenidir ve eski geleneklere aykırıdır. Bu bilgilerin anne babalar tarafından her zaman takip edilmesine imkan yoktur. Her anne babanın küçük çocukları yetiştirme konusunda gerekli olan vakte sahip olduğu, sahip olsa bile yeterli bilgi ve becerilerinin olduğu düşünülemez (Russell, 2018a: 149-150). Bu nedenle, her türlü bilimsel gelişmeleri takip eden, çocukların gelişim özelliklerinin ve bu özellikler doğrultusunda gereksinimlerinin farkında olan bir kurumun olması gerekli ve önemlidir.

Çocukların birtakım ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçlar onların gelişimi için önemlidir. Anaokulu çocuğun hareket etme özgürlüğüne, gürültü yapmasına ve arkadaş edinmesine açılan bir kapıdır. Şehirde ve şehir hayatının bir gereği olarak kapalı ortamlarda yaşayan çocukların ilk ihtiyacı ışık ve havadır. Russell bu konuya örnek olarak Margaret McMillan'ı³ verir. McMillan'ın kendi anaokulundaki çocukların büyük bir çoğunluğunun okula ilk geldiklerinde raşitizm hastası olduğunu ve daha sonrasında çocukların açık havada vakit geçirdikçe iyileştiklerini gözlemlediğini söyler. İkinci ihtiyaç ise beslenmedir. Bu ihtiyaç pahalı olmayıp evde sağlanabilir fakat pratikteki bilgi eksikliği ve ekonomik koşulların yetersizliği bunu imkansız hale getirebilir. Üçüncü ihtiyaç ise oyun oynayabilecekleri bir alandır. Bazı çocuklar sokakta oynayabilse de bu durum her çocuk için geçerli değildir. Dördüncü ihtiyaç gürültüdür. Çocuklar doğaları gereği gürültücü varlıklardır. Ama çocuğun ev ortamında gürültü yapması bazen ebeveynler için çekilmez bir hal alabilir. Beşinci ihtiyaç daha önce belirtmiş olduğumuz aynı yaşlardaki diğer çocukların arkadaşlığıdır. Altıncı ihtiyaç anne babanın ilgisinden kurtulmaktır. Russell bunu daha çok yoksul sınıflardan ziyade, zengin sınıfların sorunu olarak görmektedir. Yedinci ihtiyaç ise daha güvenli bir ortamda oyuncaklar içeren bir çevredir. Altı yaşına kadar tüm bu ihtiyaçları giderilmeyen çocuklar pısrık veya sinirli olma eğilimi gösterebilirler (Russell, 2017a: 57-58). İşte bütün bu ihtiyaçlar, Russell'a göre, uygun bir tarzda düzenlenmiş anaokullarında giderilebilir. Bu nedenle de, özellikle 2-6 yaş aralığında anaokulu bir gerekliliktir.

Russell, yoksul ailelerin çocukları için olduğu kadar, zengin ailelerin çocukları için de günün bir bölümünde özgürlüğün bir ihtiyaç olduğunu ifade eder. “Ne kadar mükemmel olursa olsun şehirdeki hiçbir ev çocuğun sağlıklı zihinsel ve fiziksel gelişimi için gerekli olanakları sağlayamaz. Toplumsal seçkinlik yüksek ücretler ödeyerek temin edilebilir fakat hangi sınıftan olursa olsun bir tür anaokulu eğitimi çocuk için mutlaka gereklidir” (Russell, 2017a: 59).

Anaokulu, Russell için erken karakter eğitimiyle sonraki öğretim arasında orta bir yeredir. İyi düzenlenmiş bir anaokulu imkanı tüm çocuklara sağlanabilirse bu, sonraki öğrenim dönemlerini de kapsayacak şekilde eğitim sistemini etkilenmekle de kalmayacak toplum yaşamının temelini değişmesine de olanak

³ Margaret McMillan (1860-1931). İngiltere'deki anaokullarının ilk kurucularındandır. Küçük çocukların sağlık ve çevre koşullarının iyileştirilmesi hareketine öncülük etmiştir.

sağlayacaktır. Russell'a göre zihinsel ve bedensel gelişmeyi sağlayabilen anaokulları, günümüzde ilerlemeyi zorlaştıran hastalık, budalalık ve kötü niyetin de ortadan kalkmasını sağlayabilecektir (Russell, 2018a: 154).

Kısaca özetlemek gerekirse Russell'ın ele almış olduğumuz karakter eğitimi ilk yaşlardan başlayarak anaokulu dönemini de içine alan bölümü kapsamaktadır. Russell, doğumla birlikte eğitime başlamak gerektiğini savunur. Russell'ın bu düşüncesi çağdaş eğitimde de kabul gören bir düşüncedir. Russell burada eğitimin merkezine karakter eğitimi yerleştirmiştir. Russell'a göre doğru oluşturulmuş bir karakter, eğitim yaşamı ve ileri yaşlar için çok önemlidir. Bu dönemde çocuğa verilecek olan eğitim doğru bir şekilde olursa kendini doğru yönlendirecek alışkanlara sahip olacaktır. Bu yıllarda sağlam bir karakterin temeli atılırsa hastalıktan, kötü niyetten, savaş düşüncesinden arınmış barışçıl ve esenlikli bir nesil yaratılabilir. Barış, özgürlük ve mutluluk isteniyorsa çocukların doğru alışkanlıklar ve beceriler geliştirmesi gerekir. Russell, korkak nesiller yetiştirerek, kötü cezalarla disiplin sağlanmaya çalışarak, çocuğa kendini keşfetmesine imkan sağlamayarak ve sevgiden yoksun bırakılarak yetiştirilen çocukların hayatta ne başarılı ne de mutlu olabileceklerini söyler. Gelişmeyi engelleyen nedenlerin ortadan kalkması, yeni nesillerin daha özgür, daha mutlu ve daha erdemli olmasını sağlayacaktır.

2. ZİHİNSEL EĞİTİM

Russell zihinsel eğitime, karakter eğitiminden sonra yani altı yaşından itibaren başlanmasının daha doğru olacağını düşünmektedir. Doğru verildiği takdirde karakter eğitimi altı yaş civarında büyük ölçüde tamamlanmış olur. Russell bundan sonraki süreçte zihinsel ilerlemeye önem verilmesi gerektiğini söyler. “6 yaşından sonra, erkenden iyi eğitim verilmiş bir kız veya erkek çocuğun çevresi üzerinde biraz özen gösterilirse doğru yöne götürecek alışkanlık ve istekleri edinmiş olması gerekir” (Russell, 2018a: 159). Russell ahlaki sorunlara fazlaca zaman ayırmaya ve emek vermeye lüzum olmadığını çünkü gerekli sayılan erdemlerin yalnızca zihinsel eğitimin doğal sonucu olacağını söyler. Russell’ın ifadeleriyle, “eğer çocuklar 6 yaşına kadar iyi bir şekilde yetiştirilmişse okul yöneticilerinin yalnızca zihinsel ilerlemeye önem vermeleri ve karakteri daha fazla geliştirmek için buna güvenmeleri en iyi şeydir” (Russell, 2018a: 159). Yani Russell, çocuklar altı yaşına değin, uygun bir bakım ve eğitimden geçmişse, okul yöneticilerinin yalnızca zihinsel ilerlemeye önem vermeleri, o yaştan sonra hedeflenen karakter gelişimini bu zihinsel ilerlemenin gerçekleştireceğine güvenmeleri gerektiğini söylemektedir.

Russell’ın zihinsel eğitimden genel olarak kastı öğretimdir. Öğretimi tanımlayacak olursak “öğretim dar anlamda bir eğitim kurumunda ders verme işi; geniş anlamda ise örgün ya da yaygın durumlardaki öğrenmeleri kolaylaştırmak amacı ile sağlanan kılavuzluk, materyal ve etkinlikler”dir (Öncül, 2000: 863). Anne ve babalar, her ne kadar kendileri ciddi bir eğitimden geçmiş, belli bir kültür ve birikim düzeyine erişmiş olsalar da, gerek evlatlarına karşı olan duygusal zaaflardan gerekse sahip oldukları diğer psikolojik etkenlerden dolayı çocuklarına eğitim verme konusunda pek başarılı değillerdir (Reboul, 1991: 21-22). Dolayısıyla Russell’a göre çocukların eğitimi profesyonel ellerde olmalı yani eğitim, görevi çocuk eğitimi olan öğretmenler tarafından yürütülmelidir.

Öğretimin yerine getirmesi gereken bir takım işlevler vardır ve bunlar tüm gelişmiş ülkelerde ya aynıdır ya da birbirine oldukça benzerdir. Genel olarak ifade edeceksek öğretimin ilk ve temel işlevi, çocuklara okuma yazma ve basit matematiksel hesaplamalar gibi temel becerilerin kazandırılması ve ardından öğrencilerin ilgi ve becerilerine bağlı olarak bazı uzmanlık alanlarına yönlendirilmesi ve bu alana bağlı teknik eğitimlerin verilmesidir. Ayrıca Russell temel bilimlerin ve

güzel sanatların eğitimini de zihinsel eğitimin bir parçası olarak görmekte ve onların da devlet tarafından verilmesi gerektiğini söylemektedir (Russell, 2015c: 144).

2.1. Öğretimin Amacı

Gündelik yaşantımızdaki bütün eylem ve etkinliklerimizin belli bir amaca ya da amaçlara yönelik olduğu, daha doğru bir deyişle insanın amaçsız bir eylemde bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir. Hatta biz herhangi bir eylemimizi planlarken onu amacına uygun olarak planlarız. Dolayısıyla bu durum eğitim öğretim için de geçerlidir. Bir eğitim öğretim planından, programından söz edebilmemiz için onun öncelikle bir amacından söz edebilmemiz gerekmektedir. Eğitim öğretimin amacından söz ederken Russell öncelikle onun bir takım ahlaki görüşlerden ve siyasi kabullerden bağımsızlaştırılması gerektiğini düşünür. Ona göre, eğitim öğretimi kimi ahlaki görüşlerin ya da siyasi kabullerin etkisine bırakmak öğrencilerin hem bilişsel ve akademik gelişimi için hem de karakter gelişimi için sakıncalıdır (Russell, 2018a: 159).

Russell öğretimin amacını iki farklı açıdan ortaya koyar. Öğrenci açısından ele alacak olursak amaç, merakı tatmin etmek ve bu merakı kendi başına tatmin edebilmesi için gerekli beceriyi öğrenciye kazandırmaktır. Öğretmen açısından ise merakı öğrencide birtakım sonuçlar verecek şekilde uyandırmak olmalıdır. (Russell, 2018a: 159-160). Merak övülmeye değerdir. Bunun için Russell hiçbir zaman merakı öldürmeye girişilmemesi gerektiğini söyler. Merak okul derslerinin dışında bir yere yönelse bile merakı öldürmeye girişmemek gerekir. Merakı tatmin etmek için çocuğa bunu okul saatleri dışında, örneğin kütüphanedeki kitaplar aracılığıyla nasıl tatmin edebileceği anlatılmalıdır (Russell, 2018a: 160). Russell bu noktada itiraz ile karşılaşabileceğinin farkındadır. O da çocuğun merakının hastalıklı ve ahlaka aykırı şeylere yönelik olmasıdır. Acaba bu gibi durumlarda çocuğun merakı teşvik edilmeli mi yoksa bastırılmalı mıdır? Russell böylesi bir durumda izlenmesi gereken yol hakkında şöyle konuşur:

Şunu önemle belirtmeliyiz ki biz çocuğun merakının bu yönlerle sınırlı kalmaya devam edeceği biçimde davranmamalıyız ama bu gibi şeyleri bilmek istediği için çocuğun zihninde kendisinin kötü olduğu izlenimi yaratmamalı ya da bunlar hakkında bilgiyi ondan esirgemeye uğraşmamalıyız. Bu gibi bilgilerin çekiciliği onların yasaklanmış olmalarından ileri gelir. Ender olarak tıbbi tedaviye ihtiyaç gösteren patolojik zihinsel durumlarla ilgilidir ama hiçbir zaman yasak ve ahlaki korku doğru tedavi biçimi değildir. (Russell, 2018a: 160)

Russell buna örnek olarak, çocuklar arasında sıklıkla karşılaşılan müstehcen şeylere olan ilgiyi ele alır. Russell'ın bu konudaki ana iddiası, çocuğa cinsellikle ilgili açık, net, doyurucu ve bilimsel bir bilgi verilmesi gerektiğidir çünkü çocuğun bu tür şeyler olan ilgisini gidermenin en sağlıklı yolu onları doğru bir şekilde bilgilendirmektir. Şayet konu bir saplantı haline gelmişse bu durumda yapılması gereken, çocuğu bir uzmana yönlendirmek olmalıdır. Bu tedavi çocuğun müstehcen şeyleri ve kötü düşünceleri özgürce ifade edilmesine teşvikle başlamalı daha sonra yavaş yavaş daha teknik ve bilimsel durum alan bir yığın bilgiyle devam etmelidir. Sonuç olarak bütün sorun usandıracak bir şekilde anlatılmalıdır. Çocuk artık öğrenecek bir şey kalmadığında ve meraka değer olmadığını anladığında tedavi bitmiş demektir (Russell, 2018a: 160).

Toplumda ya çocuğun ilgisi başka taraflara çekilerek dağıtılmaya çalışılmakta ya da bu tür konular üzerinde düşünmesi ve konuşması yasaklanarak baskılanmaya çalışılmaktadır. Ne var ki bu yöntem sağlıklı değildir. Ancak aynı konu üzerinde bıkıp usanmadan bilgi verilmesiyle tedavi edilebilir. Russell böylece ilginin bilimsel olacağını ve bu ilginin sabit düşünceden çıkacağını söyler. “Eminim ki bu, dar ve hastalıklı bir meraka karşı en doğru davranış biçimidir. Yasaklamak ve ahlaki korku, onu ancak daha kötü bir hale getirebilir” (Russell, 2018a: 160).

2.2. Zihinsel Beceriler (Zihinsel Erdemler)

Russell bir öğretim faaliyetinin başarıya ulaşabilmesi için, az önce de ifade ettiğimiz gibi- onun öncelikle belli bir amaca yönelik ve belli bir program çerçevesinde planlanmış olması gerektiğini düşünür. Ama amaçların belirlenmiş olması tek başına yeterli değildir. Bu amaca uygun olarak, öğrencilerin de belli bir takım zihinsel becerilere sahip olması gerekir. Öğrencilerin zihinsel yetenekleri ve yeterlilikleri ile ilişkili olduğu için Russell bunlara “zihinsel beceriler” adını verir (Russell, 2018a: 161). Bu becerilerin en önemlileri merak, açık düşüncelilik, bilgi edinmenin güç ama mümkün olduğuna inanış, sabır, çalışkanlık, dikkati bir yerde toplama gücü ve doğruluktur. Şimdi bu becerileri ve eğitimle olan ilişkilerini teker teker ele alabiliriz.

2.2.1. Merak

Öğrenmenin sağlanabilmesi için en temel duygulardan biri meraktır. *Türk Dil Kurumu* sözlüğüne bakacak olursak merakın, “bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek, bir şeyi edinme, bir şeyle uğraşma isteği, düşkünlük, heves, kaygı,

tasa” (tdk.gov.tr) şeklinde tanımlandığını görürüz. Russell merakı –hatırlanacağı üzere- ilk olarak ideal karakteri oluşturan dört temel özelliğin içinde, zekâ ile birlikte ele almış idi. Merakı, zihinsel yaşamın içgüdüsel temeli olarak tanımlar. Merakı bize esinleyen şeyin gerçek bir bilgi sevgisi olduğunu söyler. Bu içtepiyi hiç bilmediği bir odaya getirilen bir kedinin her köşeyi koklamaya başlayan hareketinden görebiliriz. Bu durumu sürekli kapalı olan bir dolap ya da çekmece açıldığı zaman şiddetli bir ilgi duyan çocukların yüzlerinde de görebiliriz (Russell, 2018a: 52). Russell merak olmasaydı en değerli bilgilerin çoğunun -örneğin soyut matematik gibi- hiçbir zaman keşfedilemez olduğunu vurgular. İnsanlık tarihindeki bütün keşifler merak sayesinde ortaya çıkmıştır. Russell’ın sözleriyle ifade edecek olursak,

...ben su katılmamış meraka büyük bir yer ayırmaktan yanayım. Merak olmasaydı en değerli bilgilerin çoğu (örneğin, soyut matematik) hiçbir zaman keşfedilemezdi. Pek çok bilgiler vardır ki bana yararlı olmaya uygun duruma getirilmeye çalışılmalarından tümüyle ayrı olarak, yalnızca kendi başlarına değerli görünüyorlar. Ve ben gençlerin bütün bilgilerde daha uzak bir amaç aramalarını teşvik etmek istemem; kendiliğinden bir merak gençler için doğaldır ve çok değerli bir özelliktir (Russell, 2018a: 162).

Bu nedenle Russell merakı zihinsel becerilerin en başında anar. Merakın daha verimli olabilmesi için onun bilgi edinme tekniğiyle birleştirilmesi gerekir. Ayrıca gözlem alışkanlığının olması, bilgi edinme olanağına inanma, sabır ve çalışkanlık da olmalıdır. Russell bu saydıklarımızın zihinsel eğitim ile mümkün olacağına inanmaktadır (Russell, 2018a: 53).

2.2.2. Açık Düşüncelilik

Açık düşüncelilik gerçek bilgiye ulaşılmasının arzu edildiği her yerde ve durumda olan ve olması gereken bir özelliktir. Russell’a göre açık düşüncelilik, bir yandan düşünceye bir sınır getirilmemesi, onun önyargılarla, temel kabullerle sınırlanmaması yani öğrencinin özgürce düşünebilmesi ve diğer yandan düşündüğünü ifade edebilmesidir. Ona göre, insanların yaşları ilerledikçe genellikle düşüncelerindeki açıklık da zayıflar. Yani gençler çoğunlukla yaşlılardan daha açık düşüncelidirler (Russell, 2018a: 162).

Russell’ın açık düşüncelilik kavramı ile bahsettiği düşünce ve ifade özgürlüğüdür. Onun için düşünce özgürlüğü hiçbir sınırlama gerektirmeyen tek özgürlük türüdür (Russell, 2018b: 192). Ancak düşünce özgürlüğü ile eylem özgürlüğü birbiri ile karıştırılmamalıdır. Düşünce özgürlüğü, tam bir eylem

özgürlüğü olmaması gerektiği anlamını da içerir. Russell'ın “bir erkek açık denizlerde bir macera öyküsünün etkisi altında kalarak gemici olacak kadar özgür olmamalıdır [belki] ama eğitimi süresince bir korsan olmanın bir profesör olmaktan daha iyi olduğunu düşünmekte özgür olmalıdır.” (Russell, 2018a: 163) şeklindeki ifadeleri, onun eylem özgürlüğünü sınırlasa da mutlak bir düşünce özgürlüğünü savunduğunun açık ifadesi olarak okunabilir.

2.2.3. Dikkati Toplama Gücü

Dikkat etkili ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için özel bir öneme sahiptir. Russell, dikkati bir konu üzerinde toplama gücünün çok önemli bir özellik olduğunu ve bunun da ancak bu yöndeki bir eğitimle mümkün olduğunu düşünür. (Russell, 2018a: 163). Nasıl ki açık düşüncelilik genel olarak, gençlerin düşüncelerinde hakim olan bir özellik ise dikkati toplama gücü de daha çok ileri yaşlarda gelişen bir yetenektir Russell'a göre. Yani yetişkinler, gençlere kıyasla düşüncelerini daha iyi toplayabilmekte ve spesifik bir konu üzerine daha fazla odaklanabilmektedirler. Bu şu anlama gelmektedir. Dikkati toplama gücü zamanla ve eğitimle kazanılan bir özelliktir. Dolayısıyla gençlere yönelik eğitim programları, onların dikkatlerini toparlayabilmelerine yönelik geliştirilmelidir.

Russell dikkatin tam olarak yoğunlaşmasında üç koşulun olduğunu söyler. Bunlar; yoğunluk, uzunluk ve istektir. Yoğunluğun örneği olarak Russell Archimedes örneğini verir. Archimedes bir matematik problemini çözmeye uğraşırken Romalılar onun yaşadığı yeri işgal etmeye gelmişler ve o, kendisini öldürmeye gelenlerinin farkına bile varmamıştır (Russell, 2018a: 163). Aynı sorun üzerine uzunca bir süre dikkati toplayabilmeyi büyük bir başarı olarak görebiliriz. Russell bunun karışık konuları anlamakta zorunlu olduğunu söyler. İlginin yoğunluğu ve uzunluğu yetmez bunun aynı zamanda gönüllü yani iradi olması da gerekir. Aksi takdirde bir şeye yönelik sahip olduğumuz yoğun ve uzun süreli bir ilgi, bilinçli bir tercihin ve özgür bir iradenin ürünü değilse bu bir süre sonra bir takıntı haline de gelebilir. Yani amaç ilgimizin irademizin denetimi altında olmasıdır. Derinlikli bir ilgi doğal olarak başarıyı da meydana getirir.

Birçok kimse mekanik bir gizem üzerinde uzun zaman dikkatlerini yoğunlaştırabilir ama bunun bir yararı yoktur. Gerçekten değerli olabilmesi için, dikkatin toplanması aynı zamanda iradenin kontrolüyle olmalıdır. Şunu demek istiyorum ki herhangi bir bilginin kendiliğinden bir ilgiyi çekmediği zamanlarda bile, eğer o ilgiyi edinmek için yeterli bir neden varsa, insan kendisini bunu

yapmaya zorlayabilir. Bana kalırsa yükseköğretimin insana kazandırdığı şey her şeyden önce dikkatin özdenetimle kontrolüdür. Yalnız bu bakımdan eski eğitim hayran olunmaya değer; isteyerek can sıkıntısına katlanmayı öğretme konusunda yeni yöntemlerin o kadar başarılı olduğunu sanmıyorum. (Russell,2018a: 163-164)

2.2.4. Sabır ve Çalışkanlık

Russell sabır ve çalışkanlığı iyi bir eğitimin sonucunda ortaya çıkması gereken iki özellik olarak ele alır. Eskiden sabır ve çalışkanlığın, dış otoritenin yüklediği iyi alışkanlıkların zorla kazandırılmasıyla elde edildiği düşünülüyordu. Russell bu yöntemin eskilerin eğitimdeki başarılarından birisi olduğunu düşünür. Fakat bunu çocuğa zorla kazandırmak doğru bir yöntem değildir. Dış otoritenin dikte etmesi yerine zorlukları yenmek için gereken tutkuyu körüklemek daha iyidir. Bunun da Russell, zorlukları derecelere ayırmakla olacağını ve böylece başarı hazzının oldukça kolay kazanılacağını söyler (Russell, 2018a: 164).

2.2.5. Azim ve Kararlılık

Sabır ve çalışkanlık konusunda Russell söylemiş olduğu zorlukları derecelere ayırma meselesini bilgi edinme hususunda da yinelemektedir. Bilginin zor edinildiğinin ama bunun olanaksız olmadığını öğrenciye derecelendirilmiş sorunlar dizisini çözdürerek kazandırabileceğini söyler (Russell, 2018a: 164). Şayet biz, öğrenciye, sorunları kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru sıralayarak verir ve önce kolay ve basit, ardından da zor ve karmaşık soruları çözmesini istersek bu durum öğrencide bir kendine güven duygusu oluşturacaktır. Öğrenci azimli ve kararlı olduğu sürece, öğrenmenin ve problem çözmenin zor olsa da imkansız olmadığını anlayacaktır.

Ayrıca Russell, eğitimde öğrenme faaliyetinin zor olduğunu kabul etmekle birlikte “zorlamayı” kabul etmez. Ona göre eğitimde zorlamanın en büyük olumsuz etkisi, çocuktaki yaratıcı yeteneklerin ve aydınca ilgilerin yok edilmesidir. Öğrenme isteği doğaldır ve öyle de olmalıdır. Ama çocuklara istediklerinden ya da sindirebileceklerinden fazla şey öğretilmeye kalkışıldığında bu istek yok edilmiş olur. Aynı, yemek yemeye zorlanan bir çocuğun bir süre sonra iştahının tamamen kapanması gibi (Russell, 2017a: 28).

2.2.6. Doğruluk

Çağdaş yöntemleri savunan eğitimciler doğruluğun şimdiye kadar öğretildiği biçimde bir takım sıkıntı ve sorunlara neden olduğunu belirtirler. Russell burada

eğitimin ilgi çekici bir duruma getirilmesinin büyük bir kazanç olacağını düşünür fakat burada bir farkın belirtilmesi gerekir. “Yalnızca öğretmenin neden olduğu can sıkıntısı tümüyle kötüdür; öğrencinin, bir tutkusunu tatmin etmek için isteyerek katlandığı can sıkıntısı, aşırı değilse değerlidir” (Russell, 2018a: 165). Yani öğrenmek özünde sıkıntılı, sorunlu bir iştir. Ne var ki bu sıkıntı salt öğretmenin baskısından kaynaklanmamalıdır. Öğrenme faaliyetinin özünden kaynaklanmalı ve aşırı düzeyde olmamalıdır. Bu sıkıntıyı aşmanın en sağlıklı ve kolay yolu da öğrencide öğreneceği zor şeylere karşı belli bir ilgi ve sevgi uyandırmak olmalıdır. Mesela, kolaylıkla öğrenilemeyen diferansiyel denklemleri gibi, Homeros’u okumak ya da keman çalmak gibi etkinliklerde önce öğrenciye bir ilgi kazandırmak, öğreneceği konularda onda bir heves uyandırmak iyi olabilir. Russell öğrencilere kolay tatmin edilemeyen bilgilerin öğretilmesinin onlarda heves uyandıracığını söyler (Russell, 2018a: 165).

Russell eğitimde hareket ettirici gücün öğretmen otoritesi değil de öğrencinin öğrenmek isteği olması gerektiğini söyler. Çünkü ona göre, “eğitimde itici güç, öğretmenin yetkesi/otoritesi değil, öğrencinin öğrenme isteği olmalıdır.” Fakat buradan eğitimin yumuşak, kolay ve hoş olması gerektiği şeklinde bir sonucun çıkarılmaması konusunda bizi uyarır. “Doğru bilginin öğrenilmesi yorucu ve usanç vericidir ama herhangi bir alandaki üstün başarı için doğru bilgiye ulaşmak esastır” (Russell, 1999: 177). Doğru bilgi çocuğa uygun yöntemlerle anlatılmalıdır. Russell çağdaş yöntemlerin bu bakımdan eksik ve kusurlu olduklarını söyler. Bu sorun eski ve kötü disiplin anlayışlarına olan tepkinin gereksiz bir gevşekliğe yol açmasından kaynaklanmıştır. Bu eski anlayış yerini daha içten ve psikolojik bir disipline bırakacaktır. Bu yeni disiplinin ifadesi de sağlık ve doğruluk olacaktır (Russell, 2018a: 165).

Her birinin kendine göre önemi olan birçok doğruluk çeşidi vardır. Başlıcaları, insanların kaslarını ve organlarını gerektiği gibi kullanabilmesi anlamındaki bedensel doğruluk; duyguları ve duygusal yetilerimizi doğru yönetebilme anlamındaki estetik doğruluk ve gerçeklere uygun ve onlarla uyumlu düşünebilmek anlamındaki mantıksal doğruluktur. Russell ilk olarak bedensel doğruluk konusunu ele alır. Bu, bedenin kontrolü için gerekli gördüğü bir doğruluk çeşididir. Bedenin kontrolü ilk olarak saygınlık kazanma aracı olan oyunlar için gereklidir, ama öğretim açısından ele alınacak olursa bu özelliklerin; düzgün

konuşma, iyi yazma, bir müzik aletini iyi çalabilme gibi biçimleri de vardır. Birçok çocuk bu özellikleri yaşadığı çevrenin etkisiyle önemli veya önemsiz olarak değerlendirebilmektedir. (Russell, 2018a: 166). İkinci olarak Russell estetik doğruluğu ele alır. Ona göre estetik doğruluğu tanımlamak zordur ama yine de basitçe o, bir duyguyu yaratmak için belli bir uyarıcıyı doğru bir şekilde algılamak ve yorumlamak şeklinde tanımlanabilir. Örneğin bir tiyatro oyununda rol almak, şiir okumak, şarkı söylemek ve dans etmek estetik doğruluğu öğrenmenin en iyi yöntemleri arasındadır. Fakat Russell, resim yapmayı bunun içine katmaz. Resmi estetik ölçülere göre değil de daha çok modele bağlı olma durumundan dolayı bu grubun içine dâhil etmez (Russell, 2018a: 166). Son olarak Russell mantıksal doğruluğu ele alır ve mantıksal doğruluğun sonradan kazanıldığını, bunun için de küçük çocukların zorlanmaması gerektiğini söyler. Russell için matematik mantıksal doğruluğu öğretmek için doğal ve ideal bir araçtır. Ne var ki matematiksel doğruluklar rastgele bir kurallar dizisi ya da saf hakikatler olarak çocuklara öğretilmemelidir. Ardında yatan nedenlerle, içerdiği mantıkla birlikte öğretilmelidir. Aksi takdirde eğitim başarısızlığa uğramaya mahkumdur (Russell, 2018a: 166). Mantıksal doğruluklar, olgulara dayanmadığı, salt soyut gerçeklikler oldukları için, onların öğrenilmeleri sadece güç değildir, aynı zamanda geçtir. Yani, öğrenciler önce somut gerçeklikleri öğrenmeli, soyut ve mantıksal doğrulukların öğrenimi de bunu takip etmelidir.

Bilgi edinmek adına ele alınan bu zihinsel becerileri Russell, zihinsel eğitimin bir sonucu olarak görmektedir. Verilecek olan bu zihinsel eğitim çocukta bilme isteği uyandırmalıdır. Bunun için çocuklara öğretilecek olan bilgiler, onu zorlayarak ve ısrar ederek olmamalıdır. Russell, çocukta bilme istediğini uyandırmanın ve istediği bilgiyi ona vermenin, daha az disipline ihtiyaç duyacağını ve çocuğun dikkatini güçlük çekmeden verebileceğini ifade eder (Russell, 2018a: 168). Bütün eğitim boyunca bir zihinsel macera anlayışı olmalıdır. Zihinsel macera anlayışı çocuğa keşfetme olanağı ve fırsatı verir. Böylece çocuk daha etkin bir şekilde eğitime katılabilir. Bu, eğitimin daha eğlenceli ve arzu edilebilir olmasına olanak sağlayacaktır.

2.3. Temel Öğretim Programı (İlköğretim)

Russell öğretimi, çocukların yaşlarına bağlı olarak dört döneme ayırır. Okul öncesi öğretime karşılık gelen 0-6 yaş aralığı, ilköğretim aşamasına karşılık gelen 7-

13 yaş aralığı, 14-18 yaş aralığına gelen orta (lise) öğretimi ve sonrasında devam eden yükseköğretim. Daha öncesinde onun 0-6 yaş aralığına denk gelen okul öncesi eğitime ve öğretimin amaçlarına ilişkin görüşleri üzerinde durduğumuz için – hatırlanacağı üzere o bu dönemde zihinsel değil, daha çok bir ahlak ve karakter eğitimi üzerinde duruyordu- şimdi de onun temel eğitime, bu eğitimin amaçlarına ve içeriğine ilişkin görüşleri üzerinde durabiliriz.

Bu eğitim aşamasında onun üzerinde durduğu iki sorun vardır. Bunlar “Neler öğretilmeli?” ve “Nasıl öğretilmeli?” sorularıdır. Bu iki soru birbiriyle yakından ilgilidir. Russell daha iyi yöntemler bulunursa daha iyi öğrenme olanaklarının geliştirilebileceğini söyler. Öğrenciler özellikle çalışmayı bir yük ya da gereksiz bir sorumluluk olarak görmek yerine, zevk alınan, hoşlanılan bir etkinlik olarak görürlerse eğitimin daha kolay başarıya ulaşacağını düşünür Russell (Russell, 2018a: 172). Öğretimin yöntem ve tekniği de Russell’ın ilgi alanına girmekle birlikte onun bu aşamada öncelikli olarak odaklandığı sorun öğretimin içeriği meselesidir. Aslında Russell’a göre öğretimin içeriğinin nasıl olması yani ne öğretilmesi gerektiği sorusunun yanıtı da açıktır. Bugünün gençleri yarının yetişkinleri olacağı için, ona göre gençlere ne öğretilmesi gerektiği sorusunun cevabı bir yetişkinin neler bilmesi gerekir sorusunun cevabında mevcuttur. Kendi ifadeleriyle,

Bazı şeyler vardır ki herkesin bilmesi gereklidir, birtakım şeyleri de bazı kimselerin bilmesi gerekir ama diğerlerinin bilmesine gerek yoktur. Bazı kimselerin tıbbi bilgilere sahip olması zorunluluktur ama insanların çoğunun biraz fizyolojiyle sağlık bilgisi bilmeleri yeterlidir. Bazıları yüksek matematik bilmelidir ama matematiği sevmeyenler için onun yalnız ilk bilgileri yeter. (Russell, 2018a: 172)

Yani Russell’a göre herkes her şeyi bilmek zorunda değildir. Zaten bu mümkün de değildir. İlköğretimde herkesin bazı şeylerin temel bilgisine sahip olması yeterlidir. Daha sonrasında yaş ilerledikçe öğretimin içeriği çocuğun ilgi, istek ve becerisine göre şekillenebilir, zenginleşebilir. Bu nedenle Russell, öğrencilerin ilköğretimde belli alanlara ilişkin temel bir eğitime tabi tutulmalarını ve bu alanlarda gerekli başarıyı gösteremeyenler hakkında ısrarcı olunmaması gerektiğini söyler (Russell, 2018a: 172).

Burada bir diğer husus da neyin hangi sırayla yani nasıl öğretilceğidir. Russell bu konuda bildiğimiz bir yöntemi önermektedir. Ona göre, öğretilecek konular basitten karmaşığa, kolaydan zora göre sıralanmalı ve çocuklara da bu

sırayla öğretilmelidir. Verilecek olan bu temel eğitim ilkokul yıllarının programına denk düşmektedir. Russell anaokulu eğitimi almış bir çocuğun altı yaşına geldiğinde okuma yazmayı öğrenmiş olduğunu varsayar. Çocuk anaokulunda biraz duygu-algı doğruluğu, basit resim, müzik ve dansları öğrenecektir. Diğer çocuklarla ilişki içinde olarak da dikkatini toplama gücü kazanacaktır (Russell, 2018a: 173).

2.3.1. Matematik

Matematik birçok öğrenci için sıkıcı bir derstir. Bunun nedeni Russell’a göre, matematik öğrenimine erken yaşlarda başlanmasıdır. Ona göre, matematik temelde soyut düşünme becerisine dayandığı için, bu eğitime başlanması için çocukların soyut düşünme becerisini kazanmaları beklenmelidir (Russell, 2017a: 142). Doğrusu bu, önemli bir eğitim bilimci olan Piaget’nin bilişsel gelişim teorisi ile de uyumludur. Piaget’ye göre, soyut akıl yürütme becerisi bilişsel gelişimin son evresinde yani 12-14 yaş aralığında gerçekleşmektedir. Bu sebeple 12 yaşından sonra matematik öğretilmesine ağırlık verilmelidir. İlkokul düzeyindeki bir çocuktan bunu anlaması beklenmemelidir (Piaget, 2004: 76). Ancak bu 12 yaşına değin hiç matematik eğitimi verilmemesi gerektiği anlamına gelmemelidir. 12 yaşından önce de çocuklara basit matematik bilgileri ve aritmetik öğretilir. Ancak bu bilgiler somutlaştırılarak verilmelidir. Bakkaldan tanesi 3 liradan 5 tane ekmek aldım bakkala kaç lira vermem gerekir gibi... Bu süreçte çocuktan çabukluk istenmekte, bu da çocuk için yorucu birçok kuralın ezberlenmesi anlamına gelmektedir. Bu durum ise birçok çocukta kaygı yaratmaktadır. Bu nedenle, Russell aritmetik öğretiminin Montessori yöntemlerinde olduğu gibi, yavaş yavaş ve zamana yayılarak dikkatle verilmesinden yanadır (Russell, 2018a: 173). Neticede bu yöntem ona göre, öğrenciyi umutsuzluğa düşmekten kurtaracak, onu aritmetik karşısında cesaretlendirecektir.

Zorluğuna rağmen matematik mantığa ve akıl yürütmeye dayalı olduğu için çocuklara özellikle öğretilmesi gereken bir derstir. Çünkü matematikte bir soru ya doğrudur ya da yanlıştır, orada olasılıklara ya da kişisel yorumlara yer yoktur (Russell, 2018a: 173). Dolayısıyla iyi bir matematik eğitimi çocuklarda mantıksal akıl yürütme ve rasyonel düşünme becerisinin gelişmesine, muhakeme yeteneğinin evrilmesine de yardımcı olacaktır.

Russell’a göre, -deyim yerindeyse- mutlu bir azınlık dışında öğrencilerin büyük bir çoğunluğu matematik dersinden hoşlanmamaktadır. Russell bunun nedeninin tümüyle yanlış öğretim yöntemlerinden kaynaklandığını ileri sürer.

Öncelikli olarak ona göre, matematik aynen güzel sanatlarda, müzik ve resimde olduğu gibi özel bir yetenek gerektirmektedir. Dolayısıyla ilkin, öğrenciye hem yeteneğini ölçmek için hem de gündelik hayatta işine yarayacak şekilde temel becerileri kazandırmak için matematik eğitimi verilmelidir. Şayet öğrencinin bir yeteneğinin olduğu keşfedilirse bu durumda daha ileri düzeyde bir eğitim verilebilir. Aksi durumda, temel matematik eğitimini almış olması yeterlidir (Russell, 2018a: 180). Ayrıca bu eğitim öğrenciye, onun ilgisini çekecek şekilde verilmelidir. Konuyla ilgili olarak bizimle şöyle bir örnek paylaşır: “Oundle”lı Sanderson⁴ hemen bütün erkek öğrencilerin makinelere ilgi duyduğunu fark etti ve onlara gelişmiş makineler yapma olanağı sağladı. Makinelerin yapımı sırasında bazı hesaplar yapmaları gerekti ve böylelikle, çok hevesli oldukları yapıcı girişimin başarısı için gerekli olan matematiğe karşı da ilgileri gelişti” (Russell, 2018b: 189). Verdiği örnekten de anlaşılacağı üzere, insanlar, bir şeyin pratik hayatta kendileri için bir gereklilik olduğunu, karşılaştıkları problemin çözümünde yararlı olduğunu anlarırsa onun öğrenimi için daha hevesli ve arzulu olurlar. Dolayısıyla, öğrencilere önce matematiğin kendileri için gerekli ve yararlı olduğu öğretilmelidir. Ardından da uygun bir yöntem ve teknik geliştirilmelidir.

2.3.2. Tarih ve Coğrafya

Russell, tarih ve coğrafyayı kendi gençliğinde kötü öğretilen dersler arasında kabul eder. Bunun için bu derslerin daha ilgi çekici olarak öğretilmesi gerektiğini söyler. Russell bu derslerin küçük çocuklar için bile eğlenceli bir hale getirilebileceğini düşünmektedir (Russell, 2018a: 173). Coğrafi olayları bilmek yararlıdır ancak Russell için bunun zihinsel bir değeri yoktur. Örneğin, coğrafya resimlerle canlı bir hale getirilirse düş gücünü besleyebilir. Sıcak ve soğuk ülkelerin olduğunu bilmek, düz ovalı ya da dağlık ülkelerin olduğunu bilmek, beyaz insanlardan başka siyah, sarı, kahverengi ve kırmızı derili insanların olduğunu bilmek çocuk için yararlı olacaktır. Bunları bilmesi alışılmış şeylerin düş gücü üzerindeki baskısını azaltmakta ve daha sonraki yaşamında uzak ülkelerin de var olduğunu anlamasını sağlamaktadır (Russell, 2018a: 174). Bu konuda kendi çocuğunun eğitiminden örnekler veren Russell, oğlunun hiç coğrafya dersi görmemesine rağmen bakıcısından daha fazla coğrafya bilgisine sahip olduğunu düşünür. Bunun nedeninin ise bir yandan oğlunun trenlere ve buharlı gemilere olan ilgisinden, diğer yandan da

⁴ H. G. Wells tarafından yazılan Frederick William Sanderson'ın biyografisidir.

kendisinin başta Çin olmak üzere dünyanın farklı ülkelerine yaptığı seyahatlerin anlatımından kaynaklandığını söyler. Ona göre çocuğunun coğrafya bilgisi herhangi bir formel eğitimin ürünü olarak ortaya çıkmamış, sadece istekli bir merakın karşılığı olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle çocukta öğretilen konuya ilişkin önce bir merakın uyandırılması oldukça önemlidir. Ardından da konunun mümkün olduğunca hikayeleştirilmesi ve görselleştirilmesi gerekmektedir. Bu konudaki fikrini, “coğrafyayı kısmen resimlerle ve gezginlerin öyküleriyle fakat genelde de filmlerle, gezginin yolculuğunda gördüklerini göstererek öğrettirdim” diyerek ifade etmektedir (Russell, 2018a: 174).

Russell coğrafya için uygulanan yöntemlerin daha fazlasıyla tarihe de uygulanabileceğini söyler. Fakat bunun için çocuk daha ileri bir yaşta olmalıdır. Nedeni ise çocukta zaman anlayışının mekan algısından sonra geliştiğini düşünmesidir. Russell tarih öğretimine beş yaşından itibaren bol resimlerle süslenmiş meraklı hikâyelerle başlanabileceğini söyler. Bu, mümkünse sinema ile de desteklenmelidir (Russell, 2018a: 175). Russell tarih öğretimini ele alırken şunları söylemektedir:

Savaşlar zulümler ve yolsuzluklar hakkında açıklama yapar ama askeri fatihlere karşı hayranlık uyandırmazdım. Tarih öğretiminde gerçek fatihler içeride ve dışarıda karanlığı dağıtanlar; Buda, Sokrates, Archidemes, Galilei, Newton ve kendimize ve doğaya egemenlik kurmamıza yardım edenler olacaktır. İşte böylece insanlık için görkemli bir kader anlayışı kurardım. (Russell, 2018a: 176)

Russell bu sözleriyle tarihin bir savaşlar dizisi olarak görülmesini ve okutulmasını reddetmektedir. Ona göre, tarih, insanlık için faydalı olan, insanlığın yol haritasını belirleyen, onların doğaya ve dünyaya daha iyi hükmetmesine yardımcı olan olay ve olguların anlatımı şeklinde olmalıdır. Russell, tarih öğretiminde kişilerin kendi ülkelerini, milliyetlerini ve tarihlerini gereğinden fazla ön plana çıkarmamaları, savaşlardan söz edilirken, aslında bunların insanlık tarihinin sadece küçük bir kısmı oluşturduğunu bilmeleri gerektiğini düşünür (Russell, 2012: 67).

2.3.3. Dans ve Müzik

Russell eğitimin ilk yıllarında dansa ve müzik eğitimine özel bir önem verilmesi gerektiğini düşünür. Çünkü dans çocuklar için hem büyük bir eğlence ve zevkli bir oyundur hem de çocukların gerek fiziksel gerek duygusal gelişimi için oldukça işlevseldir. Dansa başlamadan önce çocuğa temel fiziksel hareketler

öğretilmeli, ardından grup olarak dansa başlatılmalıdır. Çünkü grup eşliğindeki dans çocukta işbirliği yapmayı da güçlendirecektir (Russell, 2018a: 176). Russell müziğe başlamanın dansa göre daha zor olduğunu söyler. Bunun için müziğe daha sonra başlamak gerekir. Çoğu çocuk şarkı söylemekten hoşlanmaktadır fakat müzik eğitimi çocuk için zorunlu değil gönüllü olmalıdır (Russell, 2018a: 176).

2.3.4. Edebiyat

Russell geleneksel eğitimin edebiyat eğitiminde de bir takım temel yanlışlar içine düştüğünü düşünmektedir. Ona göre, gençler ya da yaşlılar için edebiyat eserlerinin isimlerini ya da yazarlarını bilmenin pek bir yararı yoktur. Burada önemli olan en iyi örnekleri yakından tanıyabilmektir (Russell, 2018a: 177). Çünkü bu, çocukların sadece yazma yeteneklerini değil, düşünme becerilerini de geliştirir. Ancak edebiyat öğretimi okumayla sınırlı kalmamalıdır ve okuma sadece dışsal gerekliliklerle değil, içten gelen zevkle yapılmalıdır (Russell, 2017a: 141). Russell'a göre ezber iyi bir dil ve edebiyat eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Her ne kadar çağdaş psikologlar ezberin eğitimde bir yararının olmadığını söylese ve günümüz eğitimcileri de eğitim programlarında eskisine kıyasla ezbere daha az önem verseler de Russell bu konuda onların yanıldığını düşünür ve bunu bir hata olarak değerlendirir. Çünkü hem belleğin güçlenmesi hem de çocukların dil ve ifade yeteneklerinin gelişebilmesi için ezber önemlidir. Ancak onun ezberden kastı belirli şiirlerin ya da edebi metinlerin ezberlenmesi değildir. O, örneğin tiyatrodaki bir rol gereği yapılan ya da topluluk karşısında bir sunum için yapılan ezberin, çocuğun dil gelişimi ve ifade yeteneği için faydalı olduğunu düşünmektedir (Russell, 2018a: 177-178). Ancak çocuklara örneğin Shakespeare'den alıntılar ezberletmeye çalışıldığında bunun sonucunda Shakespeare'i ilelebet sıkıcı olarak görebilirler. Bunun nedeni Russell'a göre çocukların Shakespeare'in nasıl neşe dolu bir insan olduğunu bilmemeleridir (Russell, 2012: 71-72). Şayet çocuklar okullarda Shakespeare'in nasıl biri olduğunu öğrenseler, eserlerini çocukları sıkmak için değil de eğlendirmek için yazdığını bileseler, bu durumda Shakespeare'den ve eserlerinden daha fazla zevk alabilirler.

İyi edebiyatın amacı haz ve zevk vermektir. Eğer çocuklar bundan zevk almıyorlarsa bir yarar göremezler. Bunun için Russell temel eğitim programını oluştururken ilk olarak çocuğa tiyatro oyunları yoluyla rollerini ezberlemesini sağlamamız gerektiğini ifade eder. Bundan sonraki adım ise kitaplığında iyi hikâye

kitaplarının bulunması ve onların okunmasıdır (Russell, 2018a: 178). Russell, bu noktada, çocuk kitapları ile ilgili bir eleştiride de bulunur. Ona göre, bu kitaplarda çocukların duygu ve düşünceleri, arzu ve istekleri dikkate alınmamaktadır. Bu kitaplarda gereğinden fazla duygusallık vardır. Okuma kitaplarının yapay ve daha çocukça öğelerden oluşması, o kitabın okunmasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu konuda şöyle demektedir: “Her çocuk mümkün olduğu kadar erkenden, yetişkin gibi hareket etmek ister. Bundan dolayı bir çocuk kitabı hiçbir zaman çocukça zevkleri koruma amacı taşımamalıdır” (Russell, 2018a: 178). Kitaplığında bulunacak eserler çocuğun, zevklerine, tercihlerine, hayallerine, algılamasına ve özellikle yaşına uygun olmalıdır.

2.3.5. Yabancı Dil

Russell yabancı dil eğitimine erken yaşta başlanması gerektiğini söyler. Erken yaşlarda öğretilmeye başlanma sebebi ilerleyen zamanlarda öğrenmenin daha da zor olabileceği yönünde duyduğu endişedir. Bazı kimseler erken yaşta dil öğrenmenin, ana dilde zayıflık yaratabileceğini öne sürmektedirler. Ancak Russell bunu doğru bulmaz. “Tolstoy’la Turgenyev henüz çok küçük yaşta İngilizce, Fransızca ve Almanca öğrenmelerine karşın Rusçayı çok iyi biliyorlardı. Gibbon Fransızca’yı İngilizce kadar kolay yazabiliyordu ama bu onun üslubunu bozmadı” (Russell, 2018a: 179) diyerek, erken yaşta bir yabancı dili öğrenmenin, kişinin ana dilinin gelişimini olumsuz yönde etkilemeyeceğini söyler.

Russell öğretilecek olan yabancı dille ilgili üç temel koşul sürer öne. Birisi öğrenilecek dilin yaşayan bir dil olması gerekir. Örneğin Latince ya da klasik Yunanca gibi ölü diller ancak belli bir uzmanlık gerektiren dillerdir ve onlar o alanda çalışacak kimseler tarafından öğrenilmelidir. İkincisi, öğrenilecek yabancı dil, anadili o dil olan kimseler tarafından verilmedir. Çünkü o dili hem daha iyi öğrenirler hem de çocuklar yabancı bir dili, yabancı başka biri ile konuştukları zaman kendi ana dilinden olan kişilere göre daha az yapaylık duyarlar. Üçüncüsü ise, erken yaşlarda başlanan dil eğitimi resmi/formel bir dil eğitimi şeklinde değil de bir oyun ve eğlence şeklinde verilmelidir. Oyun yoluyla dilin öğrenilmesi zihinsel yorgunluk duymadan, oynadığı oyunun zevkini tadarak gerçekleşir. Böylece ilerleyen zamanlarda yabancı dil öğrenmekle fazla zaman harcanmasının önüne geçilmiş olur (Russell, 2018:179).

Erken yaşta yabancı dilin öğrenilmesi, çocukta o dili daha kalıcı hale getirir. Ayrıca farklı dillerde konuşan insanlarla iletişim kurabilmesi çocuğa özgüven sağlar.

Bu özgüvenle çocuklar kendi fikirlerini söylemekten korkmayan, daha mutlu ve daha cesur çocuklar olurlar.

2.3.6. Fizik ve Kimya

Russell’a göre, başta fizik ve kimya olmak üzere doğa bilimleri, eğitimin temel bir parçası olmalıdır ve gerekirse, örneğin güzel sanatların eğitimine önceliktir. Çünkü ona göre, belki Latince, Yunanca, Dante, Shakespeare, Bach ve Mozart olmadan yeni bir dünya kurabiliriz ama fizik, fizyoloji ve psikoloji olmadan bu mümkün değildir. Ayrıca, fiziğin Newton’dan itibaren düşüncede, sanayi devriminden itibaren de uygulamada ne ölçüde belirleyici olduğunu dikkate alacak olursak onun eğitimdeki yeri ve önemi daha iyi anlaşılabilir.

Russell matematik ve geometri aracılığıyla temelleri atılan fizik ve kimya öğretimine 12 yaşından itibaren başlanmasını uygun görür. Bunun nedeni bundan önceki görmüş olduğu diğer derslerin, bu derslere temel oluşturacak nitelikte olmasıdır. Russell, matematik kadar fizik ve kimyanın da zor olduğunu ve bu derslerin verilmesinin asıl amacının çocuğun ilgili alanlarda bir yeteneğinin olup olmadığının tespitine yönelik olduğunu düşünmektedir. Gerçi 14 yaşına değin çocuğun fizik ve kimya derslerine bir yeteneğinin olup olmadığı kestirilemeyebilir. Dolayısıyla bu derslerin eğitime daha ileri yaşlarda da devam edilmelidir. Ama yine de 14 yaş, çoğu durumda bir karara varmak için uygun bir yaştır (Russell, 2018a: 180).

2.3.7. Tarım ve Hayvancılık

Russell eğitimin informal olarak da yani okul ortamının dışında da devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Yani ona göre eğitim hayatın her anına ve alanına yayılmalı ve çocuğun günlük yaşamı mümkün olduğunca buna göre yapılandırılmalıdır. Okul dışındaki eğitim ise ona göre tarımsal etkinliklere ve hayvancılıkla ilgili temel becerilere göre düzenlenmelidir. Özellikle de kent yaşamında çocuklar doğadan bütünüyle kopuk bir hayata mecbur ve mahkum edilmektedirler. Bu da onların duygusal ve ruhsal bütünlüğünü bozmakta, onların doğayla sağlıklı bir ilişki kurmalarını olanaksızlaştırmaktadır. Ona göre, “mevsimlerin ve havanın, ekimin ve hasadın, tahılların, kuş ve hayvan sürülerinin insanlar için belli bir önemi vardır” ve eğer doğadan tam anlamıyla bir kopuşumuz istenmiyorsa herkes bunları yakından tanımalıdır. Çünkü bu bilgi ve beceriler hem sağlık için oldukça değerlidir hem de hayata zevk ve anlam katarlar. Özellikle de

şehirli çocukların doğada ve kırdan zaman geçirmekten ne ölçüde zevk aldıkları basit bir gözlemle bile tespit edilebilir ve dolayısıyla bu doğal etkinlikler de eğitimin ayrılmaz bir parçası olmalıdır (Russell, 2018a: 181).

Böylece 7-14 yaş aralığına denk gelen temel eğitime ilişkin görüşlerini ifade eden Russell, ardından ortaöğretime yönelir ve bu eğitimin nasıl yapılandırılması, içeriğinin ve amaçlarının nasıl saptanması gerektiğine ilişkin görüşlerini bizimle paylaşır. Genel bir ifadeyle Russell, 14 yaşından itibaren eğitimin, öğrencinin ilgi ve yeteneğine göre şekillenmesi gerektiğini düşünmekte ve bundan sonraki yıllarda az çok uzmanlığa doğru gidilmesini önemli görmektedir.

2.4. Ortaöğretim Programı

Russell ortaöğretim ifadesini doğrudan kullanmamaktadır. Ancak 14-18 yaş aralığındaki gençler için ayrı ve özel bir öğretim programı önermektedir. Bu program da bugün bizim teknik dille “ortaöğretim” dediğimiz kısma karşılık gelmektedir. Bu öğretim ona göre, “uzmanlaşmaya geçiş aşamasıdır.” Dolayısıyla bu zorunlu bir eğitim değildir. Bunu Russell’ın şu şekildeki ifadesinden anlamamız olasıdır. “Zekaca ortadan yüksek öğrenciler aşağı yukarı 14 yaşında alan seçimine başlamalı, zekaca ortadan aşağı olanlar ise genellikle okuldayken alan seçimine hiç başlamamalıdır” (Russell, 2018a: 182).

Bu eğitimi de Russell kendi içerisinde üç alan eğitime ayırmaktadır. Bunlar, klasikler, matematik ve fen bilimleri ve çağdaş insan bilimleridir. Bunlar herkesin temel düzeyde alması gereken ana derslerdir. Ancak bazı öğrenciler ilgilerine ve yeteneklerine göre bu alanlardan herhangi birisinde uzmanlaşmak isteyebilirler. Russell, klasiklerde uzmanlaşmak isteyen bir öğrencinin hem Latince hem de Grekçe okuması gerektiğini ifade eder. Öğrenci, Latince ve Grekçe dillerinden birini diğerine tercih hakkına sahip olabilmelidir (Russell, 2018a: 182). Matematik ve fen derslerinin ise öğrencinin yeteneğine göre seçmeli olmasının uygun olacağını düşünür. Klasiklerde olduğu gibi bu iki derste de öğrencilere uzmanlaşma imkanı sağlanmalıdır (Russell, 2018a: 183). Çağdaş insan bilimleri derslerinin içeriğini, yaşayan diller, tarih ve edebiyat oluşturmalıdır. Bu derslerin yanı sıra Russell bazı derslerin çok yararlı olmasından dolayı herkese öğretilmesi gerektiğini düşünür. Bunlar anatomi, fizyoloji ve sağlıktır. Bunlar bir yetişkinin günlük yaşamında gereği olduğu kadar öğretilmelidir. Öğrenilmesi gereken diğer bir alan ise parlamento ve

anayasa bilgisidir. Ancak parlamento ve anayasa öğretiminin, siyasal propaganda biçimi olarak algılanmaması önemlidir (Russell, 2018a: 183).

Russell aslında ortaöğretim programına ve bu programın içeriğine ilişkin – gördüğümüz kadarıyla- genel saptamalarda bulunmakta, konunun detaylarına eğilmemektedir. Kanımızca bunun nedeni, onun eğitimin içeriğinden çok yöntemine, metodolojisine odaklanmayı istemesidir. Peki, o eğitim ve öğretimin yöntemine ilişkin bize ne teklif etmektedir? Şimdi bu soruya yanıt arayabiliriz.

2.4.1. Öğretim Yöntemleri

İfade ettiğimiz gibi Russell ortaöğretimde içerikten çok yönetime odaklanmaktadır. Yine hatırlanacağı üzere o, temel eğitim programında, öğrencilere verilecek olan derslerin, kolaylaştırılarak ve somutlaştırılarak anlatılmasından yana idi. Ancak ortaöğretim programlarında önemli olan derslerin kolaylaştırılmasından ziyade konunun ilginç hale getirilebilmesi ve bu yolla öğrencinin ilgisinin çekilmesidir. Çünkü konunun sürekli basitleştirilerek anlatılması, kolaylaştırılması bir süre sonra öğrencileri kolaycılığa itebilir. Ortaöğretimde verilecek olan eğitimlerde öğrencilerin tam ve ayrıntılı inceleme yapmaları sağlanmalı ve yaptıkları bu incelemeler, ilgili kitaplar ve konferanslarla pekiştirilmelidir. Russell buna örnek olarak, bir Grek oyununu incelemeye başlamadan önce öğrencilerin o oyunun yazarına ait bir metni ya da şiir yeteneği olan herhangi bir çevirmenin çevirisini okumaları gerektiğini düşünür (Russell, 2018a: 183). Buradan anlaşılacağı üzere klasiklerin eğitimi verilirken çocuğun kendi ilgi ve istekleri doğrultusunda, farklı yöntemler kullanılarak uzmanlaşması sağlanmalıdır.

Matematik zekasına sahip olmayan bir öğrencinin, ortaöğretim programında bu ders için zorlanmasını doğru bulmaz. Russell buna örnek olarak Macaulay’i⁵ verir: Macaulay Cambridge’de matematik öğrenmeye zorlanmıştı ancak bu onun için zaman kaybından başka bir şey değildi. Bu nedenle Russell, öğrencilere temel eğitim verildikten sonra, eğilimler dikkate alınarak öğrencileri kendi ilgi duydukları alanlara yönlendirmenin daha doğru olacağını söyler (Russell, 2018b: 191). Ortaöğretim programında verilecek olan derslerin nasıl olması gerektiğini şöyle ifade eder:

Matematik, ara sıra matematik keşifleri tarihi üzerinde şu veya bu matematik bölümünün fen ve günlük yaşam üstündeki etkisi hakkında konferanslarla daha eğlenceli bir hale getirilebilir. Bunlara ek olarak yüksek matematikteki hoş şeyler

⁵ Thomas Babington Macaulay (1800-1859): İngiliz Tarihçi, deneme yazarı, şair ve devlet adamı.

de anlatılabilir. Aynı biçimde, tarihin açıklamalı incelemesine, çok doğru olmayan genel kararlar içerseler bile, parlak ana hatlar eklenebilir. Öğrencilere genellemelerin kuşkulu oldukları söylenebilir ve ayrıntılı bilgilerinin bu genellemeleri destekleyip desteklemedikleri hakkında düşünce ve görüşleri sorulabilir. Bilimde son araştırmaların bir özetini veren popüler kitapları, özel olaylar ve yasaların genel bilimsel amacı hakkında bir düşünce sahibi olmak için okumak iyidir. Bütün bu şeyler dakik ve doğru incelemelere teşvik etmek için yararlıdır ama onların yerini tuttuğunu algılatırsa zararlıdır. Öğrenciler şunu düşünmeye yöneltilmelidir ki bilgiye giden kestirme bir yol yoktur. (Russell, 2018a: 183-184)

Burada önemli olan nokta araştırmayı sevmektir. Araştırmalardaki zihinsel çalışmalar iyidir, kötü yön ise zihinsel ilgilerin öldürülmesidir. Hazır bilgiler vermek yerine, öğrenciler sorunlar üzerinde düşünmeye sevk edilmeli ve çözümleri öğrencilerin kendi çabalarıyla bulmaları teşvik edilmelidir. Böylece öğrenciler çalışmayı önemli göreceklardır, ona göre çalışacaklardır. Ancak işi fazla kolaylaştırmak öğrencilerin içgüdüleri ile hareket etmesini sağlayacaktır, bu da onlarda, onlara gerçekten de değerli bir şey öğretmiyormuşuz duygusu yaratacaktır (Russell, 2018a: 184).

2.4.2. Çalışma Yöntemleri

Russell, öğrenci merkezli bir eğitim modeli önermektedir. Yani eğitim sürecinde, inisiyatif mümkün olduğunca öğrencide olmalıdır. Bu eğitim modelinde dersler, evet ortak işlenmelidir ama öğrenciler sınıf ortamında mümkün olduğunca bireysel çalışmaya yönlendirilmelidir. Ona göre bu, Montessori okullarında daha önceden uygulanmış ve olumlu sonuçlar alınmış bir yöntemdir. Bu yöntemde, öğrenciler çalışma günlerinin belirli kısımlarını kendi belirledikleri bir konuda bireysel bir çalışmaya ayırmakta ve sonrasında çalışmanın bir raporunu ya da özetini ilgili dersin öğretmenine takdim etmektedir.

Ayrıca, bireysel çalışma yapacak olan öğrenciler, benzer konularda çalışan diğer öğrencilerle aynı ortamda ortak etkinliklerde bulunabilirler. Burada kitaplıklar ve laboratuvarlar geniş ve yeterli olmalıdır. (Russell, 2018a: 184-185). Uygulanan bu çalışma yöntemleri sayesinde öğretmen her bir öğrenci ile daha iyi bir şekilde ilgilenecek ve onları kontrol etme imkanı bulacaktır. İlaveten, Russell, bir öğrencinin ne kadar zeki olursa, kontrol edilmeye o kadar az ihtiyaç duyulacağını söylemektedir. Yani ona göre zeka ile otokontrol arasında olumlu bir ilişki vardır. Zeka düzeyi sınırlı olan öğrenciler daha fazla yönlendirilmeye ve rehberliğe ihtiyaç duyarlar; ama bu yönlendirilme de emir ve komuta ile değil daha çok soruşturma ve teşvik yoluyla

bir kılavuzluk şeklinde olmalıdır (Russell, 2018a: 185). Yani Russell bu öğrencilere belli konular hakkında araştırma yapmaları için ödevler verilmesinin ve yaptıkları araştırmaların sonuçlarını sınıfın karşısında sunmalarının onların hem kendi otokontrollerini sağlamaları hem de akademik gelişimleri için uygun bir yol ve yöntem olduğunu düşünmektedir.

Russell düzenli çalışmaya ek olarak öğrencilerin, günün siyasal, toplumsal ve hatta dinsel sorunlarıyla da ilgilenmesi için teşvik edilmeleri gerektiğini dile getirir. Sadece tek bir görüşe değil, farklı görüşlere de yer verilmelidir. Öğretmenin kesin bir görüşü olsa dahi taraf tutmamalıdır. Tüm öğrenciler bir tarafı tutsalar da öğretmen diğer tarafı tutmalı ve bunun tartışma amaçlı olduğunu söylemelidir. Öğretmenin burada rolü, bilgiye dair olan yanlışlıkları düzeltmek olmalıdır. Öğrenci bu ortamda gerçeği araştırma ve bulma çabası içerisine sokulmalıdır (Russell, 2018a: 185). Ona göre bu tür tartışmalarla kazandırılmaya çalışılan şey, sadece yerleşik düşünceyi savunmak ya da eleştirmek üzerine kurulu güzel ve etkili söz söyleme becerisi olmamalıdır. Amaç yerleşik olsun olmasın bir düşüncenin veya fikrin temellendirilmesinde kullanılabilecek argüman ve gerekçelere ulaşmak ve onları uygun bir dille ifade etmek olmalıdır (Russell, 2018a: 185).

Russell öğrenciye doğru düşünme yönteminin kazandırılması gerektiğini söyler. Bu konudaki düşüncesini de şöyle ifade eder: “...ben büyük çocuklar arasında akıllıca tartışma alışkanlığını teşvik eder, önemli gerçekler saydığım şeyler hakkında sorular sorsalar bile önlerine engeller koymazdım; amacım onları herkesin düşündüğü gibi değil, herkesten ayrı düşünmeye yöneltmek olurdu” (Russell, 2018a: 188). Russell burada düşünce ve ifade özgürlüğüne vurgu yapmaktadır. Çeşitli özgürlükler arasında gerek öğretmenler gerek öğrenciler açısından en önemli olanı düşünce ve düşündüğünü ifade etme özgürlüğüdür. Russell’a göre hiçbir öğrenciye hiçbir şey dogmatik olarak dayatılmamalı, hiçbir şey apriorik bir doğru olarak sunulmamalıdır. Ona, her şeyden kuşku duyması, her önerme ve iddiayı eleştiri süzgecinden geçirmesi gerektiği öğretilmelidir. Yani hiçbir düşüncenin kategorik olarak doğru olmadığı gibi kategorik olarak da yanlış olmadığı, hepsinin bilimsel bir soruşturmanın konusu yapılabileceği ve yapılması gerektiği fikri aşılmalıdır. (Russell, 2018b: 192). Bilimsel ruh her şeyden önce gerçeği bulma isteğidir. Gerçeği arayıp bulma isteği ne kadar tutkuluysa bilimsel ruh o derece gelişmiş demektir (Russell, 2018a: 189). Bu gerçekliğe epistemik doğrular kadar, etik değerler de

dahildir. Bu konudaki düşüncesini, kendi okulundaki uygulamasına referansla şöyle ifade eder: “Benim okulumda bilgiye karşı, hiçbir biçimde bir engel bulunmayacaktır. Ben erdemi, yalan ve aldatmayla değil, hırsları ve içgüdüleri doğru eğitimle kazandırmak isterim. Benim istediğim erdemde, korkusuz ve sınırsız bilgi aramak çok önemli bir ögedir. Bu olmazsa geri kalanın çok az değeri vardır” (Russell, 2018a: 188-189). Aşağıdaki alıntı, bizim burada değindiğimiz Russell’ın bilimsel ruhla ilgili düşüncelerinin en özlü ifadesi gibidir (Russell, 2018b: 193)

Daha önce kanıtların göstereceği şeyi zaten bildiğimizi saymamalıyız. Nesnel gerçeği ulaşılmaz ve bütün kanıtların sonuca götürmeyeceğini savunan uyuşuk kuşkuculukla yetinemeyiz. Kabul etmeliyiz ki en esaslı inançlarımız bile büyük olasılıkla bazı düzeltmelere muhtaçtırlar ama gerçek, insanoğlunun erişebildiği oranda, bir derece sorunludur. Bugün kuşkusuz ki fizikte inandığımız şeyler Galileo zamanından öncekinden daha az yanlıştır. Çocuk psikolojisi hakkında inançlarımız gerçeğe Dr. Arnold’inkilerden daha yakındır. Her iki durumda da ilerleme peşin kararlar ve hırslar yerine gözlemi söylemekle mümkün olmuştur. (Russell, 2018a: 189)

Russell bunlara istinaden bütün okul yılları boyunca öğrencide zihinsel bir macera ruhunun geliştirilmesi gerektiğini söyler. Çünkü ona göre önemli olan, “serüven ve özgürlük ruhudur, bir keşif yolculuğuna çıkma duygusudur” (Russell, 2018a: 226). Verilen ödevleri yaptıktan sonra, öğrencinin, kendi başına heyecanlı şeyler keşfetmesine olanak tanınmalıdır. Bunun için de öğrenciye ağır ödevler verilmemelidir. Öğrenciler ne zaman övülmeye layık olursa o zaman övülmeli, hataları onlara gösterilmeli ama aşağılanmamalıdır. Hiçbir zaman öğrenci cehaletinden ya da aptallığından dolayı utanç duymaya davet edilmemelidir. Ona göre eğitimde en büyük teşvik, öğrenciye başarının mümkün olduğunu, başarılı olabileceğini hissettirmektir (Russell, 2018a: 189-190).

Russell’ın ortaöğretimde değindiği son konu ise bilginin dünyayı nasıl değiştirebildiği meselesidir. Ona göre, dünyamızı kuran şey, ona ilişkin bilgimizdir. Yani dünya hakkında ne kadar doğru ve yeterli bilgiye sahip olur ve bu bilgiyi hayatla ilişkilendirirsek dünya üzerinde o ölçüde mutlu ve huzurlu bir yaşam olanağına kavuşuruz. Haliyle bu durumda yapılması gereken şey, öğrencinin, öğrendiği bilgileri yaşamın pratik gerçekliği ile ilişkilendirmesinde ona yardımcı olmaktır. Öğrenci öğrendiklerinin karşılığını günlük hayatında görürse bilgiyi daha çok sevecektir. Dolayısıyla, bilgi, eğitime pratik değeri ve işlevi itibarıyla de konu edinilmelidir. Çünkü bizi,

doğa güçlerinin ve yıkıcı tutkuların egemenliğinden kurtaran şey bilgidir. Bilgi olmadan umutlarımızın dünyası kurulamaz. Korkusuz bir özgürlük içinde eğitilmiş bir kuşak, bilinçaltında pusu kurmuş asılsız korkularla savaşmak zorunda kalan bizler için mümkün olandan daha büyük ve daha atılgan umutlara sahip olacaktır. Yeni dünyayı önce umutlarında sonra gerçekte tüm görkemi ile görmesi gerekenler bizler değil bizim yaratacağımız özgür insanlar olmalıdır (Russell, 1999: 225).

Sonuç olarak ortaöğretim programının içeriği değilse de amaçları, temel eğitimin bir devamı niteliğinde olduğu için, öğrencinin ilgi ve yeteneklerine göre belirlenmelidir. Yani öğrenciler ilgi, istek ve ihtiyaçlarına göre yönlendirilmelidir. Seçmiş olduğu konu ya da alanlarda onlara, uzmanlaşmanın kapıları açık tutulmalıdır. Bunu yaparken de mümkün olduğunca öğrenci merkezli bir yöntem geliştirilmelidir. Ne var ki, bu, eğitimin içerik ve süreçlerinin öğrenciye terk edilmesi şeklinde anlaşılmamalıdır. Evet, eğitim öğrenci merkezli olmalı ama öğretmenin de kılavuzluk görevi geri plana itilmemelidir. Ayrıca, ortaöğretimde, ilköğretimde olduğu gibi, öğrencilere hazır bilgiler verilmemeli, eğitimde içerikten çok yöneme odaklanılmalı ve öğrencilere doğru bilgiye nasıl ulaşacaklarına ilişkin bir yöntem kazandırılmalıdır. Bu yöntemin özünü ise, her türlü önsel kabulden, ideolojik ve dinsel teslimiyetlerden arınmış, saf ve bağımsız araştırma ruhu oluşturmalıdır. Çünkü insanlık ancak bu sayede yani özgür bir araştırmayla ve bilimsel bir ruhla gerçekliğin bilgisine erişebilir, kendi yaşam dünyasını kurabilir.

2.5. Yükseköğretim

Russell eğitime ilişkin çalışmalarında “yükseköğretim” sözcüğünü kullanmamaktadır. Onun yerine “üniversite” sözcüğünü kullanmayı tercih etmekte ve ilgili eserlerinde üniversite öğretiminin içeriğine ve amaçlarına ilişkin detaylı saptamalarda bulunmaktadır. Ona göre öncelikli olarak, yükseköğretim herkes için mümkün olmayan, mümkün olsa da gerekli olmayan bir öğretimdir. Çünkü, herkes bilişsel donanımı ve yetileri itibarıyla farklıdır ve bazı kimseler yükseköğretim almak için gerekli yeterliliğe sahip olamayabilir. Ayrıca nüfusun büyük bir çoğunluğu yükseköğretim almadan da topluma faydalı olacak birtakım işler yapabilir. O bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “Sanırım ideal bir toplumda bile üniversiteye gitmeyen çok insan bulunurdu. Bugün yirmi bir yirmi iki yaşa dek uzatılmış bir okul eğitiminden bütün nüfus içinde ancak bir azınlığın yarar sağlayabileceğine inanıyorum” (Russell, 2018a: 196). Ona göre, “iyi eğitim görmüş 18 yaşında bir genç kız veya erkek yararlı bir iş yapabilir” (Russell, 2018a: 197).

Bunları, yükseköğretim adıyla, ileride kendilerine de topluma da doğrudan faydası olmayacak bir eğitime üç, dört yıl daha tabi tutmak, Russell’a göre, hem onlara hem de topluma zarar vermek demektir.

Russell için herkesin üniversiteye gitmesi mümkün ve de gerekli olmadığına göre, buradaki temel sorun kimlerin üniversiteye gideceği ve bunun ölçütünün ne olacağıdır. Aslında bu soruya verdiği yanıt, Russell’ın kendi çağında yapılan uygulamaya da bir eleştiri niteliğindedir. Çünkü, onun yaşadığı yirminci yüzyılın ilk yarısında İngiltere’de üniversiteye genellikle soylu ailelerin çocukları belli bir ücret karşılığında gidebiliyordu. Russell buna karşı çıkar ve “seçme ilkesi mali değil eğitimsel olmalı” (Russell, 2018a: 197) dır, yani parası olanlar değil, belli bir bilişsel yeterliliğe ve akademik yetkinliğe sahip olanlar üniversiteye gitmelidirler diyerek buradaki ölçütün ekonomik olanaklar üzerinden değil de bilişsel yeterlilikler ve akademik yetkinlikler üzerinden belirlenmesi gerektiğini söyler.

Russell üniversitelerin toplum yaşamındaki amaçlarına değinmeden önce İngiliz üniversitelerinin tarihsel sürecini ele alır. Onun ifade ettiğine göre, başlangıçta rahipleri yetiştiren kolejler vardı ve bilim ortaçağda sadece buralarla sınırlıydı. Rönesans’la birlikte belli bir toplumsal sınıfın eğitim görmesi fikri önem kazanmış ve daha sonraları on yedi, on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllarda bu eğitim kurumlarında belli bir ekonomik sınıftan gelen ailelerin çocuklarına eğitim verilir hale gelinmiştir. Buradaki eğitim de toplumda belli bir ihtiyaca karşılık gelen, belirli bir mesleğe ya da uzmanlaşmaya dönük, deyim yerindeyse teknik bir eğitim değil, daha çok -onun söyleyişiyle- “kibar erkeğin eğitimi” (the education of a gentleman) şeklini almıştır. Hatta ona göre, yaşadığı dönemde Oxford’da eğitim halen aynı mantık ve amaçla verilmektedir (Russell, 2018a: 198). Oxford’da durum böyle olmakla birlikte, yine de modern dünyada eğitimin, özellikle de üniversite eğitiminin odağında pratik amaçlar vardır Russell’a göre. Ve böyle de olmalıdır. Çünkü dünyayı değiştirecek ve dönüştürecek olan teknik eğitimidir. Ayrıca bu kaçınılmaz bir durumdur. Sanayi ilerlediği, teknoloji geliştiği sürece dünya daha kompleks bir yer halini alacak ve bu durumda da uzmanlara daha fazla ihtiyaç duyulacaktır. Bu uzman ihtiyacını da üniversiteler karşılayacaktır. Ne var ki bu durum ilk elden görüldüğü gibi iyi bir şey de değildir. Çünkü bilginin pratik bir değeri olduğu gibi, teorik bir değeri de vardır. Bu değer de yadsınmamalıdır. “Sanat için sanat” anlayışında olduğu gibi, bilgi biraz da bilgi içindir. Bilgi biraz da insanın entelektüel merakının bir

ürünüdür ve öyle de olmalıdır. Russell bu duruma “ben, çıkar gütmeyen bilgiyi çok önemli bir şey olarak görüyorum ve akademik yaşamda yerinin küçüldüğünü değil büyüdüğünü görmek istiyorum” (Russell, 1999: 215) diyerek işaret eder. Bunun için de ona göre yapılması gereken şey, saf bilimi, arı bilgiyi, sadece boş zamanı olan az sayıda insanın incemiş zevkleri ile değil, tüm toplumun yaşamı ile bağlantılı hale getirmektir.

Ayrıca bilimin ve üniversite eğitiminin bu şekilde salt pratik amaç ve saiklerle icra edilmesinin arka planında yatan neden, ona göre, eğitim kurumlarımızın zenginlerin yardım ve himayesine muhtaç hale getirilmiş olmasıdır. Parayı veren onlar olduğu için, hizmet de onların istediği şekilde gerçekleşmektedir. Bu nedenle yapılması gereken şey, üniversiteleri doğrudan devlete bağlamak ve onları zenginlerin yardımlarına muhtaç olmaktan çıkarmaktır. Russell’ın deyişiyle, “bilginlerimiz kendilerini zenginlere sığıntı olma eğiliminden kurtarabildikleri ölçüde sorunun çözümü kolaylaşacaktır” (Russell, 1999: 216). Hatta Russell, eğitimin şahsi yardım ve desteklerden kurtarılmasını ve onun doğrudan devletin himayesine verilmesini söylemekle yetinmez; bir adım daha ileriye giderek bilimsel bilgi ve bilimsel uygarlığın insanlığın ortak malı olması nedeniyle, eğitimin uluslararası bir dayanışma ile desteklenmesi gerektiğini de söyler. Bu konudaki düşüncesini şu cümlelerle ifade eder: “Bilimsel uygarlığımızın yaşayabilmesi için, bugün Devlet eğitiminin sağlamaya çalıştığı Devlet içindeki birlikten başka, uluslararası dayanışma ve tüm insan türünü işbirliği yapan bir bütün olarak görme duygusu gittikçe daha gerekli olmaktadır” (Russell, 2017a: 18).

Sonuç itibarıyla, Russell üniversitelerin iki amacı gerçekleştirmek için var olduklarını kabul eder. Kendi ifadeleri ile “birincisi, erkek ve kadınları belli meslekler için eğitmek; ikincisi kısa vadeli yarar gözetmeksizin bilim ve araştırmayı sürdürmek”tir (Russell, 2018a: 200). Ancak bu mesleklerde uzmanlaşacak adaylar nasıl tespit edilecektir? Bu tespit sürecinde nasıl bir yol ve yöntem izlenecektir?

Russell yukarıdaki sorulara yanıt verirken aslında biraz da içinde yaşadığı çağın eleştirel bir analizini de yapmaktadır. Çünkü ona göre, içinde yaşadığı toplum örneğin yönetim ve siyaset söz konusu olduğunda kalıtım ve kalıtsal özellikleri terk etmiştir. Ama, hukuk, tıp ve tarım gibi bazı alanların eğitim ve uygulamalarında maalesef halen ailevi miras ve kalıtsal özellikler geçerli ölçütler olarak görülmekte ve uygulanmaktadır. “Örneğin,” der, “bugün anne babasının belli bir

miktar parası olmayan bir kimsenin hukuk ya da tıp gibi bir mesleğe girmesi çok zordur çünkü eğitim pahalıdır ve hemen kazanca geçilemez. Sonuç olarak seçme ilkesi işe uygunluğa dayanmamakta, toplumsal ve kalıtsal olmaktadır” (Russell 1999: 216). Bu da acınacak bir yetenek kaybına yol açmaktadır. Çünkü her ne kadar ailesinin ekonomik olanakları bu eğitim için yeterli olan çocukların arasından bir seçim yapılsa da geride, seçime dahil bile olamayan bir çok genç kalmaktadır. Mesela, tıp eğitimi ile ilgili konuşurken bu konudaki düşüncelerinin daha özlü bir ifadesi ile karşılaşırız:

Hastaların iyi tedavi edilmesini isteyen bir toplum tıp eğitimi için bu işe en çok yeteneği olanları ve en hevesli olanları seçerdi. Bugün bu ilke kısmen uygulanıyor çünkü tıp eğitimi yapacak kadar paraları olanlar arasında seçim yapılıyor. Oysa en iyi doktor olacıklardan pek çoğu büyük olasılıkla bu eğitimi alamayacak kadar yoksundur. Böylece birçok yetenek heder oluyor. (Russell, 2018a: 200)

Russell diğer bir örneği ise tarım üzerinden verir. “Çiftçiler asıl olarak veraset yoluyla seçiliyorlar, kural olarak çiftçi çocuklarıdır. Diğerleri ise çiftlik satın almış kimselerdir. Bu onların sermaye sahibi olduklarını gösterir ama mutlaka tarım bilgileri olduğunu göstermez” (Russell, 2018a: 200). Russell tarımsal üretimde bilinçli bir tarım uygulaması yapabilmek için eğitim almış kişilerin olması gerektiğine değinir. “Oldukça büyük arazide tarım yapılmasına izin verilen her kişinin bir bilimsel tarım diploması almasında tıpkı otomobil süren bir kişinin sürücü belgesi olmasında ısrar ettiğimiz gibi ısrar etmeliyiz” (Russell, 2018a: 200-201). Böylece tarım işi uzmanlarına bırakılmış olur. Bu noktada Russell birbiriyle bağlantılı iki kuralı yerine getirmemiz gerektiğini söyler. “Birincisi, hiç kimsenin gerekli beceriyi elde etmeden önce önemli bir işi üzerine almasına izin verilmemeli; ikincisi, bu beceri ailesinin servetini hiç dikkate almayarak onu edinmek isteyenlerin en yeteneklisine öğretilmeli” (Russell, 2018a: 201). Bu iki kural yerine getirildiği takdirde başarının artacağı kesindir.

Russell, üniversite eğitimi alabilmenin şartlarını şöyle sıralar: “Üniversite eğitimi özel yetenek için bir ayrıcalık sayılmalı, yeteneği olup da parası olmayanlar devlet hesabından yetiştirilmelidirler. Hiç kimse yetenek testlerinde başarılı olmadan kabul edilmemeli ve zamanını yararlı olarak kullandığı konusunda üniversite yöneticilerini tatmin etmezse hiç kimsenin orada kalmasına izin verilmemelidir” (Russell, 2018a: 201). Herkese üniversite eğitimi sağlamak ekonomik açıdan

imkânsız gözükmektedir. Bunun için bir seçme yöntemi uygulanmalıdır. Bu yöntem ise daha çok zihinsel yeterliliğe dayanmalıdır (Russell, 2017a: 145).

Üniversitede ders işleyişine değinirken Russell şunları söyler: Öğretim üyeleri okunması gereken kitapların listelerini vermelidir. Bunun yanı sıra diğer kitaplar hakkında da kısaca bilgi vermelidir. Kitaptaki önemli noktalar yazılı sınav olarak sorulmalıdır. Öğretim görevlisi bunları teker teker incelemeli ve öğrencilerle çalışmaları hakkında konuşmalıdır. Russell'ın bütün bu saydıkları eski üniversitelerde yapılanlardan pek de farklı değildir. Ancak öğrenci kendisi için öğretim üyelerinin verdiği sorulardan farklı ve daha zor sorulardan oluşan bir liste isterse bu konuda özgür olmalıdır. Öğrencinin çalışkanlığı verdiği cevaplardan anlaşılabilir (Russell, 2018a: 202). Ayrıca Russell öğretim üyeleri hakkında da şunları söyler: Her öğretim üyesi belli bir alandaki bir araştırma ile uğraşmalı ve diğer ülkelerde bu konuyla ilgili yapılan araştırmaları bilecek kadar boş vakte sahip olmalıdır. Araştırdığı konudan zevk almalı ve bildiği şeyler, hemen hemen gençliğinde ne öğrenmişse onunla sınırlı kalmamalıdır. Bu noktada o, daha çok Amerika üniversitelerinde yaygın olarak kullanılan bir öneride de bulunur. Her öğretim üyesi yedi yılda bir izinli sayılmalı, bu süreyi ya yabancı üniversitelerde geçirmeli ya da yabancı ülkelerde yapılanlar konusunda bilgi edinmek için harcamalıdır (Russell, 2018a: 202).

Russell'a göre, üniversitelerin en önemli amaçlarından birisi, gördüğümüz gibi, araştırma yapmaktır. Ne var ki ona göre, üniversitelerde öğretim faaliyetini önceleyenlerle bilimsel araştırma faaliyetini önceleyenler arasında bir mücadele mevcuttur. Bu mücadele, ona göre, bir yandan öğretimi yanlış anlamaktan, yani öğretime bilişsel değil de ahlaksal bir işlev yüklemekten; diğer yandan gerekli ve yeterli donanımına sahip olmayan öğrencilerin üniversitedeki mevcudiyetinden kaynaklanmaktadır. (Russell, 2018a: 203). Onun ifadeleriyle,

Eski okul düşüncesi bir dereceye kadar üniversitelerde hala yaşamaktadır. Öğrenci üzerinde iyi bir ahlaki etki bırakmak isteği, eskimiş, değersiz, çoğunun yanlış olduğu ama ahlakça yükseltici varsayılan bilgileri kafalara yerleştirmek isteği vardır. Öğrencilere çalışmanın gereği hakkında öğütler verilmeli ama tembellikten olsun, yeteneksizlikten olsun, zamanlarını harcadıkları görünenlerin üniversitede kalmalarına izin verilmemelidir. Yararlı olarak istenebilecek tek ahlak, çalışma ahlakıdır, öncesi daha erken yıllara aittir. Ve çalışma ahlakı, ona sahip olmayanları uzaklaştırarak ısrarla istenmelidir. (Russell, 2018a: 203)

Bunun için üniversitelerde bir öğretim elemanına gereğinden fazla ders yükü bindirilmekte ve ondan öncelikle ders vermesi istenmektedir. Oysaki öğretim elemanının birincil görevi bilimsel araştırma yapmak olmalıdır. Çünkü üniversiteler birer eğitim kurumu olmalarının yanında, ondan daha öncelikli olarak araştırma merkezleridir ve öyle de olmalıdır. Dünyayı değiştirecek, dönüştürecek ve hayatı daha yaşanılır kılacak olan bilgidir.

Russell üniversitelerin insan yaşamına olan etkisinde araştırmayı en az eğitim kadar önemli görmektedir. Yeni bilgi her zaman önemlidir ve yeni bilgi olmadan dünya yerinde saymaya mahkûmdur. Hatta bu yeni bilginin her zaman pratik bir anlamının ve işlevinin olması da gerekmez. Çünkü bütün büyük ilerlemeler ilk olarak kuramsaldır ancak daha sonradan uygulamaya uygun oldukları anlaşılmıştır. Herhangi bir parlak kuramın hiçbir zamana bir uygulama alanı bulunmaması, hiç pratik yararı olmasa bile, o kendi başına değerlidir. Çünkü, üzerinde yaşadığımız dünyayı ve bu dünyada sürdürdüğümüz hayatı anlamak ve anlamlandırmak bizim nihâi amaçlarımızdan birisidir (Russell, 2018a: 203-204). Russell, bir ozanın, ressamın, bestecinin ya da matematikçinin, yaptığı işin uygulama dünyasındaki uzak bir etkisi üzerine kafa yormasını istemez. Onun bir dünya görüşü arayışı içinde olması, yaptığı işi büyük bir aşkla sevmesi ve bu dünyanın sevinçlerinin soluk kaldığı büyük bir şeyi yakalamaya çalışması daha iyidir. Bütün büyük sanat ve bilim dalları, ona göre, başlangıçta bir hayal olan ama insanı güvenli ve kolay olandan çekip görkemli bir işkenceye çağıran bir güzelliğe cisim verme tutkusundan doğmuştur. İçlerinde bu tutku olan insanlar yararcı bir felsefenin zincirleri ile kösteklenmemelidir çünkü insanı yücelten her şeyi onlardaki bu aşka borçluyuz (Russell, 2018a: 204).

Russell, tüm bu eğitimle ilgili düşüncelerinden herkesin yararlanabileceğini fakat hiç kimsenin bu düşünceleri benimsemek zorunda olmadığını da ifade eder. Onun amacı eğitimle ilgili söylemiş olduğu kendi düşüncelerinin tartışılması ve bu düşüncelerin aydınlığa kavuşturulmasıdır. Eğitime ilişkin savunduğu bu amaçların gerçekleşmesi halinde gelecekte bizi çok daha iyi bir dünyanın beklediğini ileri sürer. Ancak Russell tüm bu eğitim sürecinin sevgisiz olamayacağını da söyler. Onun için sevgiye dayanan bilgi önemlidir. Eğitiminin muhtaç olduğu ve öğrencinin elde etmesi gereken şey de bu sevgidir.

3. EĞİTİM VE DÜNYA BARIŞI

Savaş, insâni değilse de kabul etmemiz gerekir ki insana özgü bir etkinliktir. Savaşı, karşı tarafı öldürmek ya da etkisiz hale getirmek için girişilen planlı, programlı ve silahlı bir etkinlik olarak tanımladığımızda, böylesi bir etkinliğin insana özgü olduğunu rahatlıkla kabul edebiliriz. Savaş, ulusların tarihinde öylesine belirgin bir etkinliktir ki insanlığın tarihini biraz da savaşların tarihi olarak tanımlarsak sanırız yanlışmış olmayız. İnsanlığın bilinen tarihine baktığımızda, kimi kaynaklara göre, geride bıraktığımız son 5.600 yıllık zaman diliminde 14.600’den fazla savaş yaşanmış, yani her yıla yaklaşık 2.6 oranında savaş düşmüştür. Dahası, sözü edilen bu zaman diliminde doğan, yaşayan ve ölen 185 insan neslinden sadece 10 tanesine barışı bozulmadan yaşamak nasip olmuştur (Archer, Gardner, 1996: 274). Bu tespitten hareketle, Marx’ın şiddeti “tarihin ebesi” olarak tanımlamasına benzer bir şekilde, insanlığın tarihini, “savaşların tarihi” olarak tanımlamamız mümkündür.

Bilimin, teknolojinin ve sanayinin gelişmesine paralel olarak, silahların etkisi ve gücü de artmakta ve dolayısıyla, savaşların neden olduğu yıkımlar daha travmatik bir hal almaktadır. Bunu, geride bıraktığımız yüzyılın iki büyük dünya savaşına sahne olmasından ve bu savaşların insanlığa getirdiği felaketlerden anlayabiliriz. Bir 20. yüzyıl düşünürü olarak Russell’in üzerinde en fazla durduğu konulardan birisi de “savaş karşıtlığı” ve “barış taraftarlığı”dır. O, sadece kitapları ve yazıları arasındaki birkaç satırla değil, başlı başına yazdığı kitaplar, verdiği konferanslar ve aktif olarak katıldığı savaş karşıtı kampanyalarla barış adına en fazla mücadele veren düşünürlerden birisidir. Onun savaş karşıtlığının bir teorik bir de pratik boyutu vardır. Teorik boyutu ile o, savaşları kategorik olarak reddetmiş, barışı felsefi ve ahlaki gerekçelerle temellendirme yoluna gitmiştir. Pratik boyutu ile de özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında, savaş karşıtı etkinlikler düzenlemiş, bir dünya savaşının insanlık için ne türden felaketlere neden olacağını hem gücü ve yetkiyi elinde bulunduran yönetici sınıfa hem de geniş halk kitlelerine anlatmaya çalışmıştır. O, özellikle modern ve nükleer savaşlara karşıdır. Belki de 6 Ağustos 1945’de Hiroşima’ya atılan atom bombası nedeniyle, içinde yaşadığımız çağı, “atom çağı” olarak isimlendirir ve bu çağın, insan soyunun sonunu getirecek bir çağ olduğunu söyler (Russell, 1998: 16). Ona göre, insanlığın teknolojik açıdan geldiği nokta öylesine korku vericidir ki bu durumu o, biraz da ironik bir dille şöyle ifade eder: “İlk hidrojen bombası savaşında dünyanın kuzey yarısındaki insanların tümü

yok olur, güney yarısındakilerin de hemen hemen hepsi ölür” (Russell, 1982: 100). Yani ona göre, ya savaşlar ortadan kalkacak ya da insanlık. Savaş karşıtı düşünceleri nedeniyle, üniversitedeki görevinden alındığında ve yedi gün hapse çarptırıldığında, hiç yılmamış ve hücrede vaktini Doğu ve Batı liderlerine savaş karşıtı yazılar yazmakla geçirmiştir (Gottschalk, 1984: 108).

Russell’ın, savaş karşıtı tutumu nedeniyle askere gitmeyi reddeden Albert Einstein ve daha başka dokuz bilim adamıyla birlikte 9 Temmuz 1955’te imzalayarak yayımladıkları manifesto onların hem savaş karşısındaki tutum ve tavırlarını hem de çağımızda yaşanması muhtemel bir savaşın neden olacağı felaketlerin ölçeğini bize gösterir niteliktedir. “Biz burada bugün; o veya bu ulusun, kıtanın veya inancın üyeleri olarak değil, birer insan olarak, varlığının devamı şüpheye düşen İnsan türünün üyeleri olarak konuşuyoruz” diye başlayan manifestoyu özetleyerek de olsa almakta yarar görüyoruz.

Yeni bir şekilde düşünmeyi öğrenmemiz lazım. Kendimize, hangi grubu tercih edersek edelim askeri zaferi sağlayacak hangi adımların atılması gerektiğini değil, tarafların tümü için yıkıcı olabilecek bir askeri mücadeleyi önlemek için hangi adımların atılması gerektiğini sormayı öğrenmek zorundayız...

Böyle öldürücü radyoaktif parçacıkların ne kadar geniş bir alana yayılacağını kimse bilmiyor ancak saygın yetkililerin tümü Hidrojen bombalarının kullanılacağı bir savaşın insanlığın sonunu getirebileceği konusunda hemfikirler. Birçok Hidrojen bombasının kullanılmasının, küçük bir azınlık için mutlak ve ani bir ölüm, çoğunluk içinse hastalıklar ve çürümeyle gelen yavaş bir azap olacağından korkuluyor.

O halde, işte size sunduğumuz kaskatı, ürkütücü ve kaçınılmaz soru: *İnsan ırkına son mu verelim yoksa insanlık savaştan mı vazgeçsin...*

Çoğumuz duygularında tarafsız değildir; ancak insan olarak unutmamalıyız ki Doğu ile Batı arasındaki sorunlar; Komünistlere veya Komünizm karşıtlarına, Asyalılara veya Avrupalılara veya Amerikalılara, Beyazlara veya Siyahlara; herhangi birisine makul bir tatminkarlık sağlayacak şekilde çözülecekse, bu sorunlar savaşla çözülmemelidir. Bunun hem Doğu’da hem de Batı’da anlaşılmasını umut ediyoruz.

Önümüzde; seçmemiz durumunda mutluluk, bilim ve ilimde sürekli gelişim yatıyor. Kavgalarımızı unutmadığımız için bunun yerine ölümü mü seçeceğiz? Biz birer insan olarak insanlığa sesleniyoruz: *İnsanlığınızı hatırlayın ve gerisini unutun. Bunu yapabilirseniz önümüzde yeni cennete uzanan bir yol açılacak; yapamazsanız önümüzde evrenin ölümü riski duracak...*

Kongreyi ve aracılığıyla dünyadaki bilim adamlarını ve kamuoyunu aşağıdaki kararın altına imza atmaya çağırıyoruz: ‘Gelecekte yapılacak herhangi bir savaşta nükleer silahların kesinlikle kullanılması ve söz konusu silahların

insanlığın devamını tehdit ettiği gerçeği karşısında, dünya hükümetlerinden, amaçlarını bir dünya savaşıyla gerçekleştiremeyeceklerini anlamalarını ve kabul etmelerini ve sonuç olarak *tüm ihtilafların çözümü için barışçıl yöntemler bulmalarını* ısrarla talep ediyoruz.’⁶

Yaşamını dünya barışına adanmış biri olarak Russell, her daim barışı korumak adına mücadelelerde bulunmuştur. Hatta barışa yönelik çalışmalarını daha sistemli hale getirmek amacıyla 1963’te Bertrand Russell Barış Vakfı’nın ve Atlantis Barış Vakfı’nın kurulmasına önayak olmuştur (Russell, 2019: 722). Russell’in barışseverliğinin en önemli göstergelerinden biri de Vietnam savaşı sırasında (1966) ABD tarafından işlenen savaş suçlarını araştırmak ve dünyaya duyurmak amacıyla kurulan “*Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi*”dir (Russell, 2019: 708-709). Bu mahkemenin kuruluşunda Russell’in katkıları öylesine büyük olmuştur ki bundan dolayı söz konusu mahkeme genellikle Russell Mahkemesi olarak bilinir.

Uzun bir yaşam süren Russell, hayatı boyunca her daim barışı korumak için mücadelede bulunmuştur. Russell’in bu mücadelesini Chomsky şöyle ifade eder: “Russell, bu yarım yüzyılda sadece düşünce ve araştırma alanında büyük başarılar göstermekle kalmadı; dünyayı daha mutlu ve bu ölçüde zalim olmayan bir yer haline getirmek için bitmek tükenmek bilmeyen, boyun eğmez bir çabanın da içerisinde oldu.” (Chomsky, 2013:10). Ele alacağımız bu bölümde Russell’in dünya barışını sağlamak adına nasıl bir yol izlediğine ve bu yolda eğitimin ne kadar da önemli bir yere sahip olduğuna bakacağız.

3.1. Dünya Barışı

Daha önce de değindiğimiz gibi, Russell uzunca süren yaşamında bir yandan I. ve II. Dünya Savaşlarına diğer yandan irili ufaklı birçok çatışmaya tanıklık etmiştir. Tanığı olduğu bütün savaş ve çatışmalar onu insanlığın geleceği konusunda düşünmeye itmiştir. Özellikle, II. Dünya Savaşı’nda atom bombasının kullanılması ve yeni bir savaşta nükleer silahların kullanılabileceği endişesi, onun savaş karşısındaki endişelerini tetikler niteliktedir. Bu endişelerini kendisinden alıntıladığımız aşağıdaki satırlarda açıkça görmek olasıdır:

1940’lar ve 1950’nin ilk yılları boyunca zihnim nükleer sorunla ilgili endişe nedeniyle karışık bir durumdaydı. Nükleer bir savaşın uygarlığa son vereceği benim için açıktı. Ayrıca, Doğu ve Batı’da bir politikalar değişimi

⁶ Bertrand Russell ve Albert Einstein, “The Russell-Einstein Manifesto”, <http://www.pugwash.org/about/manifesto.htm> (18.06.2021) [Vurgular bize ait. S.B.]

gerçekleşmedikçe er ya da geç bir nükleer savaşın çıkmasının kesin olduğu açıktı... 1945’de Hiroshima ve Nagasaki’nin bombalanması ilk kez bilim adamlarının hatta birkaç politikacının dikkatini nükleer savaş olasılığına çekti... Eğer böyle bir şey gerçekleşirse bunun küresel bir felakete dönüşeceği kesindi. (Russell, 2019: 543)

Görüldüğü gibi, özellikle nükleer silahlar ortadan kalkmadığı sürece insanlığı yok edecek bir savaşın patlak vermesi muhtemeldir. Böylesi bir savaşın önlenmesi, dünya barışı ve insanlığın huzuru için olduğu gibi, bireysel özgürlük için de önemlidir. Çünkü savaş eli kulağında olduğunda ya da fiilen hala devam ettiği süreçte birçok önemli özgürlük de sekteye uğrayacaktır (Russell, 2019: 549). Bu bakımdan savaşların önlenmesi gereklidir. Savaşın tamamen ortadan kaldırılması, şüphesiz çözümü çok zor bir sorundur. Ancak Russell bunu insanlığın çözmesi gereken bir sorun olarak görmektedir. Aksi takdirde insanlık ortadan kalkacaktır (Russell, 1961: 14).

Bunun için de ilkin savaşların nedenleri ve onların önlenme yolları üzerinde durmak gerekir. Çok genel bir saptamayla ifade edecek olursak savaşların birinci nedeni, ona göre, insan doğasına ilişkin yanlış ve yanlış değerlendirilmelerdir. Ona göre, başta Hobbes gibi kimi filozof ve düşünürlerin insan doğasına ilişkin yapmış olduğu kötümser değerlendirme ve analizler gerçeği yansıtmamaktadır. İnsanın doğasının önceden belirlenmiş olduğu fikri yanlıştır. Russell’ın ifadeleriyle söyleyecek olursak; “yaratılış istendiği kadar doğrulanabilir... Evcil bir köpekle yabancı bir kurdu karşılaştırırsanız eğitmeyle neler yapılabileceğini görürsünüz. Evcil köpek tatlı, uysal bir yaratıktır... Oysa kurt bambaşka bir yaratıktır. Aynı şeyi insanlarla da yapabilirsiniz.... İnsan düşüncesinin değiştirilemeyeceği fikri saçmadır bence.” (Russell, 1982: 80-81). İnsan yaratılışı gereği kötücül ve savaşçı bir canlı değildir, onu kötü kılan yanlış inanç ve kanılardır. Bunlar da yanlış eğitimin ürünüdürler. Ona göre, yanlış eğitim sürecinden geçirilen bir kişi, kendini yeterince güçlü hissettiğinde, sevilen kişi olmak yerine korkulan insan olmayı seçmektedir. Başkalarının takdirini kazanma isteği, yalnızca güvenilir bir gücü ele geçirememiş olanlarda görülür (Russell, 2015c: 106). Bunun politik alandaki karşılığı ise gücü elde etme ve onu kontrolsüzce kullanma isteğidir. Evet, savaş bir çatışmadır ve her bir taraf istediği hedefe ulaşmak adına, diğer tarafı mümkün olduğunca öldürmeyi ya da etkisiz bırakmayı amaçlamaktadır ama bunun arkasında yatan neden, genellikle güç ya da servete ulaşma ve onu istediği gibi kullanma arzusudur. Ayrıca başkaları üzerinde otorite kurmak da insana haz verir. Savaşta kazanan taraf bu hazzı, yenilen

tarafa kıyasla daha fazla tadar. Ne var ki savaşlar sadece bu hazzı yaşamak için yapılmaz. Savaşa yol açan şey, Russell’a göre, bizzat savaş faaliyetinin kendisine yönelik dürtüdür (Russell, 2015c: 82).

İnsanın içindeki bu dürtünün kaynağını aslında ilk bölümde ele almış olduğumuz karakter eğitiminde de görmekteyiz. Eğitimin, kişinin karakterinin oluşumunda büyük bir etkisi mevcuttur. İlk bölümde de ele aldığımız gibi çocuklar ne sadece iyidir ne sadece kötü. Doğduklarında sadece birkaç içgüdü ve refleksle doğarlar. Geri kalan her şey alışkanlık yoluyla çevreden edinilir. Çocukların alışkanlıklarının iyi ya da kötü olması onun bakımını ve eğitimi üstlenen kişilere bağlıdır. İlk alışkanlıkları iyiye daha sonraki yaşlarda birçok sıkıntı önlenebilir. İlk yaşlardaki edinilen alışkanlıklar, daha sonraki yaşlarda, aynı kavrayıcı güce sahip olan birer içgüdü halini alır. Bu nedenle Russell, ilk alışkanlıkların üzerinde önemle durulması gerektiğini ifade eder (Russell, 2018a: 62). Sağlam temellere dayalı verilmiş bir karakter eğitiminde bu dürtüyü görmek olası değildir.

Russell, bu psikolojik dürtünün tek neden olmadığını, savaşa neden olan başka bir nedenin de ulusçuluk olduğunu söyler. “Ulusçuluk çeşitli gruplar arasındaki rekabetten ya da başka bir deyişle, sürü içgüdüsünden doğmuş bir tutkudur” (Russell, 1979: 53). O, aynı zamanda “kuşku götürür konularda ateşli inanç sahibi olmanın bir uç örneğidir” (Russell, 2000: 7). Russell ulusçuluğun, kültürel ve siyasal bir kavram olarak ele alır ve onun kültürel çeşitlilik açısından; dilde, edebiyatta, sanatta iyi ve gerekli bir unsur olduğunu söyler. Ama o siyasette kaçınılmaz olarak kötü sonuçlar üretir. Ona göre, ulusçu devlet, yabancıları öldürmek için kurulan bir düzendir. Devlet, eğitim sayesinde gençlere yabancıları öldürmenin iyi bir şey olduğunu empoze eder. İnsanlar okuma yazma öğrenince propagandaya açılmış olur ve propaganda devletin elinde olduğu için devlet şunu öldür dediğinde insanları öldürecek konuma sokar. Bu sayede ulusçuluk her zamankinden daha ateşli bir hal alır. Ulusçuluğu benimseyen her devlet, her zaman bütün işlerinde haklı olduğunu düşünür ve kendisi dışındaki diğer ulus ve toplulukları önemsemez. Ulusçuluk için dünyada tek bir millet vardır ve bütün yüksek değerler ona aittir. Bu nedenle insanların ulus devletlere ayrılma istekleri, sevgi ve nefret duygusuna dayanır. Bu da insanları kendi ulusundan olmayanlara karşı nefrete iter ve savaş duygusunu tetikler. Bu nedenle Russell için “Doğu-Batı gerginliği ve savaş tehlikesi

dışında, milliyetçilik bugün insanların karşısına çıkan en büyük tehlikedir” (Russell, 1982: 89).

Ulusçuluğun üretmiş olduğu kötü sonuçlardan birisi de eğitimin ulusçu bir temelde yapılandırılmasında açığa çıkar. Ona göre ulusçuluk, sahte bir tarih, sahte bir siyaset ve sahte bir ekonomi üretir. Bu durumu da şöyle ifade eder:

Batı dünyasının tamamında, erkek ve kız çocuklarına vatandaşları oldukları devlete duydukları toplumsal sadakatin çok önemli olduğu ve devlete olan görevlerinin de hükümetlerin onları yönlendirdiği şekilde davranmak olduğu öğretilir. Bu öğretiyi sorgulamasınlar diye onlara sahte bir tarih, sahte siyaset ve sahte ekonomi öğretilir. Yabancı devletlerin yanlışlarını öğrenirler, fakat kendi devletlerinin yanlışlarını öğrenmezler. Kendi devletlerinin dahil olduğu tüm savaşların savunma amaçlı olduğunu, öte yandan yabancı devletlerin de her zaman saldırı amaçlı savaştığını sanmaları sağlanır. (Russell, 2017a: 117-118)

Böyle ideolojik bir eğitimle akli başında olan insanların bile gerçekleri doğru bir şekilde görmeleri imkansızlaşır. Dünya üzerinde her çocuk kendi ülkesinin en iyisi olduğu öğrenir. Özellikle de tarih ve edebiyat derslerinde gençlere kendi uluslarının meziyetleri ve başka ulusların kusurları gösterilir. Böylece öğrenciye, kendi ulusunun –deyim yerindeyse- kategorik bir üstünlüğe sahip olması nedeniyle, herhangi bir çatışmada, o çatışma nasıl başlamış olursa olsun, desteği hak eden taraf olduğu inancı aşılanır. Bu inanç o kadar sahici ve derindir ki insanlar, söz konusu bu inanç nedeniyle, savaşın getirmiş olduğu kayıplara, zorluklara ve acılara sabır içinde, hatta seve seve katlanırlar (Russell, 2015c: 63). Burada amaçlanan iyilik, bütün insanlık için değil, ulusun kendisi içindir. Sonuçta, Russell’a göre, “bir ulus kendi vatanseverliğine ne kadar kuvvetle inanırsa, başka ulusların maruz kaldığı yıkıma karşı da o ölçüde fanatik bir kayıtsızlık içinde kalır” (Russell, 2015c: 64). Kabul etmek gerekir ki, bu da bir bütün olarak insanlık için hiç de iyi bir durum değildir.

Yeryüzündeki, ama özellikle de günümüzdeki savaşların nedenlerinden birisi de, Russell’a göre, insanlığın erişmiş olduğu bilimsel ve teknolojik gelişmişlik düzeyidir. Russell, bilimin ve teknolojinin gelişimini genel olarak olumlusa ve bunu insanlık için iyi bir şey olarak görse de söz konusu bu gelişmenin maalesef olumsuz bir takım sonuçları da vardır. Bu olumsuz sonuçlar kendisini en çok da savaş sanayinde ve silah teknolojisinde göstermektedir. Russell’ın insanlığın dikkatini, nükleer silahlara ve dünya savaş(lar)ına çekmesi nedensiz değildir. Ona göre bugün insanlığın önündeki en büyük tehlike, insan soyunun sonunu getirme tehlikesini bünyesinde barındıran nükleer savaşlardır. Ve insanlığın en acil görevi böylesi bir

savaş olasılığını ortadan kaldırmak olmalıdır. Çünkü günümüzde, “savaşların olmasına bir çare bulamazsak,” Russell’a göre, asker sivil ayrımı şöyle dursun, “insan soyunun günlerinin sayılı olduğu”nu söylemek bir kehanet olmayacaktır (Russell, 1982: 105).

Neticede, düşünürümüze göre, gelişen bilim ve teknoloji savaşları daha tehlikeli, daha yıkıcı bir hale getirmiştir. Maalesef büyük devletler de böylesi bir savaşı engellemek yerine onu bir tehdit aracı olarak kullanmaktadır (Russell, 1979: 18). Bu noktada şuna da işaret etmek gerekir ki Russell bilimsel gelişmelerin savaşın zorunlu ya da doğal nedeni olduğunu söylememektedir. O daha çok, bilim ve teknolojinin, kötü niyetli insanların elinde bir savaş aracı olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Russell, bu noktada bize şöyle bir öneride bulunmaktadır: Bilimsel gelişmeleri ve teknolojiyi savaşmak için değil, bilimsel bir toplumun oluşumu ve gelişimi için kullanalım. Yani, bilimi öldürmek için değil, yaşatmak için kullanalım. Kalıcı bir barış istiyorsak bilimsel bir toplumun belirli bir takım koşulları yerine getirmesi gereklidir. Bu koşullar nedir diye soracak olursak;

.... ilki tüm dünyada orduları tekeline almış böylelikle de barışı uygulatabilen tek bir yönetimin olmasıdır. İkincisi refahın, dünyanın bir kısmı, diğer bir kısmına baktığında hiçbir kıskançlık oluşmayacak şekilde genel olarak yaygınlaştırılmasıdır. Üçüncüsü (ikincinin gerçekleşme varsayımına dayanarak) dünyanın nüfusunun sabit ya da aşağı yukarı sabit kalacağı şekilde doğum oranlarının her yerde düşmesidir. Dördüncü koşul ise hem iş hem de oyun alanında bireysel inisiyatifin sağlanması ve gerekli siyasi ve ekonomik çerçevenin korunmasıyla uyumlu gücün büyük oranda yayılmasıdır. (Russell, 2017c: 265).

Görüldüğü gibi Russell, detaylarına indiğimizde farklılaşan gerekçeler ileri sürse de genel itibariyle savaşların nedenini, yanlış inanç ve kanılarda, ulusçu duygu ve söylemlerde ve bilimsel ve teknolojik gelişmelerin kötü yönde kullanımında bulmaktadır. Bu sorunun çözümü ve dünyadaki savaşların son bulması içinse Kant’ın *Ebedî Barışa Doğru* isimli makalesinde ifade ettiği tarzda, “bütün önemli [biyolojik, kimyasal vd.] savaş silahlarını tekeline bulunduracak bir dünya devletinin kurulması”nı önerir (Russell, 1982: 105). Bu devlet Russell’a göre, bir yandan bütün yerel devletlerin özerk yapılarını muhafaza ettiği, diğer yandan ise bütün orduları ve silahları kontrol ve denetiminde tutan federatif ya da konfederatif nitelikteki bir “Dünya Devleti” olmalıdır. Böylesi bir Dünya Devleti ona göre, öncelikle, bütün silahları ve orduları tekeline tutacağı için doğal olarak savaşların sonunu getirecek

ve dünya barışını güvence altına alacaktır. İkinci olarak, küresel refahı, bütün devlet ve toplumlara eşit ve adil olarak dağıtacak, böylece siyasal iktidarı ve ekonomik refahı bölüştürerekler. Üçüncü ve son olarak ise ürettiği hukuk ile, devletler ve toplumlar arasındaki çatışmaları barışçıl yöntemlerle ve uluslararası bir otorite aracılığıyla çözüme kavuşturacaktır. Şimdi, Russell'ın yukarıdaki çerçevede sunmuş olduğu Dünya Devleti tasarımının detaylarına eğilebiliriz.

3.2. Dünya Devleti Görüşü

Dünya Devleti görüşü Russell'ın siyasal öğretisinde merkezi bir öneme sahiptir. Öyle ki onun farklı çalışmalarında, “Dünya Devleti”, “Dünya Hükümeti”, “uluslararası yetki örgütü” ya da kısaca “yetki örgütü” gibi farklı kavramsallaştırmalarla ifade ettiği bütün kurumsal yapılar aynı şeyi, yani yeryüzündeki bütün ulusları şemsiyesi altında toplayan “uluslarüstü kon/federatif bir yapı”yı imlemektedir. Ve bu anlamdaki amacı da güç kullanma yetkisini bünyesinde toplayan uluslararası ve uluslarüstü bir kon/federatif bir yapıdır. Farklı kavramsallaştırmalarla ifade ettiği, bizim kısacası “dünya devleti” olarak isimlendireceğimiz yapı, Russell'ın siyasal sisteminde her ne kadar merkezi bir öneme sahipse de kabul etmek gerekir ki bu yapının onun sisteminde oynadığı rol yine de araçsaldır. Şöyle ki o, dünya devletini, deyim yerindeyse bir “kendinde iyi” olarak ya da ulaşılması gereken bir “nihai erek” olarak almaz. Onun asıl amacı, daha önce de değindiğimiz gibi, yeryüzündeki savaşları sonlandırmak ve küresel ölçekte barışı tesis etmektir. Ona göre bunun en kısa, en doğru ve en uygulanabilir yolu yeryüzündeki devletleri, özerk ve otonom yapılarını muhafaza etmek suretiyle uluslarüstü bir organizasyon altında toplamaktır (Russell, 1961: 55). Yani o, dünya devletinin kurulmasını savaşların önlenmesi amacıyla istemektedir. Ayrıca, şu hususa da işaret etmek gerekir ki onun siyasal öğretisinde ve devlet tasarımında önemli olan hümanizmadır. Bu nedenle Dünya Devleti görüşünü insanlar arasındaki sevgi ve dostluk temeli üzerinde kurar (Doğan, 1989: 106).

Özellikle başta nükleer silahlar olmak üzere bütün önemli savaş araçlarını bünyesinde toplaması suretiyle, dünya devleti karşı konulamaz bir güce erişecektir. Gücü tekelinde toplamak bu devletin en önemli ve ayırt edici özelliğidir. Bu, mevcut bütün devletlerin ortadan kalkması anlamına gelmediği gibi, ulusal devletlerin –ya da daha doğru bir söyleyişle yerel hükümetlerin- tamamen silahsızlanması, silahtan arınması anlamına da gelmeyecektir. Yerel hükümetler, yine de iç güvenliklerini ve

asayışı sağlamak adına minimal düzeyde silaha ve güç kullanma yetkisine sahip olacaklardır. Kabul etmek gerekir ki bu durum da potansiyel olarak bir savaş riski anlamına gelmektedir. Ne var ki bu durumdan korkmamak gerekir Russell’a göre. Çünkü şayet devletler arasında bir çatışma ya da silahlı mücadele olursa söz konusu Dünya Devleti hem sahip olduğu yetki gereğince hem de elindeki büyük güçle çatışmaya müdahale edecek ve problemi büyümeden çözüme kavuşturacaktır. Tarih bize göstermiştir ki bütün büyük savaşlar, aynı devasa yangının küçük bir kıvılcımla başlaması gibi, basit bir anlaşmazlıktan ve küçük bir çatışmadan doğmuştur. Dolayısıyla yerinde ve zamanında müdahale edildiğinde, bu tür çatışmalar büyümeden çözüme kavuşturulabilir.

Bu düşünce teoride tutarlı olabilir, ama pratikte böyle işleyeceğinin bir güvencesi yoktur. Şöyle ki söz konusu dünya devletinin bütün yaptırım gücü ve caydırıcılığı, bu devleti oluşturan ulusal hükümetlerin kendisine vereceği silahtan ve askeri destekten kaynaklanmaktadır. Ama dünya devletinin yaptırım gücünü oluşturan askerler, Dünya Devleti’nin idealleri yerine kendi yerel hükümetlerinin çıkarlarını önceleyebilirler. İşte Russell, söz konusu bu olasılığı bertaraf etmek için, tasarladığı Dünya Devleti için bir Dünya Anayasası önermekte ve bu anayasa aracılığıyla ona bir yasama ve yürütme yetkisi de tanımaktadır (Russell, 1998: 63-64).

Ona göre Dünya Devleti’nin yasama yetkisi bir kurul tarafından icra edilmelidir. Bu kurulun yapısına ve işleyişine bakacak olursak, onun ilkin ortak bir kurul niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda bir “uzlaştırma komitesi” olarak da nitelediği bu kurulun nasıl ve ne şekilde oluşacağı, görev ve yetkisinin nasıl belirleneceği gibi sorunlar, bizim bu çalışmamızın sınırlarını aşmakla birlikte, bu noktada şunu söylemekle yetinelim ki dünya yasama kurulunun başlıca yetkisi, anlaşmaları onaylamakla sınırlı olacaktır. Bu çerçevede, yasama kurulunca onaylanmayan hiçbir anlaşma geçerli sayılmamalıdır. İlaveten koşullar gerektirirse yürürlükte bulunan anlaşmalarda da değişiklik yapma yetkisi dünya yasama kuruluna tanınmalıdır. Yasama kurulu barışı tehlikeye sokacak nitelikteki aşırı ulusçu eğitim sistemlerine de karşı çıkmaya yetkili olmalıdır (Russell, 1998: 64, 65).

Dünya Devleti’nin belli bir yaptırım gücünün olabilmesi için bu yasama organının yanında bir de yürütme organının olması gerektiğini söyler Russell. Aynı yasama gibi, belli bir kurul, komisyon tarafından icra edilen yürütmenin başlıca

görevi, yasaların uygulanması ve silahlı güçlerin sevk ve idaresidir. Silahlı güçlerin Dünya Hükümeti'nin amaçları doğrultusunda sevk ve idaresi; gerekli olduğu durumlarda özellikle herhangi bir ulusal devletin ya da birleşmiş birkaç devletin dünya anayasasını çiğnemesi halinde; olayı kamuoyuna bildirmek, gerekirse böyle aşırılıkları cezalandırmak da yürütme kurulunun görevleri arasında yer almalıdır (Russell, 1998: 65-66; Etgü, 2015: 81-82).

Russell, tasarladığı tarzda bir Dünya Devleti'nin kurulmasının mümkün olduğunu kabul etmekle birlikte, onun önünde bir takım engellerin olduğunu, olabileceğinin de farkındadır. Ama diğer yandan onun kurulmasını kolaylaştıran/gerektire faktörlerin de olduğunu ve bu faktörlerin günden güne daha belirgin ve belirleyici hale geldiğinin de bilincindedir. Dünya Devleti'nin kurulmasının önündeki engelleri o, çok genel hatları ile şöyle sıralar: Ulusçuluk, iki kutuplu dünya sistemi, Dünya Devleti'nin kontrolden çıkabileceği endişesi ve son olarak da toplumu bir arada tutacak dış düşman algısının ortadan kalkması. Ulusçuluk meselesini ve Russell'ın bu meseleye bakışını daha önce ele aldığımız için burada konunun detaylarına eğilme gereği duymamaktayız. Ancak bu noktada şu kadarını ifade edelim ki, ulusalcı söylemler ve milliyetçi duygular, bir ulusun ayakta kalması, birliğini ve dirliğini muhafaza etmesi açısından olumlu bir işlev üstlense de o nihayetinde bir bütün olarak insanlığın geleceği için tehlikeli ve sakıncalı bir düşüncedir. Çünkü üyesi olduğumuz ulusu rasyonel nedenlerle değil de sadece duygusal gerekçelerle sevmek ve sahiplenmek, doğal olarak diğer uluslara karşı bir antipati beslememiz anlamına gelecektir. Bu durum da Dünya Devleti'nin kurulmasının önünde bir engel olarak işlev görecektir (Russell, 1961: 59). Dolayısıyla Dünya Devleti'nin tesisi için yapılması gereken ilk şey, mümkün olduğunca ulusal söylemlerden vazgeçmek ve uluslararası ilişkinin temeline sevgi ve hoşgörüyü yerleştirmektir. Russell bu duruma şöyle işaret eder:

Dünya Devleti'nin kurulmasında başarı kazanılması isteniyorsa, çeşitli tip ulusal devletler arasında şimdikinden daha fazla bir hoşgörüyü ihtiyaç olacaktır. Ulusal özgürlüğün verdiği zevklerin bir kısmından vazgeçmek gerekecektir. Her ulus bugün olduğu gibi, her temel sorunda tüm öteki uluslardan üstün olduğunu düşünebilir. Fakat bu ulusların temsilcileri görüşmeler yapmak üzere bir araya geldiklerinde, nezaket sınırları içinde, bu üstünlük duygusunu açıklamaktan kaçınılmalıdır. Ulusal duygular bugünkü kuvvetini koruduğu sürece, bu kaçınma kolay olmayacaktır. (Russell, 1961: 61)

Russell'ın Dünya Devleti'nin tesisinin önünde gördüğü engellerden birisi de iki kutuplu dünya sistemidir. Engel olarak gördüğü bu husus, kolaylıkla takdir edileceği gibi, onun Dünya Devleti'ne ilişkin öğretisini geliştirdiği 1960'lı yılların küresel konjonktürü ile ilgilidir. 1960'lı yıllarda, dünya bir yanda başını SSCB'nin çektiği komünist diğer yanda başını ABD'nin çektiği kapitalist iki ana pakta ayrılmış durumda idi. İşte Russell böylesi büyük bir ayrımlaşmayı da Dünya Devleti'nin kurulmasının önündeki bir engel olarak değerlendirir (Russell, 1961: 60 vd).

Dünya Devleti'nin kurulmasının önündeki engellerden bir diğeri de şayet kurulursa, böylesi bir devletin de zamanla kontrolden çıkabileceğine ilişkin Russell'ın duyduğu endişedir. Şöyle ki Dünya Devleti'ne bağlı olan askeri güç dünya üzerindeki en büyük ve en etkili silahlı kuvvet olacağı için, silahlı bir devrim gerçekleştirmek suretiyle başkomutanını dünya imparatoru olarak ilan edebilir. Russell'a göre bu, haklı bir endişe ve ciddi bir tehlikedir. Ancak bu, Russell'a göre her ulusal devlet için de geçerlidir ve örnekleriyle günümüz dünyasında da sık sık karşılaşmaktayız. Böylesi bir riski bertaraf etmenin açık ve kesin bir yolu olmadığını itiraf eden Russell bize yine de iki tavsiyede bulunur. Bu tavsiyelerden ilki, silahlı kuvvetlerde Dünya Devleti'ne yönelik güçlü bir sadakat duygusunun uyandırılması ve beslenmesidir. İkincisi ise silahlı kuvvetlerin mümkün olduğunca farklı ulusal birliklerin katılımı ile teşekkül ettirilmesidir. Katılım ne kadar geniş, çeşitlilik ne kadar fazla olursa başkaldırı olasılığı o kadar azalır Russell'a göre (Russell, 1998: 71).

Russell, son olarak Dünya Devleti'nin kurulmasının önündeki ciddi bir psikolojik engelden de söz eder. Bu engel, Dünya Devleti kurulduktan sonra artık korkulacak bir dış dünyanın olmayışıdır. İnsanların ortak bir düşman ya da bir tehlike karşısında sosyal dayanışma içgüdüleri gelişir. Russell bunu şöyle bir örnekle açıklar: Bir grup yaramaz çocukla ilgilenen bir yetişkin işler dinginlik içerisindeyken çocuklara söz dinletmesi oldukça güç olur. Ancak büyük bir gök gürlemesi ya da saldırgan bir köpek gibi korkutucu öğelerin olması o çocukların hemen yetişkin bir kişinin koruyucu gücüne sığınmasını sağlayacaktır (Russell, 1961: 62). Russell'ın vermiş olduğu bu örnek savaş sırasında çok sık görülür. İnsanları birbirine bağlayan sosyal dayanışma içgüdüsüdür. Bu içgüdü savaş sırasında yoğunlaşır. Bir Dünya Devleti'nin oluşu dış düşmanların yok olması anlamına gelir ve böylece insanlardaki

bu bağıllık yok olur. Russell bu konunun üstesinden ancak eğitim yoluyla gelebileceğimizi söyler.

Bence, eğitimin önemli bir yönü olarak insanlara, beslenme yetersizliği, yoksulluk, hastalık salgınları gibi tehlikelerin sürüp gidebileceğini açıklamak, ayrıca, Dünya Hükümeti'ne bağıllığın ortadan kalkmasıyla nükleer savaş tehlikesinin bir kez daha ortaya çıkabileceğini öğretmek gerekecektir. Yabancı uluslara duyulan öfke bir toplumsal dayanışma yaratmakta belki en etkili yoldur ama bunun yerine daha olumlu, daha yararlı bir yolun alamayacağını düşünmek direngen bir kötümserliktir. Bütün bu sorun her şeyden önce eğitime dayanır. (Russell, 1998: 71)

Buraya kadar Russell'ın, Dünya Devleti'nin kurulmasının önünde engel olarak gördüğü faktörlerin bir tespitini ve analizini yapmaya çalıştık. Ancak, bir yandan bir bütün olarak insanlığın erişmiş olduğu gelişmişlik düzeyi diğer yandan dünyanın içinde bulunduğu küresel koşullar, böylesi bir Dünya Devleti'nin hem teorik açıdan olanaklılığını hem de pratik olarak gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Şöyle ki içinde bulunduğumuz çağda artık dünyamız ulaşım ve iletişim olanaklarının hızla gelişmesi sayesinde "küresel bir köy" haline gelmiştir. İnsanlar artık kendileri gibi düşünmeyen, kendileri gibi inanmayan, yaşamayan çok farklı etnik ve dinsel gruplarla birlikte bir hayatı paylaşmaktadırlar. Dünyanın herhangi bir coğrafyasında ortaya çıkan siyasal, askeri ya da ekonomik kriz dünyanın diğer coğrafyalarını da doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Böylesi bir dünyada artık farklılıklarımız bir çatışma unsuru olarak kullanılamaz, kullanılmamalıdır. Onlar, ancak zenginliğimiz ve çeşitliliğimizin bir göstergesi olabilir. Nasıl ki farklı renkler bir araya gelerek gökkuşağını oluşturuyorsa yeryüzünde de farklı inançlar, kültürler, kısacası farklı uluslar bir araya gelerek Dünya Devleti'nin saygın ve eşit vatandaşları olabilirler (Russell, 1998: 74). Ayrıca, gelişen bilim ve teknoloji sayesinde silahlar da artık hem çeşitlenmiş hem de maliyetleri artmıştır. Bu durum her ne kadar insanlık ve dünya barışı için bir tehdit oluştursa da her krizden bir fırsat doğması gibi, buradan da dünya barışı ve Dünya Devleti için bir fırsat üretilebilir (Russell, 1998: 74).

Gelinen nokta itibarıyla bir değerlendirme yapacak olursak Russell'a göre, üzerinde yaşadığımız şu yaşlı yer kürede savaşları sona erdirmek, insanlığın huzur ve mutluluğunu güvence altına almak istiyorsak bugün artık dünyada hiçbir devlet deyim yerindeyse başına buyruk hareket edemez, etmemelidir. Her devlet, kendi otonomisini ve özerkliğini muhafaza etmek koşuluyla devletler üstü bir yapının

altında toplanmalıdır. Russell'ın Dünya Devleti dediği bu devletler üstü yapı, ilkin, başta nükleer silahlar olmak üzere bütün değilse de büyük silahları tekelinde toplamalıdır. Ayrıca sahip olduğu yasama ve yürütme gücü ile de ulusal devletleri kontrol ve denetimi altında tutmalıdır. Bu Dünya Devleti, hiçbir ulusal devletin ve yerel hükümetin iç işlerine, dinine, ekonomisine, politik sistemine karışmamalıdır ama aralarında bir çatışma olduğunda, sahip olduğu güç ve yetkiyle bu çatışmayı çözüme kavuşturulmalıdır. Evet böylesi bir Dünya Devleti, bütün büyük siyasal felsefeler gibi bir ideali, yani olanı değil olması gerekeni ifade etmektedir. Evet bu bir hayaldir ama ham hayal değildir. Yani o, gerçekleştirilebilir bir idealdir. Her ne kadar, çalışmamızın içerisinde ifade ettiğimiz ve Russell'ın da işaret ettiği gibi önünde bir takım engeller olsa da bunlar aşılamaz engeller değildir. Ayrıca, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, iletişim ve ulaşım alanındaki yeni olanaklar gibi onu kolaylaştıran ve pratikte de gerektiren gerekçelere de sahibiz. Bu noktada eğitime de önemli bir iş düşmektedir. Eğitim de Russell'a göre, dünya barışına hizmet edecek şekilde radikal bir yapılanmaya tabi tutulmalıdır.

Artık genç kuşaklar, kendi devletlerinin ve milletlerinin önemini abartacak şekilde eğitilmemelidir. Yabancıları rakip olarak görmemeli, onları öldürmeyi ya da etkisiz hale getirmeyi iyi bir şey olarak değerlendirmemelidir. Eğitimde savaşımlardan çok bilgi, sanat ya da barışla ilgili gelişmeler üzerinde durulmalı, tarih eğitimi uluslararası bir bakış açısı üzerinden verilmelidir. Tarih ve sosyal konularla ilgili öğretimin tüm amacı tek ulus ya da uluslar grubu değil, bizzat insan üzerine olmalıdır (Russell, 1961: 96). Eğitimde yapılacak olan bu değişiklikler Dünya Devleti'nin kurulmasına yardımcı olacaktır.

3.3. Dünya Barışını Sağlamada Eğitimin Rolü

Eğitimin temel amacı insanın duygu, düşünce ve davranışlarını istedik yönde değiştirmek ve geliştirmektir. Russell'ın, eğitimin içeriğine, yöntemine ve amaçlarına ilişkin görüşlerini onun hem karakter eğitiminde hem de zihinsel eğitimde ele aldık. Buradaki amacımız ise üzerinde durduğumuz konu Dünya Devleti ve dünya barışı olduğu için Russell'ın eğitimle dünya barışı arasında kurmuş olduğu ilişkiyi gözler önüne sermektir. Russell eğitimle insan davranışlarının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi arasında yakın bir ilişki gördüğü için, ona göre dünya barışı ile eğitim arasında da yakın bir ilişki söz konusudur. Hatta o, eğitimi yeryüzündeki savaşları önlemenin ve toplumsal barışı tesis etmenin anahtarı olarak görür (Russell, 1979:

188). Russell’ın eğitim konusunda ele aldığı meselelerden biri de eğitimin amacının iyi bireyler mi yoksa iyi vatandaşlar mı yetiştirmek olduğu sorunudur. O bu soruna şöyle işaret eder: “Eğitimin sadece gelişmenin önündeki engelleri kaldırmasını değil, aynı zamanda kişiyi terbiye etmesi gerektiğini de varsayarsak, eğitimin iyi bireyler mi yoksa iyi vatandaşlar mı yetiştirmesi gerektiği sorusu ortaya çıkar.” (Russell, 2017a: 9). Ona göre geleneksel ve klasik eğitim ama özellikle de devlet eliyle verilen resmi eğitimin nihai hedefi iyi vatandaşlar yetiştirmektir.

Kabul etmek gerekir ki bir çocuğu birey olarak, geleceğin yetişkini olarak yetiştirmekle onu bir ulusun üyesi, bir ülkenin vatandaşı olarak yetiştirmek, iyi bir insan olarak yetiştirmekle iyi bir vatandaş oldukça farklıdır. Çünkü bir çocuğu birey olarak görmekten kaynaklanan eğitim ile onu geleceğin vatandaşı yapan eğitim çok farklıdır (Russell, 2017a: 10). Özellikle günümüzün ulus devletlerin hakim olduğu modern dünyasında eğitim “iyi vatandaş” yetiştirmek adına beyinleri formatlamakta, bireyleri klonlamaktadır. Burada merkezi rolü devlet ve devlete itaat oluşturmaktadır:

Bu eğitim gençlere toplumdaki kurumlara saygılı olmalarını, egemen güçleri için özüne ilişkin olarak eleştirmekten sakınmalarını, başka uluslara kuşku ve nefretle bakmalarını elinden geldiğince öğretir. Bu eğitim, uluslararası birlik ruhu ve kişisel gelişme pahasına, ulusal dayanışmayı güçlendirir. Kişisel gelişmeye verilen zarar otoriteye gereğinden çok yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Kişisel duygular yerine, daha çok toplumsal duygular teşvik edilir ve toplumda yaygın olarak olan inançlara karşı gelmek şiddetle bastırılır. Tekdüzelik aranan bir özelliktir; çünkü yöneticiye kolaylık sağlar; bedelinin zihinsel tembellik olmasının bir önemi yoktur. Meydana gelen zararlar o denli büyüktür ki, yaygın eğitimin şimdiye kadarki yararların mı yoksa sakıncaların mı ağır bastığı ciddi olarak sorgulanabilir. (Russell, 2018b: 183)

Russell devlet yönetimindeki eğitimin, ulusçu, rekabeti ve başarıyı üstün görme, makineleşmeye tapma, kişilik sahibi olmayı kötü görme gibi çağımız dünyasının bütün kötülüklerini içerdiğini ifade eder (Russell, 1979: 189). Devletin amaçlamış olduğu iyi bir vatandaş yetiştirme, bireyselliği ve bilimselliği bir kenara atmış durumdadır. Russell, eğitimin amaçlaması gereken bireyselliğin ve bilimselliğin, devlet eliyle verilen ve iyi vatandaş yetiştirmeye odaklanan eğitim tarafından ikincil plana itildiğini düşünür. Ona göre,

bilim belli bir teknik geliştirmiştir; bu da temelinde bir keşif yani bir değişim tekniğidir. Genel anlamda konuşursak, bilimsel düşünce yapısı bir insanın bilimin mevcut öğretilerine sarsılmaz bir inanç duymasını sağlayan değil, keşfi kolaylaştıran düşünce yapısıdır. İyi eğitilmiş bir vatandaş büyük ihtimalle keşif

yapmaktan aciz olacaktır; çünkü kendinden yaşça büyüklere ve daha iyilerine saygı duyacak, geçmiş kuşakların büyük insanlarına hürmet edecek ve huzur bozucu öğretiler karşısında dehşete kapılacaktır. (Russell, 2017a: 19)

Ayrıca Russell, devlet eliyle verilen kurumsal ve kamusal eğitimin hedeflediği “iyi vatandaş” idealindeki “iyi” nitelemesinin de tartışmaya açık olduğunu düşünür. Buradaki “iyi”liğin anlamı ve ölçütü nedir? Neyin ne kadar, ne şekilde ve nasıl iyi olduğuna kim karar verecektir? Tabii ki buradaki karar mekanizması siyasal otoritedir. Ne var ki, siyasal otoritenin iyiliği ile bizim iyiliğimiz her durumda örtüşmeyebilir. Bu bağlamda Russell, siyasal iktidarın iyi vatandaş yetiştirme anlayışında mevcut olan üç tehlikeli yanılgıya işaret ederek, buradaki “iyi”liği tartışmaya açar. Ona göre, böylesi bir eğitimde ilk olarak kadın-erkek herkes bir bütün olarak dünyanın değil, içine doğduğu ve üyesi olduğu devletin vatandaşı olarak görülür. İkinci olarak devletin iyiliği, vatandaşlarının iyiliğinden daha değerli ve öncelikli olarak kabul edilir. Yani, birey-devlet dikotomisinde tercih devletten yana kullanılır. Ve son olarak da amaçlanan iyilik, bireylerin duygusal ve düşünsel yeteneklerine değil, daha çok devletin çıkarlarına bağlıdır (Russell, 1979: 194).

İlaveten Russell’a göre, eğitimin taşıyıcı ögesi olarak devlet dediğimiz yapı nihayetinde politik bir kurumdur ve doğası gereği belli bir ideolojik zemine dayanır. Söz konusu bu ideoloji de kaçınılmaz olarak eğitimin içeriğini ve ereklerini şekillendirir. Örneğin, kimi devletler ürettikleri politikalarda referans noktası olarak dini alırken kimi devletler de sırtlarını ulusçu söylemlere ve milliyetçi duygulara dayayabilirler. Ne var ki her iki durumda da bilimsellik dışlandığı, bireysellik görmezden gelindiği için eğitim açısından sakıncalı sonuçlar üretilecektir. Ve dünya, halkların barış ve esenlik içerisinde yaşadığı bir yer olmaktan çıkarak savaş ve mücadelenin mekanı olacaktır.

Aslında Russell’a göre, iyi vatandaş yetiştirmekle iyi insan yetiştirmek, kategorik olarak birbirlerini dışlayan yaklaşımlar değildir. Geniş bir hayat görüşü açısından bakıldığında bu iki amacın birbirine karşıt olmadığı rahatlıkla görülebilir. Ne var ki, meseleye dar bir pencereden bakıldığında bu iki amaç arasında zıtlık olduğu gibi bir yanılgıya kapılabiliriz. Doğrusu, bir devletin ayakta kalabilmesi, geleceğe güvenle yürüebilmesi için onun kendisine sadakatle bağlı “iyi vatandaşlar”a ihtiyacı vardır. Ancak burada eğitim duygu ve düşüncelerimizi kontrol

ve denetim altına almak suretiyle, devlete olan bağılılığımızı içgüdüsel bir sadakat olmaktan çıkararak onu rasyonel bir itaate dönüştürmelidir. Russell'ın ifadeleriyle, “Bir kişinin kendi grubuna bağılılık duyması; grubun (gerçek ya da hayal ürünü) başarıları ile göğsünün kabarması, diğer rakip gruplara karşı düşmanca duygular beslenmesi insanlardaki içgüdü'nün görünümleridir. Eğitimin yaptığı, bu içgüdüsel duygulara dayanıp onları belli bir yöne yöneltmektir” (Russell, 1979: 197).

Russell, söz konusu bu içgüdülerimizin eğitim aracılığıyla kontrol altına alınmadığı takdirde uygarlığımızın yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalacağını düşünmektedir. Ona göre, içgüdülerimizin ürünü olan dar düşüncelilik ve bağınaz ulusçuluk terkedilmeli, nefret duygusu ötekine değil, cehalete yöneltilmelidir (Ata, 2016: 208). Eğitim bize bütün insanlığın tek ve büyük bir aile olduğunu, bütün ulusların da bu büyük ailenin eşit ve saygın birer üyesi olduğunu öğretmelidir. Bütün bir insanlık olarak hepimizin bu yerküre üzerinde barış ve esenlik içerisinde yaşamasının mümkün ve muhtemel olduğunu telkin etmelidir (Russell, 1979: 197).

İyi vatandaş yetiştirmeye dönük kurumsal ve kamusal eğitim bireylerin devlete olan itaat ve sadakatlerini besleyerek devleti savaşlarla yıkılmaktan kurtarsa bile, Russell bu eğitimin zamanla “düşünsel bir esaret”e yol açacağını söyler. Ve şayet bunun önü alınmazsa insanlığın bilim ve sanatta ürettiği bütün değerlerin giderek yok olacağını, sevginin yerini nefretin, paylaşmanın yerini mücadelenin alacağını ve nihayetinde ortada yaşama sevincinin kalmayacağını ifade eder (Russell, 1979: 201).

Bu nedenle, ona göre yapılması gereken şey eğitim düzeninde radikal bir reformun yapılmasıdır. Eğitimin amacı iyi vatandaş yetiştirmekten iyi insan yetiştirmeye evrilmelidir. Kabul etmek gerekir ki eğitim ve toplum iç içedir ve toplumdan soyutlanmış bir eğitim düşünülemez. Hiçbir eğitim toplumsal yapıyı dikkate almadan başarıya erişemez. Dolayısıyla öncelikle yapılması gereken şey toplumsal ülkülerde bir reforma gitmek ve ardından, eğitimi bu ülküler üzerinden yeniden yapılandırmaktır (Russell, 1979: 202). Toplumsal ülkülerin referans noktasını ise üyesi olduğumuz ulusun çıkar ve menfaatleri değil, bir bütün olarak insanlığın esen ve mutluluğu oluşturmalıdır. Bu esen ve mutluluğa da ancak bütün farklılıkların bir arada ve barış içinde yaşatıldığı bir “Dünya Devleti” ile ulaşılabilceği unutulmamalıdır. Bu, aynı zamanda bilim temelli bir uygarlığın inşası ve yaşatılması için de zorunluluktur.

Özünde dünya barışına hizmet etmeyi amaçlayan böylesi bir eğitim diğer taraftan bireyi ön plana çıkartmalı ve bireysel özgürlüğü de güvence altına almalıdır. Her bireyin biricikliğini onaylamalı, onun hiçbir amaç ya da ideal adına araçsallaştırılamayacağını kabul etmelidir. Bireyler ve toplumlar arasında rekabeti ve mücadeleyi değil, dayanışma ve paylaşmayı teşvik etmelidir. Şayet eğitim böyle bir amaca hizmet ederse bunun neticesinde toplumda kin ve nefret duyguları değil, sevgi ve dostluk duyguları yerleşecek ve gelişecektir. Kolaylıkla takdir ve tahmin edilebilir ki bu da yeryüzünde küresel ölçekte bir barış ortamının tesisine yardımcı olacaktır (Russell, 1961: 96).

Russell, arzulamamız gereken dünyanın, daha çok yaşatma ve yaratma içgüdüsüne dayalı, ruhun daha yaratıcı ve daha canlı olduğu, yaşamın neşe ve umut dolu bir macera sayıldığı bir dünya olması gerektiğini söyler. Böylesi bir dünyanın bireyleri daha özgür ve mutlu kılacağını, yaşamı umutla dolduracağını söyler. Böylesi bir dünya ona göre mümkündür, yeter ki insanlar onu istesinler ve gereken çabayı göstersinler (Russell, 2015d: 197-198). Burada da merkezi rol eğitime düşmektedir. Çünkü dünyamızdaki bütün kötülüklerin nedeni eğitimsizlik ya da yanlış eğitimidir. Eğitim, yukarıda ifade ettiğimiz şekilde, yeni bir ruha bürünürse, yeni bir formatta yapılandırılırsa, belki bir Dünya Devleti'nin kurulması için gereken bütün koşulları gerçekleştiremez; ama dünyayı daha yaşanılabilir bir yer haline getirebilir.

SONUÇ

Russell, geride bıraktığımız yüzyılın en özel ve en seçkin filozoflarından birisidir. O, felsefenin sadece mantık, matematik ve bilgi felsefesi gibi teorik alanlarına ilişkin yapmış olduğu çalışmalar ile değil, aynı zamanda din, ahlak, eğitim gibi pratik alanlarına ve savaş, barış gibi çağdaş dünyanın küresel sorunlarına ilişkin yapmış olduğu çalışmalarla da seçkinleşmiş bir isimdir. Ayrıca Russell, sözünü ettiğimiz bu alanlarda sadece görüş ve düşünceler geliştiren, deyim yerindeyse masa başında felsefe yapan bir düşünür değil, bu düşüncelerini eyleme geçiren, onu geniş halk kitlelerine haykıran, düşünceleri ile hayatı arasında yakın ilişkiler olan bir düşünürdür.

Kabul etmek gerekir ki onun düşünceleri biraz da yaşadığı dönemin koşullarının ürünüdür. Düşünceleri, yaşadığı dönemin koşullarına göre şekillenmiş, çağının sorunlarına yaratıcı çözümler bulmaya çalışmıştır. İlginin odağına yerleşen sorunlardan birisi de görüldüğü gibi, eğitimidir. O eğitimi, insanlık olarak karşılaştığımız sorunların aşılmasında temel bir anahtar olarak görür. Bu nedenle de eğitimi, bilimsel temelde yeniden yapılandırmayı amaçlar. Ona göre eğitimin ilk ve temel hedefi karakter gelişimidir. Bunun için de eğitime mümkün olduğunca erken yaşlarda başlanması gerektiğini salık verir.

Karakter eğitimi ile Russell, cesur olan, oyunlar aracılığıyla düş gücünü geliştiren, yıkmaktan daha çok yapıcı olmayı öğrenen, bencilce duygularını törpüleyen, eşitlik duygusunun ne demek olduğunu kavrayan, doğru söyleme alışkanlığı kazanan, empati ve sevgi duyabilen, cinsellik konusunu ayıp ve yasaklı görmeyen, kısacası özgür, adil ve mutlu bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Ona göre bu eğitimde ceza ve korkuyla içgüdüleri baskı altına alarak başarı elde etmek mümkün değildir. Bu amaca ancak severek ve sevdirek ulaşabiliriz. Çünkü iyi bir karakter eğitimi ancak sevgi ve bilginin birlikteliği ile verilebilir. Russell'ın eğitim felsefesinde karakter eğitimi, temel bir eğitim olması nedeniyle -ifade ettiğimiz gibi- erken yaşlarda verilmesi gereken bir eğitimidir. Bu da ona göre, 2-6 yaş aralığına denk gelmektedir. Söz konusu yaş aralığının çocukların hem duygusal ve düşünsel hem de fiziksel ve psiko-motor gelişimleri açısından büyük bir öneme sahip olduğunu ve Russell'ın da bu konuyla ilgili ilk çalışmasını 1926 gibi nispeten erken bir tarihte yayınladığını dikkate alacak olursak, onun ne kadar ilerici bir görüşe sahip olduğunu kolaylıkla fark edebiliriz.

Russell'ın çocuklarda karakter ve değerler eğitimine erken yaşlarda başlanması, 0-6 yaş aralığının karakter ve ahlak eğitimine tahsis edilmesi gerektiğini söylemesi, dönemindeki eğitim anlayışını dikkate aldığımızda, diyebiliriz ki oldukça radikaldir ve kendisinden sonra gelen eğitim bilimciler ve psikologlar için de ufuk açıcıdır. Hatırlanacağı üzere Russell gerek kendi çocukları üzerinde yaptığı gözlemlerden, gerekse çevreden edindiği izlenimlerden hareketle, çocuklarda ilk 6 yılın karakter eğitimine ayrılması gerektiğini söylüyor, hatta 6 yaşına değin iyi bir karakter eğitimi verilmesi durumunda ilerleyen yaşlarda bu eğitime ihtiyaç duyulmayacağını ileri sürüyordu. Kanımızca bu oldukça yerinde bir tespittir ve modern eğitim biliminin verileriyle de uyumludur. Modern eğitimin öncüleri olarak kabul edeceğimiz Piaget ve Erikson gibi eğitim bilimciler ile psikanalitiğin ve modern psikolojinin kurucularından olan Freud karakter gelişiminin erken yaşlarda başladığını ve ergenlik çağına gelmeden tamamlanabileceğini söylemektedirler. Bu açıdan bakıldığında karakter/ahlak eğitimine erken yaşta başlanması gerektiği konusunda Russell'ın öncü bir isim olduğunu söyleyebiliriz.

Russell'ın eğitim anlayışında ikinci aşamayı zihinsel eğitim oluşturmaktadır. Şayet çocuklar 6 yaşına değin uygun bir bakım ve eğitimden geçmişlerse ona göre bu süreci zihinsel (bilişsel) eğitim takip etmelidir. Russell'ın zihinsel eğitimden kastı kısacası öğretimdir ve öğretim de ilkokuldan yükseköğretime (üniversite eğitimi) kadar olan uzun bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Russell, zihinsel eğitimde öğretimin temel amacının öncelikle merakın giderilmesi olduğunu söyler. Ama önce merakın uyarılması gerekir. Merakı bize esinleyense kişideki bilme isteğidir. Merakın uyarılması ve bilme isteğinin doğru bir şekilde harekete geçirilmesi için Russell, açık düşüncelilik, dikkati toplama gücü, sabır ve çalışkanlık, bilgi edinmenin güç ama mümkün olduğu inancı, düşünce ve eylemde doğruluk gibi erdemlere imkan tanınması gerektiğini ifade eder.

Bununla birlikte Russell zihinsel eğitimde eğitimin içeriği meselesini de araştırmasına konu edinir. Bu bağlamda o, eğitimin içeriğinin nasıl şekillenmesi gerektiğine farklı yaş grupları üzerinden değişik yanıtlar verir. 7-13 yaş aralığına karşılık gelen ilk grupta Russell, temel eğitim üzerinde durur. Bu aşamada öğrencilere, matematik ve mantık, dil ve edebiyat, tarih ve coğrafya, dans ve müzik gibi alanlarda temel düzeyde bir bilgi ve beceri kazandırılmasının gerekli ve yeterli olduğunu düşünür. 14-18 yaş aralığına denk gelen ve bizim ortaöğretim olarak

niteleyebileceğimiz eğitim aşaması ise Russell’a göre uzmanlığa geçiş aşamasıdır. Buradaki eğitim, düşünürümüze göre zorunlu olmamalıdır. Gençler öğretmenlerinin rehberliğinde kendi ilgi ve merakları, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda çalışmak istedikleri alana yönlendirilirler. Son grup ise üniversite eğitimidir. Russell, herkesin üniversiteye gitmesinin mümkün ve gerekli olmadığını ifade eder. Sadece alanında yetenekli insanların üniversiteye gitmesi gerektiğini dile getirir.

Russell’ın zihinsel eğitim başlığı altında incelediği düşüncelerini değerlendirecek olursak bu düşüncelerin sade, anlaşılır ve nispeten gerçekçi düşünceler olduğu ifade edilebilir. Aynı zamanda bu düşüncelerin kimi yönleriyle “ilerici” nitelikte olduğu da söylenebilir. Şöyle ki özellikle coğrafya, tarih, edebiyat gibi derslerde farklı materyal ve teknikler (mesela coğrafya dersinde resimlerin, haritaların, gezgin öykülerinin) kullanılarak eğitimin daha çekici hale getirilmesi şeklindeki önerileri, döneminin koşulları itibariyle oldukça yenilikçi öneriler olarak kabul edilebilir. Russell’ın burada önemli bir vurgusu da tarih öğretimi ile ilgilidir. Ona göre, tarihte sürekli başka toplumların kötülükleri, kendi toplumumuzun da iyilikleri anlatılarak, tarafsızlıktan uzak, yanlı ve yanlıs bir tarih eğitimi verilmiştir. Mesela, çocuğa, kendi ülkesinin girdiği tüm savaşların savunma amaçlı ve haklı olduğu, diğer ülkelerin neden olduğu savaşların ise ganimet amaçlı ve haksız olduğu anlatılmıştır. Oysaki tarih eğitiminde yapılması gereken şey ne kronolojik bir savaşlar tarihinin anlatılmasıdır ne de bu savaşlar üzerinden bir toplumun yüceltilerek diğerlerinin kötülenmesidir. Tarih dersinde yapılması gereken, bir bütün olarak insanlık adına, insanlığın mutluluğu ve refahı adına mücadele veren düşünürlerin; yaptığı keşif ve icatlarla medeniyetin evrimine katkıda bulunan bilim insanlarının öykülerinin anlatılmasıdır.

Sonuç olarak Russell’ın zihinsel eğitime ilişkin düşüncelerinden çıkarabileceğimiz bazı sonuçlar vardır. Bunlar kısaca şöyle ifade edilebilir: Öğretim sonuncunda elde edilen bilgi, hayattan kopuk değil, hayatla iç içe olmalıdır. Zihinsel eğitim sürecinde öğrencilerin ilgi ve yetenekleri keşfedilmeli ve eğitim de öğrencilerin işte bu ilgi ve yeteneklerine göre düzenlenmelidir. Bu sayede eğitim, istediği amaçlara daha kolay ulaşacaktır. Bu süreç içerisinde öğretmenlerin konumu öğrencilere rehberlik olmalıdır. Eğitimin merkezinde öğrenci olmalı ve eğitim öğrenciler için bir düşünsel seyahat, zihinsel bir macera olmalıdır.

Russell’ın eğitimle yakından ilgili ve ilişkili gördüğü bir diğer sorun da savaş ve barış meselesidir. Çünkü 98 yıllık uzunca sayılabilecek hayatında iki büyük dünya savaşı görmüş ve bunların insanlık için oluşturduğu tehdit ve tehlikelere birebir tanıklık etmiştir. Özellikle Hiroşima’ya atılan atom bombası ve olası bir yeni savaşta nükleer silahların da kullanılabilme olasılığı onun bütün dikkatini “dünya barışı”na yöneltmesine neden olmuştur. O, dünyada savaşların son bulması, uluslar ve ülkeler arasında barışın tesis edilebilmesi, küresel refahın ve ekonomik olanakların eşit ve adil bir şekilde bölüşdürülebilmesi için bütün ulusal devletleri “Dünya Devleti” dediği fedaratif bir yapı altında toplanmaya davet etmektedir. Evet onun “Dünya Devleti” temelinde gelişen siyasal felsefesi, dünyanın reel politiğinden kopuk olmakla, ütöpik, hayali ve kurgusal olmakla itham edilebilir. Ama unutmamak gerekir ki bugünün gerçekleri dünün hayalleri idi ve yarının gerçekleri de bugünün hayallerinden oluşacaktır. Şayet geleceğimizi bir distopyaya mahkum etmek istemiyorsak en azından yarına nasıl bir dünya bırakacağının kaygısını taşıyan insanlar olarak felsefecilerin ütopya kurmalarına ve kurdukları ütopyaya da gerçeklik kazandırmak adına mücadele vermelerine izin verilmelidir. Ve insanlık da artık yeni bir bin yılda, eğitimi, etiği, siyaseti bu küresel barış temelinde yeniden yapılandırmalıdır. Evet, onun “Dünya Devleti” belki hiçbir zaman gerçekleşmeyebilir ama bugün, hepsi geride bıraktığımız yüzyılın eseri olan Milletler Meclisi ve onun devamı olan Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, UNESCO, Lahey Adalet Divanı, Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi gibi uluslarüstü kurum ve kuruluşların en azından ilhamlarını Russell ve Kant gibi insanlığın barışı ve mutluluğu için mücadele veren düşünürlerden aldıklarını hesaba kattığımızda, düşünürümüzün “Dünya Devleti”ne ve “küresel barış”a ilişkin söylediklerinin anlam ve değeri daha yakından anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Dane Archer-Rosemary Gartner (1996). “Barış Dönemi Kayıpları; Savaşa Katılmayanların Şiddet İçeren Davranışlarında Savaşın Etkisi”. (Çev. Aysun Babacan). *Cogito*, Sayı: 6-7, (237-252).
- Arık, A. (2014). Russell’da Çocuğun Eğitiminde Devletin Rolü. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*. 9(11). 49-62.
- Ata. B. (2016). *Bertrand Russell, Tarih Eğitimi ve Dünya Barışı*. Turkish History Education Journal. 5(1). 193-225.
- Aydoğan, Y. (2006). Ev Ortamının Çocuğun Gelişimine Göre Düzenlenmesi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 8(3). 27-33.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Chomsky, N. (2013). *Bilgi ve Özgürlük Sorunları: Russell Konferansları*. (Çev. Taylan Doğan). İstanbul. Bgst Yayınları.
- Bochenski, J. M. (1997). *Çağdaş Avrupa Felsefesi*. (Çev. Serdar Rıfat Kırkoğlu). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Çelebi, V. (2016). Çağdaş Mantıkçı Anlam Kuramında Dil-Dünya İlişkisi ve Metafizikğin Yadsınması. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. 1(2). 69-84.
- Çüçen, A. K. (Ed). (2016). *XX. Yüzyıl Filozofları*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Doğan, İ. (1989). *Bertrand Russell’in Siyasal Öğretisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(1) 79-96.
- Erbay, F. ve Durmuşoğlu, Saltalı, N (2012). Altı Yaş Çocuklarının Günlük Yaşantılarında Oyunun Yeri ve Annelerin Oyun Algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 13(2) 249-264
- Etgü, M.A. (2015). *Kozmopolisten Küreselleşen Dünyanın Devletine*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gerrig, R, J. ve Zimbardo, P, G. (2012). *Psikoloji ve Yaşam -Psikolojiye Giriş*. (Çev. Gamze Sart). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gottschalk, Herbert. (1984). *Bertrand Russell Yaşamı*. (Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu). İstanbul: Alaz Yayıncılık.
- Güçlü, A, vd. (2008). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Hasgüler, M. ve Uludağ, M. (2005). *Uluslararası Örgütler*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kant, I. (2018). *Eğitim Üzerine*. (Çev. Ahmet Aydoğan). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Küken, A. G. (1996). *Felsefe Açısından Eğitim*. İstanbul: Alfa.
- Locke, J. (2003). *Eğitim Üzerine Düşünceler*. (Çev. Hakan Zengin). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Montessori, M. (2016). *Çocuğun Keşfi*. (Çev. Okhan Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Oğuzkan, A, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Piaget, J. (2004). *Çocukta Zihinsel Gelişim*. (Çev. Hüsen Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.

- Reboul, O. (1991). *Eğitim Felsefesi*. (Çev. Işın Gürbüz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rousseau, J.J. (2017). *Emile ya da Eğitim Üzerine* (Çev. Yaşar Avunç). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Russell, B. (1960). *Sağduyu ve Atom Savaşı*. (Çev. Avni Yakalıoğlu). Ankara: İş Bankası Kültür Cep Kitapları.
- Russell, B. (1961). *İnsanlığın Geleceği*. (Çev. İsmail Hakkı Oğuz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Russell, B. (1962). *Dünyamızın Sorunları*. (Çev. S. Eyüboğlu ve V. Günyol). İstanbul: Çan Yayınları.
- Russell, B. (1965). *Denemeler*. (Çev. Türkan Araz). İstanbul: Ataç Kitabevi.
- Russell, B. (1969). *Bilimden Beklediğimiz*. (Çev. Avni Yakalıoğlu). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Russell, B. (1970). *Anılar*. (Çev. İlhan Akçay). İstanbul: Deniz Yayınları.
- Russell, B. (1972). *Mistisizm ve Mantık*. (Çev. Ayseli Usluta). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Russell, B. (1977). *Dünya Görüşüm*. (Çev. Samih Tiryakioğlu). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Russell, B. (1982) *Düşünceler*, (çev. S. Eyuboglu, V. Günyol). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Russell, B. ve D. (1979). *Endüstri Toplumunun Geleceği*. (Çev. Melih Ölçer). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Russell, B. (1996). *Neden Hristiyan Değilim*. (Çev. Ender Gürol). İstanbul: İlke Kitabevi.
- Russell, B. (1998). *İnsanlığın Yarını*. (Çev. Akşit Göktürk). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Russell, B. (1999). *Eğitim Üzerine*. (Çev. Nail Bezel). İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B. (2000). *Sorgulayan Denemeler*. (Çev. Nermin Arık). Ankara: Tübitak.
- Russell, B. (2012). *Bertrand Russell'dan Seçme Yazılar*. (Çev. Rabia Nilgün Doğan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Russell, B. (2014). *Evlilik ve Ahlak*. (Çev. Ender Gürol). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Russell, B. (2015a). *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*. (Çev. Dilek Arlı Çil, vd) İstanbul: Alfa.
- Russell, B. (2015b). *Mutlu Olma Sanatı*. (Çev. Yunus Sağlamtürk). İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B. (2015c). *Toplumsal Yeniden İnsanın Temelleri*. (Çev. Taylan Doğan – Şebnem Duran). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Russell, B. (2015d). *Özgürlük Yolu*. (Çev. Şebnem Duran). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Russell, B. (2017a). *Eğitim ve Toplum Düzeni*. (Çev. Şebnem Duran). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Russell, B. (2017b). *Felsefe Sorunları*. (Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu). İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B. (2017c). *Etik, Toplum, Siyaset*. (Çev. Funda Sezer). İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B. (2018a). *Eğitim Üzerine*. (Çev. Alişan Uğur). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Russell, B. (2018b). *Sorgulayan Denemeler*. (Çev. Nermin Arık). İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B. (2019). *Otobiyografi*. (Çev. Halil Kayıkçı). Ankara: İtalik Kitapları.
- Russell, B ve Einstein A. “*The Russell-Einstein Manifestosu*” Erişim Adresi: <http://www.pugwash.org/about/manifesto.htm> (18.06.2021)

- Rockier, M.J (1993). Russell vs. Dewey On Education. *Current Issues in Education- Purdue University Press*. Volume 10. 13-23
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tuncay, M. (1982). *Bertrand Russell'dan Seçmeler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Turan, İ. (2014). Karakter Eğitimi: Amerika 76 Örneği. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*. 14(1). 75-92
- Tuzcuoğlu, N. ve Tuzcuoğlu, S. (2004). *Çocuğun Cinsel Eğitimi – Anne, Ben Nasıl Doğdum?*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Warburton, N. (2015). *Felsefenin Kısa Tarihi*. (Çev. Güçlü Ateşoğlu). İstanbul: Alfa.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (1987). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Samsun İlkadım Kız Teknik ve Meslek Lisesi'nde Çocuk Gelişimi ve Eğitimi bölümünü okudu. 2014 yılında başladığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Lisans Programı'ndan 2018 yılında mezun oldu. 2018 yılında başladığı, aynı üniversitenin Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda, Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimine devam etmektedir.

ORCID ID: 0000-0002-9501-563X

